

הסתמכות של יחידים על אחרים בקבלת החלטות פרישה

*נוי בכר †אירינה ג'מו ‡אביגיל הורביץ

תקציר

העלייה בתוחלת החיים לצד התנודות בשוק ההון ובשוק העבודה מעלות שאלות חשובות אודות ביטוח אנשים כנגד סיכון אריכות הימים. מחקרי עבר הדגימו כיצד יחידים לא חוסכים ומשקיעים מספיק בקצבאות לקראת הפרישה לגמלאות. לאור החשש המתגבר לבטחון הסוציאלי של קשישים, חיפשו מחקרים קודמים לפענח מנגנונים שיאפשרו להגדיל את שיעורי החיסכון לטווח ארוך. המחקר הנוכחי מוסיף לשיקולים אלה את שיקול ההסתמכות על אחרים, תוך הסתמכות על שני סקרים רחבי היקף שבוצעו בארצות הברית ובישראל ועל ניסוי מעבדה. תוצאותיו מצביעות על דחיקה בין חסכון פרטי לרשתות בטחון ציבוריות (ביטוח לאומי) בשתי המדינות כמו גם על מנגנון המסביר תופעה זו. בפרט, תוצאות המחקר מצביעות על קיומו של "סיכון צדקה" בשוק החסכון. קרי, הפחתת חסכון כתוצאה מחשש להפחתת רשתות תמיכה ציבוריות. בנוסף, עבודה זו מצביעה על דפוסי ביטוח לא פורמלי בתוך משפחות וקהילות חברתיות גם בארץ וגם בארה"ב. מנגנון זה מתבטא בנטייה נמוכה יותר לחסוך כאשר מסתמכים על אחר ומוגברת כאשר האחר מסתמך על החוסך.

מילות מפתח: אפקט דחיקה, סיכון צדקה, ביטוח לא פורמלי, רשתות בטחון.

תודות: אנו מודות על מימון מחקר זה לקרן המחקרים של הביטוח הלאומי וכן לקרן המחקרים של המרכז לכלכלה חקלאית.

*האוניברסיטה העברית בירושלים; noy.bahar@mail.huji.ac.il

†HEC מונטריאול; irina.gemmo@hec.ca

‡האוניברסיטה העברית בירושלים; abigail.hurwitz@mail.huji.ac.il

מחקר זה בוחן כיצד יחידים מגבשים ציפיות לגבי מקורות המימון שלהם בתקופת הפרישה, וכיצד ציפיות אלו משפיעות על דפוסי החיסכון שלהם. בפרט, הוא בוחן את תפקיד רבדי הפנסיה הציבוריים, את תפקידם של גורמים התנהגותיים ותרבותיים בהסתמכות על אחרים, ואת ההשלכות של דפוסים אלו על החיסכון האישי. תוך שימוש בנתוני סקרים השוואתיים מישראל וארצות הברית ובניסוי מעבדה שנערך בישראל, הניתוח מספק עדויות חדשות על אפקט המתועד היטב בספרות בין קצבאות ביטוח לאומי לבין הביקוש לחסכון. (Alessie et al., 2013; Attanasio and Brugiavini, 2003; M. Feldstein, 1974; M. Hurd et al., 2012) סיכון הצדקה הן בשוק החיסכון האמריקאי והן בשוק הישראלי. סיכון צדקה מתייחס לנטייה של יחידים בסיכון לוותר על רכישת ביטוח או על נקיטת אמצעי זהירות חלופיים בעצמם, תוך הסתמכות על סיוע ממשלתי צפוי. (Andor et al., 2020; Browne and Hoyt, 2000; Hubbard et al., 1995; Miglietta et al., 2021; Raschky and Weck-Hannemann, 2007; Sefton et al., 2008). לבסוף, מאמר זה מציג עדויות על אופן פעולתם של מנגנוני ביטוח בלתי-פורמליים בתוך משפחות ורשתות חברתיות (Kotlikoff and Spivak, 1981; Morduch, 1999). כלל הממצאים מספקים תובנות לגבי האופן שבו יחידים מאזנים בין חיסכון אישי לבין ציפיות לתמיכה ממערכות ציבוריות ומהסביבה החברתית שלהם.

ציפיות לגבי רבדי הפנסיה הציבוריים. מטרת המחקר הראשונה שואפת לענות לשאלה האם יחידים מצפים ששני רבדי הפנסיה הראשונים, הן הפנסיה הציבורית הבסיסית והן הפנסיה התעסוקתית, יספיקו למימון צורכיהם בגיל מבוגר. התוצאות מראות כי הציפיות מעוצבות הן על ידי ההקשר המוסדי והן על ידי מידת האמון במוסדות הממשלה. בישראל ובארצות הברית, הסתמכות על קצבאות ציבוריות קשורה לירידה משמעותית בחיסכון הפנסיוני המתוכנן, ובכך מאשרת את אפקט הדחיקה הקלאסי שהוצג בספרות עבר. דהיינו, יחידים הסבורים שיהיו זכאים לקצבאות ביטוח לאומי, או שיוכלו להסתמך עליהן, נוטים לחסוך פחות באופן משמעותי לפרישה.

בעוד שהתנהגות זו ניכרת בשתי המדינות, האפקט חזק יותר בארצות הברית, שם החיסכון הפנסיוני הוא ברובו וולונטרי. בישראל, מערכת הפנסיה התעסוקתית אשר מעוגנת בחוק, לצד הקצבאות האוניברסליות לגיל זקנה מפחיתות את התמריץ להפחית חיסכון בתגובה לציפייה לתמיכה ציבורית. עם זאת, גם בישראל, ציפיות לגבי קצבאות ממשלתיות קשורות לחיסכון נמוך יותר, מה שמצביע על כך שתפיסות הציבור לגבי ההטבות משפיעות על התנהגות. זאת ועוד, אנחנו מראות כי לפחות חלק מאפקט הדחיקה משקף למעשה סיכון צדקה. כלומר, נובע מאנשים החוששים מהפחתת רשתות התמיכה הציבוריות במידה ויחסכו יותר.

כדי להבין טוב יותר את המנגנונים העומדים בבסיס ממצאים אלו, אנו בוחנות גם את מאפייני הזכאות, ומראות כי אפקט סיכון הצדקה מתקיים גם בקרב יחידים שרמות ההכנסה שלהם אינן מזכות אותם בקצבאות משלימות. כלומר, גם יחידים שכבר עברו את מבחן ההכנסה וממילא לא יהיו זכאים לתמיכה נוספת (או לקצבת זקנה לפני גיל הפרישה המלא) מושפעים מתפיסות לגבי תמיכה ציבורית. בנוסף, אנו בוחנות את רמת אוריינות הביטוח הלאומי של פרטים. קרי, את השפעת ההבנה שלהם בדבר הזכויות העומדות לרשותם על הנטייה לחסוך.

תוצאות הסקרים מאוששות באמצעות ניסוי מעבדה מבוקר שנערך בישראל. במסגרת הניסוי, המשתתפים קיבלו תמריצים כספיים והתבקשו להתמודד עם תסריטי החלטה שדימו את מבנה תוכניות הביטוח הלאומי התלויות-הכנסה. בהתאם לממצאי הסקרים, המשתתפים הפחיתו באופן משמעותי את החיסכון כאשר קצבאות ממשלתיות הותנו בשמירה על חיסכון מתחת לסף מסוים, ובכך התקבלו עדויות ישירות וסיבתיות לקיומו של סיכון הצדקה.

מניעים התנהגותיים ותרבותיים להסתמכות על אחרים. המטרה השנייה של מחקר זה עוסקת בהבנת הגורמים ההתנהגותיים והתרבותיים להסתמכות על אחרים, כגון על בני זוג, ילדים ורשתות חברתיות, כמקורות חלופיים לתמיכה בגיל זקנה. לאורך כל רבדי המחקר בוצעה הבחנה בין הסתמכות נוכחית לציפייה ליכולת הסתמכות עתידית. בשתי המדינות, דפוסי ההסתמכות עקביים עם גורמים חברתיים ודמוגרפיים, אך נבדלים בדרכים המשקפות את ההקשרים הלאומיים.

בשני המדגמים, ההסתמכות על בני זוג ורשתות חברתיות יורדת עם הגיל. בנוסף, הגיל קשור באופן שלילי להסתמכות עתידית על ילדים בארצות הברית, ובאופן חיובי להסתמכות נוכחית על ילדים בישראל. נשים בישראל נוטות להסתמך פחות על ילדיהן ועל רשתות חברתיות, בעוד שבני זוג נשואים בשתי המדינות מסתמכים בעיקר על בני זוגם. בריאות טובה קשורה באופן חיובי להסתמכות כלכלית על אחרים בשני המדגמים, בעוד כי הכנסה גבוהה יותר מפחיתת אותה.

הבדלים תרבותיים ניכרים במיוחד בתפקיד ההכנסה. בארצות הברית, יחידים בעלי הכנסה גבוהה מביעים ביטחון רב יותר ביכולתם להסתמך על הממשלה ועל בני זוגם בעתיד. בישראל, לעומת זאת, הכנסה גבוהה קשורה להסתמכות נמוכה יותר על מקורות חיצוניים, כולל ממשלה, ילדים ורשתות חברתיות.

השכלה ממלאת תפקיד דומה בשתי המדינות: משיבים בעלי השכלה גבוהה נוטים להסתמך יותר על רשתות חברתיות, ייתכן בשל השפעת בחירת עמיתים והון חברתי. בשתי המדינות, יחידים בעלי אוריינות פיננסית גבוהה נוטים להסתמך פחות על מקורות בלתי-פורמליים של עזרה כלכלית, אם כי בישראל דפוס זה מתבטא בעיקר בהסתמכות על ילדים ורשתות חברתיות, בעוד שבארצות הברית הוא מתרחב גם להסתמכות על בני זוג.

השלכות על התנהגות החיסכון. מטרת המחקר האחרונה היא לבחון את השלכותיהן של עמדות וציפיות ההסתמכות האמורות על התנהגות החיסכון. הממצאים מראים כי הן מגננוני הסתמכות פורמליים והן בלתי-פורמליים מעצבים את החיסכון של יחידים בדרכים שיטתיות.

ראשית, אפקט הדחיקה מאומת בשתי המדינות: הסתמכות רבה יותר על רבדי הפנסיה הציבוריים קשורה לירידה משמעותית בחיסכון הפנסיוני המתוכנן. שנית, התוצאות מספקות עדויות לאפקט סיכון צדקה. קרי, מצב שבו יחידים מגבילים במכוון את החיסכון שלהם כדי לשמור או להגדיל את זכאותם לקצבאות ממשלתיות. כאמור לעיל, התנהגות זו בולטת במיוחד בארצות הברית. בישראל, משום שהקצבאות לאחר גיל הפרישה המוחלט (70) אינן תלויות-הכנסה, האפקט קטן יותר אך עדיין ניתן לזיהוי. ניתוחי חוסן מראים כי בארצות הברית האפקט מתבטא בעיקר בקרב המשתתפים בעלי אוריינות נמוכה בביטוח הלאומי. האפקט בארצות הברית זניח בקרב אלו שמבינים נכונה את כללי המערכת, מה שמרמז כי התערבויות חינוכיות עשויות להפחית עיוותים התנהגותיים כאלה. בישראל, לעומת

זאת, האפקט מופיע בכל רמות האוריינות, מה שמצביע על כך שהוא עשוי לשקף עמדות רחבות יותר כלפי תמיכה ממשלתית ולא מתוך פערי ידע. התופעה נמשכת גם בקרב יחידים בעלי הכנסות גבוהות בהרבה ממגבלות הזכויות לקצבאות משלימות (השלמת הכנסה), מה שמרמז כי ידע חלקי על מערכת הביטוח הלאומי תורם להתנהגות זו גם בארץ.

בהתייחס לסוגיית הביטוח הבלתי פורמלי, מחקרנו מגלה כי הסתמכות על משפחה ורשתות חברתיות קשורה גם היא לחיסכון נמוך יותר. יחידים שכיום או בעתיד מצפים להסתמך על ילדים או על רשתות חברתיות חוסכים פחות לפרישה. לעומת זאת, יחידים הסבורים שאחרים יכולים להסתמך עליהם נוטים לחסוך יותר, מתוך ציפיות לתמיכה הדדית. ממצאים אלה מתאימים לרעיון של ביטוח הדדי בתוך משפחות וקהילות. קשרים אלו דומים במידה רבה בין המדינות, אם כי בישראל נשים התלויות כלכלית בבני זוגן חוסכות פחות, דבר שאינו נצפה בקרב המדגם האמריקאי.

סיכום. ממצאי המחקר מציגים תמונה רחבה וברורה של האופן שבו ציפיות פורמליות ובלתי־פורמליות להסתמכות על אחרים מעצבות התנהגות הקשורה לחיסכון. בפרט, יחידים מתאימים את החיסכון הפנסיוני שלהם לא רק בתגובה לכללים מוסדיים, אלא גם בהתאם לאמונות לגבי אמינותן של תוכניות ממשלתיות וזמינות התמיכה הפרטית. מחקרנו מעיד על קיומו של אפקט דחיקה שלפחות בחלקו נובע מסיכון צדקה. זאת ועוד, אפקט הדחיקה וסיכון הצדקה נמצאו בולטים יותר בארצות הברית, אשר מערכת הפנסיה בה היא ברובה וולונטרית. בישראל, האלמנטים המחייבים והאוניברסליים של מערכת הפנסיה משמעותיים יותר, אך הסתמכות על תמיכה ציבורית ועל אחרים עדיין משפיעה על החיסכון. תפיסות ומאפיינים התנהגותיים ותרבותיים, כדוגמת אמון בממשלה, אוריינות פיננסית, סובלנות לסיכון ותפקידי מגדר תורמים להסברת ההבדלים בהסתמכות ובדפוסי חיסכון.

בהמשך, פרק 2 מציג סקירת ספרות מעמיקה, הדנה בעדויות קודמות לאפקט הדחיקה במדינות שונות, סיכון הצדקה בהקשרים ביטוחיים שונים וביטוח בלתי־פורמלי. בפרק 3 נפרט את המתודולוגיה שנקטנו, הן לצורך הסקרים והן לביצוע ניסוי המעבדה וכן את המתודולוגיה האמפירית. בפרק 4 נציג את הממצאים המרכזיים, ובפרק 5 נסכם ונדון במסקנות המחקר.

2 סקירת ספרות

חסכון פנסיוני ממלא תפקיד מרכזי בהבטחת ביטחון פיננסי ויציבות כלכלית בצריכה בתקופות מאוחרות בחיים. העלייה המתמשכת בתוחלת החיים הגבירה את הצורך בחיסכון פנסיוני מספק, שכן יחידים נדרשים לממן תקופות פרישה ארוכות יותר ויותר (Nguyen, 2017; Kowalczyk-Rólczyńska, 2018; He and Wang, 2023; Cribb et al., 2023). מאחר שמשך החיים של יחידים אינו ודאי, הבנת המניעים והמאפיינים המשפיעים על חיסכון פנסיוני מקדים הופכים לחשובים יותר ויותר (Precautionary savings). הגורמים לחיסכון מסוג זה נבחנו בהרחבה במחקרים קודמים. מחקרים אלו הדגישו את תפקיד חוסר הוודאות לגבי הכנסה עתידית, בריאות ופרישה (Lugilde et al., 2019), לצד עושר, אוריינות פיננסית וזמינות אשראי (Cappelletti et al., 2017; Lusardi and Mitchell, 2017; Loayza et al., 2000; Jappelli et al., 2021; 2013). בעיצוב החלטות צריכה וחיסכון. בנוסף, שנאת סיכון והעדפות זמן משפיעות אף הן על התנהגות החיסכון של יחידים ועל היערכותם לפרישה (Finke and Huston, 2013; Kureishi et al., 2021; Tversky and Kahneman, 1979; Zhuang and Yang, 2025). במקביל, חוסר היציבות הגובר של מערכות הפנסיה הציבוריות הגביר את חשיבות החיסכון האישי. זאת ועוד, העלייה בתוחלת החיים והשינויים הדמוגרפיים יצרו לחץ גובר על מערכות הפנסיה, מה שהוביל לחוסר איזון פיסקלי צפוי ולחששות גוברים לגבי קיימות ארוכת טווח הן בכלכלות מפותחות והן במתפתחות (Board of Trustees, 2025; Federal Old-Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds, 2025; Cribb et al., 2023; Galasso, 2019; Kaier and Müller, 2015; Koreh, 2019; Nguyen, 2002). מדינות רבות ב-OECD יישמו רפורמות פנסיוניות נרחבות, כולל העלאת גיל הפרישה ושינוי נוסחאות ההטבות, כדי לשמור על יציבות המערכת (Brugiavini et al., 2011; 2018, 2023; Börsch-Supan and Coile). חוסר הוודאות לגבי יציבות הביטוח הלאומי ומידת המספיקות של ההטבות העתידיות הפך, אם כן, לגורם נוסף המשפיע על החלטות החיסכון לפרישה (Jappelli et al., 2021).

2.1 מערכות פנסיוניות

השונויות במערכות הביטוח הלאומי והפנסיה עשויה להוביל להבדלים בהתנהגות החיסכון של יחידים. סיווג מדינות לפי מדיניות הפנסיה שלהן יסייע בהבנת ההבדלים הבין-מדינתיים בהחלטות חיסכון (Alessie et al., 2013; Börsch-Supan and Coile, 2018; Kapteyn and Panis, 2005). במדינות מסוימות, כגון ישראל ושוודיה, קיימת חובת פנסיה תעסוקתית בחוק, בעוד שבמדינות אחרות ההסתמכות היא בעיקר על חיסכון וולונטרי של יחידים, כפי שקיים בארצות הברית (OECD, 2023). אחת ממטרות המחקר הנוכחי הינה לבצע השוואה בין דפוסי ההסתמכות של יחידים בישראל ובארצות הברית, כמו כן גם על חסכונם, ולכן הבנת ההבדלים המהותיים בין מערכות אלו היא חיונית. ראשית, חשוב להציג את מודל שלושת רובדי הפנסיה הקלאסי. הרובד הראשון כולל קצבאות ציבוריות מנדטוריות, אשר מטרתן לספק רמת הכנסה בסיסית בגיל פרישה. קצבאות זקנה ברובד זה משולמות לרוב על ידי מערכות הביטוח

הלאומי, כאשר הזכאות במדינות רבות נקבעת לא על פי הכנסתו של הפורש, אלא לפי קריטריונים שונים לקבלת ההטבות (OECD, 2023; Zablotsky and Reingewertz, 2022).

עם זאת, במדינות אחרות קיימות קצבאות מהרובד ראשון תלויות במבחני הכנסה. קרי, קצבאות אשר הזכאות להן מושפעת מהכנסותיו או מנכסיו הפיננסיים של הפורש (OECD, 2023; Zablotsky and Reingewertz, 2022). כך למשל, בבריטניה באמצעות שיטת ה- Pension Credit, ובמדינות נוספות כגון צ'ילה, קנדה, דרום אפריקה ונורווגיה, קיימות תוכניות פנסיה ממוקדות שמטרתן לשפר את הכנסתם של פנסיונרים עניים (Harker, 2008; OECD, 2023; Sefton et al., 2024).

במדינות רבות, אף על פי שקצבאות הביטוח הלאומי אינן תלויות במבחני הכנסה, יחידים בעלי הכנסה נמוכה מאוד עשויים להיות זכאים לתוכניות סיוע נוספות תלויות בהכנסה. דוגמאות לכך הן תוכנית ה- Supplemental Security Income (SSI) בארצות הברית (Parent, 2006; Social Security Administration, 2025c), ותוכנית השלמת הכנסה מקבילה בישראל המעניקה תוספת הכנסה לפנסיונרים בעלי הכנסה נמוכה (National Insurance Institute of Israel, 2025a; Zablotsky and Reingewertz, 2022).

הרובד השני מבוסס על הפרשות של יחידים ומעסיקיהם לקרנות פנסיה אישיות, כאשר ההון הפנסיוני שנצבר מומר לאחר מכן לקצבאות חודשיות. הרובד השלישי כולל חיסכון פנסיוני פרטי וולונטרי, התלוי כולו בחסכון של הפורש עצמו ובמקורות נוספים (כגון ירושה). מבנה מערכת הפנסיה, ואף ההסדרים החקיקתיים הקשורים לכל רובד משתנים בין מדינות (OECD, 2023). יתרה מכך, חשוב להבחין בין תוכניות פנסיה מסוג Defined Benefit (DB) לבין תוכניות Defined Contribution (DC) (Moore, 2011). בתוכניות DB, ההטבות הפנסיוניות מוגדרות מראש על ידי המעסיק ותלויות לרוב במספר שנות העבודה ובשכר הממוצע (Parent, 2006). האחריות הפיננסית מוטלת בעיקר על המעסיק, והעובדים אינם יכולים לגשת לזכויות הפנסיה שלהם לפני גיל הפרישה (Moore, 2011). בתוכניות DC, ההטבות מבוססות על הפרשות לחשבונות פנסיה אישיים, כאשר הן המעסיקים והן העובדים נושאים באחריות למימון. הקצבאות תלויות בסכום שנצבר לאורך שנות העבודה ובביצועי ההשקעות של הקרנות (Moore, 2006; Parent, 2011).

בארצות הברית, הרובד הראשון של מערכת הפנסיה מסופק באמצעות קצבאות ביטוח לאומי, הממונות דרך תוכנית OASDI (Old-Age, Survivors, and Disability Insurance) (Moore, 2011). הזכאות תלויה בצבירת נקודות לאורך כל תקופת התעסוקה, וגובה הקצבאות מחושב על פי נוסחה המבוססת על הכנסות לאורך החיים (Social Security Administration, 2025b, 2025d). קצבאות אלו אינן תלויות במבחן הכנסה, כלומר מצבו הכלכלי של היחיד אינו משפיע על זכאותו (Moore, 2011).

יחידים יכולים לבחור לפרוש מוקדם, החל מגיל 62, אם כי, אזי קצבאותיהם יופחתו. גיל הזכאות, שבו יחידים יכולים לקבל את מלוא זכאותם לקצבה, עומד כיום בארצות הברית על 67 (Social Security Administration, 2025b, 2025d).¹

¹ גיל הפרישה המלא הוא 67 עבור רוב היחידים, אך תלוי בקבוצת הגיל (Social Security Administration, 2025d).

בנוסף, תוכנית השלמת ההכנסה לביטחון סוציאלי (SSI) מבטיחה תמיכה חודשית בהכנסה למבוגרים מעוטי יכולת ולאנשים עם מוגבלויות. בניגוד לביטוח הלאומי, קצבאות (SSI) מותנות במבחן אמצעים, והזכאות מוגבלת עבור יחידים אשר משאביהם הניתנים לספירה אינם עולים על \$2,000 ליחידים וכ- \$3,000 לזוגות (Parent, 2006; Social Security Administration, 2025c).

ברובד השלישי בארצות הברית, המורכב בעיקר מפנסיות פרטיות, אזרחי ארצות הברית צוברים הון פנסיוני באמצעות חיסכון אישי בתוכניות פרישה פרטיות, כגון 401(k) או חשבון פרישה אישי (IRA) (Moore, 2011). יחד עם זאת, בארצות הברית, הן מעסיקים והן מועסקים אינם מחויבים על פי חוק להשתתף בתוכניות פנסיה פרטיות (Moore, 2011). תוכניות אלו מאפשרות ליחידים לצבור הון פנסיוני הנובע משנות תעסוקה, תשואות הקרן, והכנסה אישית (OECD, 2023).

ישראל פועלת תחת מערכת פנסיונית שונה. כחלק מהרובד הראשון, כלל תושבי ישראל זכאים לקצבאות זקנה מבוססות תושבות, המסופקות על ידי המוסד לביטוח לאומי (Spivak and Zemach, 2017; OECD, 2023). גיל הפרישה בישראל נקבע כיום ל-67 לגברים, ובטווח גילאי 60 ל-65 עבור נשים. קצבאות הביטוח הלאומי אינן מותנות במבחן אמצעים כאשר הפורשים מגיעים לגיל זכאות, הלוא הוא 70 (National Insurance Institute of Israel, 2025c).

בנוסף, פורשים בישראל עשויים להיות זכאים גם לתוספת השלמת הכנסה המותנית במבחן אמצעים, בנוסף לקצבאות הזקנה הבסיסיות. הזכאות לתוספת זו נקבעת על בסיס הכנסה מעבודה, הכנסה מקבלת קצבה פנסיונית, ונכסים פיננסיים. ספי ההכנסה הם כדלקמן: עד 3,129 ש"ח⁴ ליחידים ו-3,662 ש"ח⁵ לזוגות בהכנסה מעבודה; עד 1,731 ש"ח ליחידים ו-2,730 ש"ח לזוגות בהכנסה מפנסיה; ועד 40,556 ש"ח ליחידים ו-60,834 ש"ח לזוגות בנכסים פיננסיים⁶ (National Insurance Institute of Israel, 2025a, 2025c).

מדיניות הפנסיה ברובד השני בישראל השתנתה לאורך זמן. כיום, תכניות פנסיוניות לאוכלוסייה העובדת מורכבות מתוכניות פנסיה מוגדרות תרומה (DC) (Spivak and Zemach, 2017), בעוד שבעבר תוכניות מוגדרות קצבה (DB) היו הדומיננטיות בשוק העבודה (Spivak and Zemach, 2017). השינוי בתוכניות הפנסיה התעסוקתיות החל ברפורמות יזומות ב-1995, עד לעגינת חוק פנסיית חובה שהחל ב-2008 עבור כלל האוכלוסייה העובדת בישראל, המבטיח כיסוי פנסיוני מקיף (Spivak and Zemach, 2017; Gronau and Spivak, 2021). בתחילה, הדרישה החוקית חלה רק על שכירים (החל מ-2008), ובהמשך הורחבה אף לעצמאים בשנת 2017 (Ministry of Finance, 2017).² המגבלה חלה על משאבים הניתנים לספירה ואינה כוללת נכסים מסוימים כגון בית ורכב אחד למשק בית- (Social Security Administration, 2025a).

³ מתחת לגיל זה תתכן הפחתת קצבאות בהתאם למצב ההכנסה והנכסים הפיננסיים. (National Insurance Institute of Israel, 2025b, 2025c)

⁴שווה ערך לכ-936 דולר.

⁵שווה ערך לכ-1,096 דולר.

⁶נכסים פיננסיים בהקשר של חיסכון, קופת גמל, או הכנסות משכר דירה של נכס נדל"ני, (National Insurance Institute of Israel, 2025a).

(2019). לאור העובדה כי הרפורמות החלו ב-1995, חלק מהגמלאים הישראלים עדיין מחזיקים בתוכניות DB, בעוד שגמלאים צעירים, ועובדים באמצע הקריירה מכוסים בדרך כלל בתוכניות DC.

2.2 אפקט דחיקה

מחקרים קודמים תיעדו דחיקה בין קצבאות ממשלתיות וביטוח לאומי לבין שיעורי החיסכון. דפוס זה הודגם במחקר שהתבסס על רפורמת הפנסיה האיטלקית בשנת 1992, שהראתה כיצד קצבאות ציבוריות ונכסי מגורים יכולים לשמש כאמצעי תחליפי לביטוח אריכות ימים (Attanasio and Brugiavini, 2003). הרפורמה כללה מספר שינויים, כגון העלאת גיל הפרישה, הארכת תקופת התעסוקה הנדרשת לפרישה מוקדמת, וצמצום ההטבות הניתנות על ידי מערכת הפנסיה הציבורית. באמצעות השוואת עושר הפנסיה של משקי בית באיטליה לפני ואחרי הרפורמה, החוקרים מצאו עלייה בשיעורי החיסכון הפרטי בעקבות שינויים אלו (Attanasio and Brugiavini, 2003).

באופן דומה, תוך שימוש בנתוני מיקרו בינלאומיים, (M. Hurd et al., 2012) העריכו כי כל תוספת של דולר אחד לעושר הפנסיוני הציבורי הפחיתה את הנכסים הפיננסיים שהצטברו לקראת פרישה ב-22 סנט.

(M. Feldstein, 1974) טען אף הוא כי נדיבות המערכת הציבוריות עלולה ליצור אפקט דחיקת חסכונות פרטיים. כלומר, עלייה שולית בקצבאות הציבוריות עשויה להוביל לעלייה בצריכה ולירידה בחיסכון לאורך החיים. המחקר מצביע הן על מיסוי אשר מקטין את ההכנסה הפנויה, והן על השפעת דחיקה בין עושר פנסיוני שמקורו בביטוח לאומי לעושר פנסיוני פרטי. הממצאים ממחישים שהשפעת עושר הביטוח הלאומי על החיסכון גדולה מהשפעת המסים עצמם.

בנוסף, (M. Feldstein, 1974) הדגים ירידה בחיסכון הפרטי באמצעות מדידת הנטייה השולית לצרוך. לפי חישוב זה, עלייה בעושר הביטוח הלאומי הביאה לירידה של 43 מיליארד דולר בחיסכון הפרטי.

חוקרים נוספים השתמשו בסקר הבריאות, ההזדקנות והפרישה באירופה (SHARE) כדי להדגים את אפקט הדחיקה במדינות אירופאיות, על ידי מדידת עושר פנסיוני ציבורי מול עושר פרטי (Alessie et al., 2013). במחקר זה נמצא כי חלה ירידה חציונית של 61 סנט בחיסכון הפרטי עבור כל תוספת של יורו אחד לקצבת הפנסיה הציבורית. ירידה משמעותית בעושר הלא פנסיוני, נרשמה גם בקרב בעלי השכלה גבוהה, מקבלי ירושות, ובמדינות שבהן אין חובה מנדטורית לפנסיה תעסוקתית (Alessie et al., 2013). מדינות כמו שוודיה, דנמרק והולנד הציגו רמות נמוכות של עושר פנסיוני פרטי לעומת ספרד, איטליה, יוון, פולין וצ'כיה, שבהן אפקט הדחיקה היה פחות משמעותי. Alessie et al. (2013) טוענים כי הבדלים אלו נובעים ממבנה שונה של מערכות הפנסיה וממידת ההתפתחות של שוקי ההון בכל מדינה.

בנוסף לכך, ראיות לאפקט הדחיקה בין קצבאות הביטוח הלאומי לבין חיסכון פרטי נמצאו גם במחקר אשר בחן את מערכת הפנסיה הדנית (Arnberg and Barslund, 2014). החוקרים ניתחו נתונים מנהליים מדנמרק עבור יחידים מגיל 18 ומעלה בשנים 1997–2005. הנתונים כללו את הסכום הכולל ששולם לכל פרט בכל שנה לקרן פנסיה מנדטורית תעסוקתית בשוק העבודה ולקרן פנסיה וולונטרית פרטית. ממצאי המחקר מצביעים על ירידה בטווח של כ-0 ל-30 סנט בחיסכון הפרטי עבור כל תוספת של יורו אחד, אשר שולם לפנסיה הציבורית על ידי המעסיק,

כאשר ירידה זו משמעותית ביחס לגיל. אפקט הדחיקה נמשך גם לאחר בקרה על מגבלות נזילות. (Arnberg and Barslund, 2014).

באופן דומה, Halvorsen et al. (2024) עשו שימוש ברפורמת הפנסיה של נורווגיה משנת 2011 כניסוי טבעי, לשם בחינת החלטות חיסכון של משקי הבית במדינה. הרפורמה שינתה את מנגנון צבירת הזכויות והפחיתה את הקצבאות הציבוריות עבור אנשים שנולדו בשנת 1954 ואילך, בעוד יחידים שנולדו קודם לכן נותרו תחת המערכת הקצבאות הישנה. החוקרים יישמו גישת Difference-in-Difference, והשוו בין עובדי המגזר הציבורי (קבוצת ביקורת) לבין עובדי המגזר הפרטי (קבוצת טיפול), בהנחה שעובדי המגזר הפרטי ייפגעו יותר מהפחתת ערך הפנסיה. ממצאי המחקר מצביעים על אפקט דחיקה של כ- 50%. כלומר, חיסכון משקי הבית עלה בכ- 50 סנט עבור כל ירידה של דולר אחד בקצבת הפנסיה הציבורית. לטענת החוקרים, התגובה הייתה בולטת במיוחד בקרב משקי בית בעלי הכנסה גבוהה ובעלי השכלה גבוהה.

מחקר נוסף של Kapteyn and Panis (2005) מדגיש את אפקט הדחיקה תוך השפעת נדיבות מערכת הביטוח הלאומי על החיסכון הפרטי. המחקר השווה בין החלטות חיסכון של משיבים מבוגרים בהולנד, איטליה וארצות הברית, תוך הבנת ההבדלים במערכות הפנסיוניות. תוך שימוש בסקרים לאומיים כמו HRS בארצות הברית, SEP בהולנד ו-SHIW באיטליה, Kapteyn and Panis (2005) הדגישו כי שיעורי החלפה גבוהים מתואמים עם צמיחה איטית יותר בעושר פיננסי⁷. ממצא זה נרשם בהולנד, שבה שיעורי ההחלפה היו הגבוהים ביותר ביחס לשאר המדינות, אך עושרם הפרטי של אזרחיה היה הנמוך ביותר מבין שלוש המדינות. ממצאים אלו מצביעים על כך שכאשר מערכת ביטוח לאומי מספקת ביטחון פיננסי גבוה בתקופת הפרישה, הצורך הנתפס בצבירת חיסכון פרטי פוחת. יתרה מכך, Lusardi et al. (2017) בדקו את השפעתה של הפחתת 20% בשווי ההטבות של ביטוח לאומי בארצות הברית, בהתאם לתרחישים עתידיים צפויים. הפחתה זו הובילה לעלייה בעושר האישי של משקי בית בכל רמות ההשכלה, וצמצמה את פערי אי-השוויון בעושר.

בהקשר של מערכת הביטוח הלאומי בארצות הברית, גם תוכנית Medicare עשויה להשפיע על החלטות חיסכון. Medicare מספקת ביטוח בריאות לאזרחים מגיל 65 ומעלה, או לאנשים הזכאים להטבות נכות מביטוח לאומי (Social Security Administration, 2025b). עם זאת, De Nardi (2020) טענה כי חיסכון משקי בית מונע גם מהוצאות רפואיות הולכות וגדלות, אשר מתרבות עם הגיל. התמריץ לחסוך בקרב אוכלוסייה מבוגרת קיים גם כאשר יש ביטוח בריאות בסיסי, שכן Medicare אינו מכסה תשלומים משמעותיים כגון פרמיות ושהייה ממושכת בבתי אבות. לכן, גם גמלאים מבוטחים בעלי תמריץ לצבירת חיסכון, על מנת להתמודד עם סיכונים כלכליים בעתיד. בנוסף, תוכנית הבריאות Medicaid מיועדת לתמיכה במשפחות מעוטות יכולת, ילדים ונשים בהיריון (Gruber and Yelowitz, 1999; Social Security Administration, 2025b). בין הוצאות רפואיות של משקי בית הזכאים ל-Medicaid לבין נתוני עושר וצריכה. הממצאים מצביעים על כך שכל הוצאה נוספת של 1,000 דולר במסגרת Medicaid מקושרת לירידה של 2.91% בעושר המשפחתי, ולעלייה⁷ שיעור החלפה מציג את היחס בין קצבאות הפנסיוניות שיקבל הפורש בתקופת הפנסיה, לבין משכורותו האחרונה. (Brugiavini et al., 2011)

של 1.01% בצריכה. לפיכך, החוקרים טוענים כי Medicaid מביא לתוצאה שלילית על החיסכון (Gruber and Yelowitz, 1999).

המחקרים שנסקרו לעיל מדגישים את ההבנה שקצבאות ציבוריות נתפסות לעיתים קרובות כתחליף לחיסכון פרטי בקרב פרטים המתכוונים לפרישה. קשר זה, הידוע כאפקט הדחיקה, מציע שככל שציפיות הפרטים לקבלת קצבאות ציבוריות גבוהות יותר, כך נטייתם תהיה לחסוך פחות לטווח הארוך.

השערה 1 – אפקט דחיקה: ציפייה גבוהה לקבלת קצבאות ביטוח לאומי קשורה לרמות חיסכון נמוכות יותר (פנסיה לטווח ארוך וחיסכון פרטי).

2.3 סיכון צדקה

הסתמכות על סיוע ממשלתי, מעבר לקצבאות הביטוח הלאומי, יכולה להשפיע על החלטות פיננסיות באופנים נוספים. מספר מחקרים בנושאי ביטוח כנגד אסונות טבע וסובסידיות לביטוח חקלאי, מצביעים על כך שסיוע ממשלתי עשוי להחליש את תחושת האחריות הפיננסית האישית של פרטים בניהול סיכונים, הנובע בעיקר מהימנעות ברכישת ביטוחים פרטיים.

תופעה זו מתרחשת כאשר אנשים מאמינים שזכאותם לסיוע ממשלתי תופחת אם הם יחזיקו בביטוח פרטי. כפי שמגדירים Browne and Hoyt (2000) (עמוד 293), "סיכון הצדקה" הוא "הנטייה של פרט הנמצא בסיכון שלא לרכוש ביטוח או פתרונות ניהול סיכונים אחרים, כתוצאה מהסתמכות על צדקה צפויה מאחרים – כגון חברים, משפחה, קהילה, ארגונים ללא מטרות רווח, או תכניות חירום ממשלתיות".

בהקשר זה, Raschky and Weck-Hannemann (2007) מציעים כי סיוע ממשלתי יכול אמנם לעזור לפרטים מיד לאחר אסון, אך גם ליצור עיוותים בשוק. המחברים מציגים מודל שיווי משקל הבוחן את תועלתו של הפרט בהתאם להיקף הכיסוי הביטוחי, תוך שהוא משתנה בהתאם לרמת הסיוע הכלכלי מהממשלה. על פי מודל זה, ככל שהסיוע הממשלתי גדל, תועלת הפרט עולה, ובכך פוחת הביקוש לביטוח פרטי. עוד מציינים Raschky and Weck-Hannemann (2007), כי ציפיות לסיוע ממשלתי מושפעות מהאופן שבו הסיוע מעוגן במדיניות ציבורית, מניסיון עבר ומהיקף הדרישה הציבורית לאחר התרחשות אסון טבע.

באופן דומה, נמצא כי סובסידיות חקלאיות באיטליה משפיעות באופן שלילי ומובהק על מספר פוליסות הביטוח הנרכשות באופן עצמאי על ידי חקלאים (Miglietta et al., 2021). זאת ועוד, עדויות אמפיריות מאזורים אשר היו מועדים להצפות בגרמניה, מצביעות על כך שמשקי בית שנחשפו להצפות תכופות נטו לתפוס את פיצויי הסיוע הממשלתיים כתחליף לפיצויי ביטוחי (Andor et al., 2020).

ראיות ממספר מדינות מצביעות על כך שסיכון הצדקה עשוי להופיע גם בהקשר של חיסכון פנסיוני. לדוגמה, מערכת הפנסיה באוסטרליה מעודדת חיסכון פנסיוני פרטי (Bateman, 2006). הזכאות לקצבת זקנה ציבורית במדינה זו מבוססת על מבחן הכנסה ונכסים. מכיוון שדירות מגורים בבעלות עצמית אינן נכללות בהערכת העושר לצורך זכאות, למשקי בית תמריץ גבוה להשקעה בנדל"ן (Bateman, 2006).

מדינות מסוימות מציעות תכניות השלמת הכנסה בנוסף לקצבאות הביטוח הלאומי הבסיסיות. רשתות ביטחון ממשלתיות אלו מעניקות תמיכה כלכלית לפרטים שהכנסתם או עושרם נמוכים מסף מסוים (בהתאם למדינה), ויכולות להשפיע על התנהגות החיסכון שלהם.

תרומה מוקדמת לספרות זו מגיעה מהדיון על עיצוב מערכות ביטוח לאומי. בפרט, נידונה בספרות זו הטענה שמערכות המספקות קצבאות לא מותנות לכלל האוכלוסייה עלולות להוביל לאובדן רווחה חברתית (M. S. Feld, 1987). המחקר מציע תכנית חלופית מבוססת מבחן הכנסה, ומציין כי עבור יחידים חסרי ראייה לטווח הארוך (partial myopia), מעבר למערכת מסוג זה עלול להפחית את רמת החיסכון. באופן דומה, Hubbard et al. (1995) בחנו את ההשלכות של מערכות ביטוח לאומי מבוססות הכנסה על התנהגות החיסכון בקבוצות עושר שונות. החוקרים טוענים כי מערכות מסוג זה, כדוגמת תכניות השלמת הכנסה, עלולות להחליש את התמריץ לחיסכון בעיקר בקרב משקי בית בעלי הכנסה נמוכה. הטענות המרכזיות העומד בבסיס ממצאיהם מתבסס על כך שהעברות כספים מסוג זה מפחיתות את אי-הוודאות לגבי הכנסה עתידית, ובכך מקטינות את הצורך בחיסכון מסוג precautionary savings. בבריטניה, ראיות אמפיריות מצביעות על כך שרבדי פנסיה ציבוריים המבוססים על מבחני אמצעים מפחיתים את רמות החיסכון הפרטי (Sefton et al., 2008). זאת ועוד, Lamla and Gasche (2013) מציעים שתפיסות שגויות הנוגעות לזכאות לתכנית ה- *Grundsicherung* בגרמניה (תכנית השלמת הכנסה לפי מבחן אמצעים) עלולות להוביל להחלטות לא אופטימליות בתכנון פרישה.

בהתאם לספרות זו, אנו טוענות כי חלק מהקורלציה השלילית בין חיסכון פרטי לבין קצבאות ביטוח לאומי משקפת את סיכון הצדקה, מעבר להשפעת אפקט הדחיקה. דהיינו, לא מדובר רק בדחיקה גרידא בין האפשרויות, ייתכן שפרטים מאמינים שצבירת חיסכון גבוה תצמצם את זכאותם לקבלת קצבאות ממשלתיות.

השערה 2 – סיכון צדקה: פרטים הסבורים שעושר פרטי גבוה יפחית את הסיוע הממשלתי לו יהיו זכאים, צפויים לחסוך פחות.

2.4 אוריינות ביטוח לאומי

ישנה חשיבות רבה בכך שיחידים יהיו מודעים ויבינו את כללי מערכת הביטוח הלאומי, שכן הבנה זו עשויה לעצב את החלטותיהם בנוגע לחיסכון לפרישה. מחקרים קודמים דנים באוריינות ביטוח לאומי ובהשפעתה על החיסכון (Benítez-Silva et al., 2009; Li, 2023). Li (2023) בחן כיצד הידע על מערכת הביטוח הלאומי משתנה לפי סוג הכיסוי הפנסיוני (DB, DC או ללא תכנית), בהתבסס על סקר Understanding America Study (UAS)⁸. מבין 4,210 משיבים, המחקר הראה כי יחידים ללא תכנית פנסיה הפגינו רמות ידע נמוכות, בעוד אלו עם תכניות DC הציגו את הרמות הגבוהות ביותר של אוריינות. משיבים בגיל מבוגר הפגינו רמות ידע גבוהות יותר, בכל סוגי תכניות הפנסיה, בהשוואה לצעירים.

⁸UAS הינו סקר מייצג ברמה הארצית בארצות הברית, הכולל מודולים שמומנו על ידי מנהל הביטוח הלאומי האמריקאי.

Benítez-Silva et al. (2009) פיתחו מודל מחזור חיים דינמי עם מדדי תועלת אשר נגזרים מהכרת האינפורמציה על מערכת הביטוח הלאומי. החוקרים השוו בין רווחה כלכלית בתרחיש של אינפורמציה מלאה על קצבאות ביטוח לאומי, לבין תרחיש של אינפורמציה חלקית. במסגרת שני תרחישים אלו, נאמדה ההשלכה הכלכלית של חוסר ידע בהקשר של תכנון פרישה. המודל מציע כי קיימים פערים משמעותיים ברווחה הנובעים מהבדלים ברמת הידע, כאשר מבוגרים מייחסים ערך גבוה יותר לידע על ביטוח לאומי (Benítez-Silva et al., 2009).

ספרות נוספת מצביעה באופן עקבי על השפעת ידע מוגבל בנוגע לתכניות פנסיה. במחקר נוסף נבחנו דיווחי משיבים לגבי ההטבות שהם מצפים לקבל בעתיד (Gustman and Steinmeier, 2005). החוקרים מציינים כי כמעט מחצית מהמשיבים לא הצליחו לחשב את גובה הקצבאות שיקבלו בעתיד, ורק 27% נתנו הערכות שנמצאות בטווח של 25% מהסכום האמיתי. כאשר נבדקו הבדלים בין קבוצות אוכלוסייה שונות, נמצא כי שיעור גבוה מהנשים, מהמשיבים ממוצא היספני, ומהפרטים בעלי הכנסה נמוכה, דיווחו שאינם יודעים להעריך את הקצבאות העתידיות. בנוסף, החוקרים ציינו כי רכישת ידע מתבצעת לעיתים קרובות במקום העבודה ובאמצעות ארגוני עובדים, אשר להם תפקיד חשוב בהעלאת המודעות לתכנון פנסיוני (Gustman and Steinmeier, 2005).

במסגרת ניסוי שדה בקרב עובדים מבוגרים בארצות הברית בגילאי 60–65, החוקרים Liebman and Luttmer (2015) בחנו הבדלים בין קבוצת ביקורת לקבוצת ניסוי שקיבלה מידע על מערכת הביטוח הלאומי. קבוצת הטיפול קיבלה מידע אודות הקשר בין תוחלת חיים לתכנון פיננסי, הקשר בין גיל הפרישה לרמת החיים בתקופת הפרישה, וכן מידע על תכניות ביטוח לאומי נוספות התלויות במבחן אמצעים. קבוצת הביקורת לא קיבלה מידע כלל. החשיפה למידע הובילה לדחייה בגיל שבו המשיבים תכננו להתחיל לתבוע קצבאות ביטוח לאומי, בעיקר בקרב גברים. בנוסף, בהשוואה לקבוצת הביקורת, נרשמה עלייה בשיעורי התעסוקה בקבוצת הטיפול, אשר נבעה בעיקר מנשים שנשארו בשוק העבודה (Liebman and Luttmer, 2015).

Greenwald et al. (2010) מספקים ראיות נוספות לחוסר ידע ביחס למערכת הביטוח הלאומי ולחישוב הקצבאות, ובוחנים בהתאם את התנהגות החיסכון של פרטים. על בסיס סקרים שנערכו בקרב אזרחים אמריקאים, הממצאים מראים כי גם גמלאים מפגינים חוסר ידע בנושא זה. Greenwald et al. (2010) בחנו את ההתנהגות הכלכלית של המשיבים ביחס לאמונתם לגבי מידת ההתאמה של הקצבאות לצרכיהם. מבין אלו שצינו שאינם מאמינים כי הקצבאות יאפשרו רמת חיים מספקת, 28% דיווחו שאינם מבצעים כל פעולה של חיסכון או השקעה, בעוד 39% דיווחו כי הם חוסכים במסגרת תכניות פרישה כמו 401(k) או IRA.

בהתבסס על ממצאים אלה, אנו משערות כי עבור חלק מהפרטים, סיכון הצדקה ינבע מחוסר אוריינות בנוגע למערכת הביטוח הלאומי. כלומר, יחידים מפחיתים את חסכונם מתוך חשש שחיסכון נוסף יפחית את זכאותם לקצבאות עתידיות, גם כאשר בפועל הקצבאות אינן תלויות במבחני אמצעים, או כאשר הפרטים כבר נמצאים מעל לסף הזכאות.

השערה 3 – אוריינות ביטוח לאומי: סיכון הצדקה צפוי להיות בולט יותר בקרב פרטים בעלי אוריינות נמוכה בנושא ביטוח לאומי.

2.5 הסתמכות וביטוח בלתי פורמלי

החלטות חיסכון עשויות להיות מושפעות גם מהסתמכות של פרטים על מקורות אחרים המהווים ביטוח בלתי פורמלי. ביטוח בלתי פורמלי מתייחס להסכמים לא חוזיים לשיתוף סיכונים, שבהם פרטים מעניקים תמיכה כספית הדדית מחוץ למסגרות הביטוח הרשמיות (Morduch, 1999). מנגנונים כאלה עשויים להתקיים בתוך משפחות או רשתות חברתיות, ומאפשרים שיתוף וסיוע הדדי בעלויות עסקה נמוכות.

משפחה ובן/בת זוג. Kotlikoff and Spivak (1981) בחנו שיתוף סיכונים בתוך המשפחה כחלופה לקצבאות לניהול סיכון אריכות ימים. תחת ההנחה שהתנהגות הפרטים רציונלית ושקיימות העדפות משותפות במשק הבית, המודל שלהם מציע כי הסתמכות על שותפים עשויה להחליף ביטוח פורמלי בהעברות תוך-משפחתיות. כאשר מימד של אלטראיזם נלקח בחשבון, משקי בית עשויים למקסם רווחה קולקטיבית, אף כי לטענתם יש קושי בהבחנה בין אלטראיזם טהור לבין שיתוף סיכונים בשווקים בלתי מושלמים. באופן דומה, Barro (1974) הדגים אלטראיזם בין-דורי בכך שהראה כי הורים לוקחים בחשבון בשיקוליהם הכלכליים את נטל המס העתידי של ילדיהם. כאשר אגרות חוב ממשלתיות מעבירות משאבים להורים, אך במקביל מטילות מיסוי עתידי על ילדיהם, הורים אלטראיסטים מפצים על כך על ידי הגברת החיסכון בשם ילדיהם, ובכך שומרים על רמת תועלת כוללת. מנגנון זה מקביל למערכות הפנסיונית המזוהה עם תשלום של Pay-as-you-go, שבהן הדור הצעיר מממן את הגמלאים, ומרמז כי ירושה ואלטראיזם מהווים יסודות בהתנהגות הפיננסית.

ראיות אמפיריות משלימות, תומכות ברעיון שלפיו בני משפחה אכן משתתפים בהעברות כספיות מתוך מניעים של אלטראיזם ותמיכה הדדית. Laferrère and Wolff (2006) מבדילים בין אלטראיזם טהור (כאשר תועלת ההורים כוללת את רווחת ילדיהם) לבין הסכמים הדדיים, שבהם תמיכה בהווה יוצרת ציפייה לתמיכה עתידית. מחקרים כגון (1995) McGarry and Schoeni, (1999) McGarry, and (1997) Dunn מצאו כי מתנות מהורים גדלות כאשר ילדיהם חווים מגבלות נזילות, בהתאם למניעים אלטראיסטיים. מחקרים נוספים קושרים את ההעברות לתמיכה הדדית בין-דורית ולשמירה על רשתות אשראי משפחתיות (Jellal and Wolff, 2002; Jellal et al., 1998; Cigno et al., 2002). הסכמים הדדיים אלה מספקים ביטחון פיננסי לטווח ארוך בתוך המשפחה.

הרעיון של ביטוח הדדי חורג גם להיבטים של חיסכון משפחתי. Ligon et al. (2000) מציגים מודל שבו חיסכון משמש כאמצעי לצבירה פיננסית בין זמנית, ומראים כי משקי בית המתבססים על הסכמים הדדיים אמינים נוטים לחסוך יותר. באופן דומה, Fehr and Kindermann (2021) מזהים משפחות כמערכות ביטוח בלתי פורמליות הפועלות דרך ארבעה ערוצים מרכזיים: (1) שיתוף משאבים, (2) אפקט העובד הנוסף (Added-worker effect), (3) תמיכה בין-דורית, ו-(4) ירושה. זוגות נשואים, למשל, עמידים יותר בפני זעזועים כלכליים. Brown (2001) מראה כי אנשים נשואים מחזיקים פחות עושר שמקורו בקצבאות, מה שמעיד על כך ששיתוף סיכונים בין שותפים מהווה תחליף לביטוח פורמלי. Fehr et al. (2017) מראים כי ביטול הביטוח הלאומי מביא לאובדן רווחה קטן יותר בקרב זוגות נשואים מאשר רווקים. הדבר מלמד על כך שעושר משותף מספק הגנה משמעותית.

ילדים. הסתמכות על ילדים לצורך תמיכה כלכלית משקפת מסורות תרבותיות וכלכליות רווחות. לדוגמה, באזורים כפריים בסין, Liu (2025) מצא כי משקי בית נשענים בעיקר על ילדיהם לביטחון כלכלי בגיל מבוגר – והסתמכות זו גוברת עם הגיל וגודל המשפחה. ממצאים אלו תואמים למודלים המדגישים העברות בין־דורות, אלטרואיזם וציפייה לביטוח הדדי, שבהם חיסכון ההורים והתמיכה העתידית של ילדיהם קשורים זה בזה.

רשתות חברתיות וקהילה. מעבר למסגרת המשפחתית, גם רשתות חברתיות משמשות כביטוח בלתי פורמלי. תוך שימוש בנתונים מאזורים כפריים בפיליפינים (Will et al., 2023), מראים כי גם בהיעדר שווקים פורמליים לביטוח, משקי בית מצליחים להתמודד עם זעזועים כלכליים באמצעות הסתמכות על קשרים קהילתיים והסכמי תמיכה הדדית. ממצאים נוספים מדגישים את ההסתמכות הקהילתית במדינות מתפתחות כגון ניגריה ואוגנדה, באמצעות מודלים כלכליים של קבוצות חיסכון (Adeola et al., 2022; Burlando et al., 2021). קבוצות אלה מאופיינות בגישה נמוכה לגופים פיננסיים רשמיים, אך מציעות פתרונות חיסכון ואשראי, גישה להלוואות, וביטוח הדדי בעת חירום. הסדרים אלו מבוססים על ערכים חברתיים של הקהילה, הקשורים לאמון ואחריות קולקטיבית.

מוסד כלכלי קהילתי נוסף הינו הגמ"ח, הנפוץ בחברה החרדית, אשר מאפשר לכלל חברי הקהילה בעלי מגבלות נזילות לקבל הלוואות ללא ריבית (Margalioth and Friedman, 2022). למוסד זה יתרונות גם למלווים, הודות למנגנון של איגום הלוואות. חלופה פיננסית זו נשענת על סנקציות וערבויות, בדומה למנגנונים הפועלים בבנקים פורמליים. שיתוף פעולה בלתי פורמלי מסוג זה מרחיב את שיתוף הסיכונים מעבר למעגל המשפחתי.

נורמות חברתיות ותרבותיות משפיעות על בחירת מקורות התמיכה של הפרט בזמני משבר. Scott (2014) מראה כי הבדלים אתניים בארצות הברית משפיעים על דפוסי ההסתמכות: אפרו־אמריקאים נוטים יותר להיעזר במשפחה, בעוד לבנים ואסייתים מסתמכים יותר על חסכוניות פרטיים. יחידים בעלי הכנסה גבוהה נוטים פחות להסתמך על תמיכה משפחתית, בהתאם לדחיקה שבין עושר פרטי לרשתות בלתי פורמליות.

בהתבסס על ספרות זו, אנו מציעות את ההשערות הבאות:

השערה 4 – הסתמכות: מאפיינים אישיותיים, העדפות סיכון ואמונות בנוגע לרשתות ביטחון חברתיות משפיעים על מידת ההסתמכות של הפרט על בני זוג, ילדים, רשתות חברתיות או הממשלה לתמיכה כלכלית.

השערה 5 – ביטוח בלתי פורמלי: פרטים נוטים לחסוך פחות כאשר הם מסתמכים על אחרים לביטחון כלכלי, אך חוסכים יותר כאשר הם מאמינים שאחרים מסתמכים עליהם, מה שמעיד על ההגנה ההדדית הטמונה בהסכמי ביטוח בלתי פורמליים.

3 מתודולוגיה

ליבת מחקר זה בבחינת נטייתם של פרטים להסתמך על אחרים (לרבות הממשלה) בעיצוב החלטותיהם לקראת פרישה. לשם כך, המחקר מתבסס על שני סקרים מקוונים, אשר נערכו בשתי מדינות לצורך השוואה, וכן על ניסוי מעבדה. בכל שלבי המחקר, המשתתפים קיבלו תגמול כספי. ניסוי המעבדה כלל מנגנון תגמול בהתאם לביצועים (Incentivized).

3.1 סקרים

3.1.1 מטרת הסקרים

שני סקרים מקוונים עוצבו והועברו הן בישראל והן בארצות הברית, במטרה לבחון דפוסי חיסכון ומידת המוכנות של המשתתפים לקראת פרישה.

השימוש בסקרים חשוב היות ומאפשר לנו לזהות את הגורמים המשפיעים על החלטות חיסכון של יחידים, ואת המאפיינים הקשורים להסתמכות כלכלית. בשני הסקרים, המשתתפים ביצעו משימות הקשורות לביטוח אריכות ימים, ודיווחו על הרגלי החיסכון שלהם, כמו גם על רמת ההכנסה והעושר. בנוסף נשאלו המשתתפים בנוגע להסתמכות על מגוון רשתות ביטחון.

מעבר לכך, נמדדו רמות האוריינות הפיננסית ואוריינות אריכות ימים של המשתתפים, וכן מספר מדדים המקובלים בספרות להערכת שנאת סיכון, העדפות זמן, סיכויי שרידות סובייקטיביים לאורך זמן, וירושה. כמו כן, המשתתפים נשאלו על ציפיותיהם באשר לקצבאות ביטוח לאומי העתידיות, ועל הידע הכללי שלהם בנוגע לתכניות פרישה אלה. ככל שנדרש, הותאמו השאלות בהתאם לרגולציה הפנסיונית הרלוונטית בכל מדינה.

שימוש בסקרים מאפשר איסוף נתונים ממדגם רחב של משתתפים, ובכך מסייע בהשוואות בין קבוצות אוכלוסייה שונות, בייחוד בין גמלאים לבין אלו שעדיין רחוקים מגיל פרישה, ואף בין משתתפים ממדינות שונות.

3.1.2 שאלון

מאפיינים אישיים. הסקרים החלו בשאלות שנועדו לאסוף נתונים סוציו-דמוגרפיים, לרבות גיל המשיב (בשנים); נשים שווה ל-1 אם המשיב/ה היא אישה (0 אחרת); נשואים שווה ל-1 אם המשיב נשוי (0 אחרת); השכלה גבוהה שווה ל-1 אם המשיב בעל תואר ראשון ומעלה (0 אחרת); ילדים שווה ל-1 אם למשיב יש ילדים (0 אחרת); מדד לבריאות טובה שווה ל-1 אם הבריאות המדווחת על ידי המשיב היא טובה/טובה מאוד/מצוינת (0 אחרת); דמוקרטי/שווה ל-1 אם המשיב מזוהה כדמוקרט, 0 אם מזוהה כרפובליקני; ומשתנים דיכוטומיים עבור ייצוג אתני (לבן, היספני, אפרו-אמריקאי, אסייתי או אחר).

מעמד תעסוקתי וסטטוס פרישה. לאחר מכן נשאלו המשתתפים על מצבם התעסוקתי, או האם הם בפרישה. בפרט, המשתתפים נשאלו האם הם כיום מועסקים בתשלום (תעסוקה בשכר), ומהו גיל הפרישה הצפוי מבחינתם (גיל פרישה צפוי). ניסוח השאלות הותאם לפי סטטוס ההעסקה והפרישה של המשתתפים. במדגם האמריקאי, המשתתפים נשאלו

בנוסף האם ברשותם תכנית פנסיה מסוג *DB plan*, כאשר המשתנה שווה ל-1 אם המשיב האמריקאי משתתף בתוכנית פנסיה מסוג Defined Benefit (אחרת 0). בנוסף נשאלו האם הם מצפים להיות מבוטחים בביטוח רפואי בארה"ב (Medicare) בעת פרישתם, כאשר המשתנה מודד את מידת ההסכמה עם ההיגד שלפיו המשתתף יהיה זכאי לביטוח Medicare בגיל 65, בסקאלה של 1 עד 7, כאשר 1 מציין חוסר הסכמה מוחלט ו-7 מציין הסכמה מלאה (כיסוי מדיקר).

התנהגות חיסכון. לאחר מכן, המשתתפים התבקשו לדווח על סכום החיסכון הכולל אשר הם מצפים לצבור עד הפרישה. שאלות נוספות סייעו לאפיין את דפוסי החיסכון ואת תמריצי הפרטים לחיסכון. לדוגמה, המשתתפים התבקשו לציין את רמת ההסכמה או ההתנגדות להיגד הבא: "נראה שמעולם לא הצלחתי לכסות את ההוצאות שלי כדי שאוכל לחסוך לעתיד" — כאשר הסולם נע בין 1 ל-6, כאשר ערך של 6 מתאר היטב את דפוס ההתנהגות, כלומר: אינם חוסכים בפועל, וערך של 1 מציין חיסכון גבוה (פער בחסכון)⁹. המשתתפים התבקשו להעריך את החיסכון הפנסיוני שלהם ולהדגיש האם הוא נמוך מדי, מספק, או מעבר לנדרש (הערכת חסכון). האמונות לגבי ירושה עתידית נמדדו באמצעות המשתנה *קבלת ירושה*, אשר מודד את ההסתברות הסובייקטיבית לקבל ירושה.

ציפיות מביטוח לאומי. כדי לבחון את קיומו של סיכון הצדקה, ניסינו תחילה לשחזר את אפקט הדחיקה כפי שהודגם רבות בספרות הקודמת (Bernheim, 1991; Dushi and Webb, 2004; M. Feldstein, 1974; Kapteyn and Panis, 2005; Lusardi et al., 2017). לצורך כך נבחן הקשר בין ציפיות הקשורות לקצבאות ביטוח לאומי עתידיות, על ידי המשתנה *זכאות לביטוח לאומי*, ולבין ההסתמכות על הביטוח הלאומי, כפי שנמדדה באמצעות המשתנה *ביטוח לאומי ידאג לי*. המשתנה הראשון בוחן האם המשתתף מאמין שיהיה זכאי לקצבה בעת הפרישה, בעוד שהשני מודד את הרמה בה המשתתף מאמין שמערכת הביטוח הלאומי תדאג להכנסתו לאחר הפרישה. הסולם האמריקאי נע בין 1 (חוסר אמונה מוחלט) ל-7 (אמונה מלאה), כאשר במדגם הישראלי הסולם נע בין 1 ל-5.

בנוסף, המשתתפים התבקשו לדרג את רמת הביטחון שלהם ביכולתה של מערכת הביטוח הלאומי לעמוד בהתחייבויותיה העתידיות, בסולם שבין 1 (חוסר ביטחון) ל-5 (ביטחון מלא) (בטחון בביטוח הלאומי). כמו כן, המשתתפים התבקשו לדווח על סכום הקצבה אשר הם מצפים לקבל מביטוח לאומי (קצבת ביטוח לאומי צפויה).

למרות שבשראל ובארצות הברית קצבאות ביטוח לאומי אינן כפופות למבחני אמצעים (בארץ, בכפוף לפרישה בגיל הפרישה המוחלט), כ-17% מהמשיבים במדגם האמריקאי סבורים שהקצבה כפופה למבחן הכנסה, ו-34% אינם יודעים אם חיסכון גבוה עשוי להפחית את הזכאות. באופן דומה, 26% מהמשיבים במדגם הישראלי סבורים שהקצבה כפופה למבחן הכנסה, ו-37% אינם יודעים לקבוע¹⁰.

רשת ביטחון ממשלתית והסתמכות. כדי להבחין בין אפקט הדחיקה לסיכון הצדקה, נעשה שימוש בשאלות המרמזות על דפוסי הסתמכות ממשלתית. המשתנה *רשת בטחון ממשלתית* הינו משתנה בינארי אשר מקבל ערך 1 אם המשתתף

⁹ במדגם הישראלי הסולם נע בטווח של 1-5.

¹⁰ בשתי המדינות, יחידים בעלי הכנסה נמוכה מאוד (או קצבת פנסיה נמוכה בישראל) יכולים להגיש בקשה להשלמת הכנסה. מעבר לרף

זה, קצבת הזקנה אינה תלויה ברמת ההכנסה.

השיב בחיוב לשאלה: "האם אתה חושב שאתה יכול להגיש בקשה לקצבאות ממשלתיות אחרות - למקרה שקצבאות הביטוח הלאומי שלך לא יספיקו כדי לכסות את צרכיך?", וערך 0 אם השיב בשלילה. המשתנה הסתמכות על הממשלה נמדד בסולם ליקרט בן 7 דרגות, ומודד את ההסכמה עם ההיגד: "אני יכול לסמוך על הממשלה שתדאג לי במקרה שבו לא חסכתי מספיק לפרישה".

רשתות ביטחון נוספות והסתמכות עליי. בהמשך, המשתתפים נשאלו באיזו מידה הם מסתמכים על מקורות נוספים בהחלטות החיסכון לפנסיה: ביטוח לאומי, בני זוג, ילדים, קהילה, או העדר הסתמכות על גורם כלשהו. לגבי כל רשת ביטחון, המשיבים התבקשו להעיד על רמת הסכמתם בנוגע להסתמכות על רשתות הביטחון השונות, ביחס לסולם הבא: "עד כמה אתה מסכים עם ההיגד הבא?" (כלל לא מסכים / לא מסכים / לא מסכים במידה מועטה / ניטרלי / מסכים מעט / מסכים / מסכים מאוד). השאלות נשאלו הן ביחס להווה (הסתמכות נוכחית), והן ביחס לציפיות להסתמכות עתידית בפרישה (הסתמכות). בנוסף, המשתתפים התבקשו לדווח באיזו מידה לדעתם אחרים יכולים להסתמך עליהם בעתיד (אחרים יכולים להסתמך עליי).

העדפות סיכון והעדפות זמן. לאחר מכן, הסקר כלל שאלות אשר בחנו העדפות סיכון והעדפות זמן. העדפת סיכון נמדדה סובייקטיבית על ידי דירוג בסולם של 1 עד 7, כאשר 1 מציין נכונות נמוכה מאוד לנטילת סיכון, ו-7 מציין נכונות גבוהה מאוד לנטילת סיכונים. העדפת זמן בהווה נמדדה באמצעות מספר שאלות בחירה בין סכום מיידי לסכום עתידי, לדוגמה: "האם תעדיף לזכות ב-20 דולר עכשיו, או ב-30 דולר בעוד שנה?" (בהתבסס על Khwaja et al. (2007)). כאשר הטווח נע בין 0 ל-4, כאשר ערך 4 מציין העדפה מובהקת להווה, ו-0 מציין העדפה לעתיד.

אוריינות פיננסית ואוריינות ביטוח לאומי. השאלון כלל מדדי אוריינות פיננסית מקובלות (בהתבסס על Lusardi (2008, 2014) and Mitchell) ואף שאלות מותאמות לרגולציה המתאימה לבחינת ידע בנושא זכאות לקצבאות ביטוח לאומי (Markowitz and Smith, 2019). למשל, אחת מהשאלות מוצגת באופן הבא: "ענה נכון או לא נכון: סכום הקצבה אינו מושפע מהגיל שבו מתחילים למשוך אותה".

כמו כן, נבדקה גם אוריינות בנוגע לאריכות ימים, באמצעות השאלה: "נניח שהסיכוי של אדם בן 50 לחיות עד גיל 85 הוא 60%. מה לדעתך הסיכוי שאותו אדם יחיה עד גיל 60?" (M. D. Hurd and McGarry, 1995). משתנה נוסף נועד לאמוד חשיבה אנליטית (הבנה מתמטית).

התאמה לשאלון הישראלי. השאלון הישראלי נוסח באופן התואם את הגרסה האמריקאית. עם זאת, שאלות שבחנו ידע בנוגע לזכויות בביטוח הלאומי הותאמו כך שישקפו את מערכת הפנסיה הנהוגה בישראל. שאלות מפתח אחרות, לרבות שאלות המאפשרות השוואת היערכות לפרישה, הסתמכות על אחרים וסיכון צדקה, הוצגו במתכונת הזוהי לשאלון האמריקאי.

3.1.3 דגימה

שני הסקרים, האמריקאי והסקר הישראלי בוצעו דרך פלטפורמות אינטרנטיות המאפשרות לגשת למדגם רחב של משתתפים. בסקר האמריקאי, שלב איסוף הנתונים התבצע באופן מקוון באמצעות פלטפורמת Prolific, המאפשרת לחוקרים להפיץ סקרים לקהל משתתפים מגוון ורחב. הסקר הישראלי בוצע באמצעות חברת הסקרים "רושניק". הסקר הופץ באמצעות פאנל אינטרנטי של משתתפים קבועים, המהווה את התשתית לאיסוף הנתונים. במהלך ההרשמה לפאנל, המשתתפים הקבועים מספקים פרטים דמוגרפיים, לרבות מגדר, גיל, דת, מחוז מגורים ועוד. כך הדגימה עצמה מתבצעת בשכבות, ובכל שכבה נדגמים המשיבים באופן אקראי, מתוך כלל המשיבים הרשומים באותה השכבה.

3.1.4 ניתוח סטטיסטי

כפי שצוין לעיל, מחקר זה בוחן את הקשר בין דפוסי חיסכון פנסיוני לבין הנטייה של יחידים להסתמך על רשתות ביטחון שונות. לצורך בדיקת ההשערות שתוארו לעיל, נבנו מספר מודלים של רגרסיה מרובת משתנים, לצד ניתוחים משלימים. בנוסף, אנו ביצענו מגוון מבחני חוסן, כולל ניתוחי תתי-מדגם, בדיקות רגישות ובדיקה עבור מולטיקולינאריות בין המשתנים המרכזיים¹¹.

אפקט דחיקה

במחקר זה, אנו מבקשות לבחון את אפקט הדחיקה במדגמים הישראליים והאמריקאיים, כפי שהודגם בספרות הקודמת. באופן ספציפי, משתני ההסבר שיסייעו בהבנת מנגנון זה הם: *ביטוח לאומי ידאג לי*, ו- *זכאות לביטוח לאומי*. אפקט הדחיקה מתייחס כאמור לדחיקה בין חיסכון פרטי לבין קצבאות ביטוח לאומי. קרי, עצם האפשרות להיות זכאי לקצבת ביטוח לאומי מוביל לירידה בחיסכון הפרטי. בהתאם להשערה מספר 1, שני משתני מסבירים אלה צפויים להוביל לתלות כלכלית בביטוח הלאומי, אשר תתבטא בירידה בהיקף החיסכון של הנשאלים. לצורך בחינת עדויות לאפקט הדחיקה, נבנה מודל ליניארי לחיזוי סכום החיסכון הצפוי של המשתתפים. המודל האקונומטרי נוסח באופן הבא, כפי שמתואר במשוואה מס' 1 ומשוואה מס' 2, להלן:

$$1) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Social Security Eligibility}_i + \beta_2 X_i + \varepsilon_i$$

$$2) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Social Security Will Take Care}_i + \beta_2 X_i + \varepsilon_i$$

כאשר Y_i מייצג את משתנה התוצאה, אשר הוא סך החיסכון הכולל שהמשתתפים מתכננים לצבור לקראת פרישה; *Social Security Eligibility* הינו המשתנה *זכאות לביטוח לאומי*, הבוחן האם הפרטים סבורים כי יהיו זכאים לקצבת ביטוח לאומי בעת פרישתם; *Social Security Will Take Care*, הינו המשתנה *ביטוח לאומי ידאג לי*, המודד

¹¹ הניתוחים שנדרשו למחקר בוצעו באמצעות תוכנת STATA 18.0.

את מידת האמון של המשתתפים בכך שביטוח לאומי יספק עבורם רשת ביטחון בעת הצורך; Xi מייצג קבוצת משתני בקרה הכוללים משתנים דמוגרפיים, משתני בקרה פיננסיים, העדפות, אוריינות, ומשתנים נוספים על הכנה לפרישה. משתני בקרה דמוגרפיים כוללים גיל, נשים, נשואים, בעלי השכלה גבוהה, ילדים, בריאות טובה, ועבור המדגם האמריקאי גם ייצוג לפי שיוך אתני ופוליטי. משתני בקרה פיננסיים כוללים (תעסוקה בשכר), הכנסה חודשית של משק הבית, הסתברויות סובייקטיביות לשרידות עד גיל 65 וגיל 80. משתני העדפות כוללים נטילת סיכונים והעדפת זמן בהווה. משתני אוריינות כוללים אוריינות פיננסית, אוריינות אריכות ימים, אוריינות ביטוח לאומי, ובמדגם האמריקאי גם הבנה מתמטית. משתנים נוספים על ניהול פרישה: $DB\ Plan$ עבור המדגם האמריקאי בלבד, גיל פרישה צפוי, פער בחסכון, קבלת ירושה, ובעלות על נכס נדל"ני (נדל"ן). ε_i הוא איבר השגיאה במודל.

סיכון צדקה

מעבר לאפקט הדחיקה, אשר מתייחס לדחיקה בין חיסכון פרטי לבין קצבאות ביטוח לאומי בסיסיות שמקבל הפורש, ברצוננו לבחון את האפשרות להתנהגות מבוססת סיכון צדקה בשוק החסכון לטווח ארוך. דהיינו, ברצוננו לבחון האם החסכון הפרטי קשור באופן שלילי לתפיסה שקצבאות יופחתו כתלות במבחן הכנסה, בין אם מבחן כזה רלוונטי ובין אם אינו.

לשם כך, אנו משתמשים במשתנה רשת בטחון ממשלתית, שכן על פי השערה השנייה במחקר זה, ירידה בסכום החיסכון קשורה לציפיות לרשת בטחון ציבורית נוספת העומדת לרשות הפרט במידת הצורך. ההבדל בין השפעה זו לבין אפקט הדחיקה הוא שבעוד שבאפקט הדחיקה הפורש זכאי אוטומטית לקצבה, כאן מדובר על סיוע נוסף מותנה. כלומר, ייתכן שהזכאות תושפע מגובה החיסכון, והמשתתפים משנים את התנהגותם מתוך ציפייה לקבל סיוע בעתיד. חשוב לציין, שגם פרטים שאינם צפויים לקבל רשתות בטחון (למשל כי שכרם גבוה) עשויים להאמין שתעמוד להם רשת בטחון נוספת במקרה הצורך.

משתנה הסתמכות על ממשלה מאפשר לנו להעריך את רמת ההישענות הכלכלית של הפרט על המערכת הממשלתית, מעבר למערכת ביטוח לאומי, כמקור עיקרי להכנסה לאחר פרישה.

לצורך בחינת תופעת סיכון הצדקה, נבנה מודל ליניארי לחיזוי סכום החיסכון הכולל הצפוי בפרישתם של המשתתפים. המודל האקונומטרי מתואר באופן הבא במשוואה מס' 3 ובמשוואה מס' 4 להלן:

$$(3) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Government Safety Net}_i + \beta_2 \text{Social Security Eligibility}_i + \beta_3 \text{Social Security Will Take Care}_i + \beta_4 X_i + \varepsilon_i$$

$$(4) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Reliance Government}_i + \beta_2 \text{Social Security Eligibility}_i + \beta_3 \text{Social Security Will Take Care}_i + \beta_4 X_i + \varepsilon_i$$

כאשר Y_i מייצג את משתנה התוצאה, אשר הוא סכום החיסכון הכולל שהמשתתפים מתכננים לחסוך לגיל הפרישה; המשתנה $\text{Government Safety Net}$, הלוא הוא רשת בטחון ממשלתית, הבוחן האם משתתפים היו פונים לקבלת

קצבאות ממשלתיות נוספות, אם קצבת הביטוח הלאומי לא תספיק לכיסוי הוצאותיהם; המשתנה *Reliance Gov-ernment*, הינו משתנה הסתמכות על הממשלה, המודד את המידה בה אנשים מסכימים עם ההצהרה כי הם מסתמכים על הממשלה כרשת ביטחון כלכלית בעת פרישה, בסולם של 1 עד 7, כאשר 1 מציין אי הסכמה מוחלטת ו-7 מציין הסכמה מוחלטת; המשתנה *Social Security Eligibility* הינו זכאות לביטוח לאומי, והמשתנה *Social Security will take care* הינו משתנה ביטוח לאומי ידאג לי; X_i כולל את משתני הבקרה כפי שתוארו לעיל.

ביטוח בלתי-פורמלי

על מנת לאמוד את הפרמטרים הקשורים להסתמכות הכלכלית של יחידים על אחרים, תחילה הדגמנו דפוסי הסתמכות על פני רשתות ביטחון שונות. לאחר מכן, בחנו כיצד מדדים אלו קשורים להתנהגות החיסכון לפנסיה. באופן ספציפי, ביקשנו לבחון את הקשר בין חיסכון פנסיוני לבין רשתות ביטחון בלתי-פורמליות, כגון הסתמכות על ילדים, בני זוג ורשת חברתית. בנוסף לרשתות ביטחון אלו, בחנו גם את ההשפעה של משתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, על מנת לשקף ביטוח הדדי, כפי שנדון במחקרים קודמים. האפשרות של אי-הסתמכות על רשתות ביטחון נכללה אף היא בניתוח זה, על מנת לבחון דפוסי התנהגות נוספים גם כאשר לא ניתן להישען על אחרים. ראשית, נבנו מודלים מסוג Logit אשר בוחנים את המשתנים הדמוגרפיים, הכלכליים ומדדי האוריינות, אשר יכולים להיות בקורלציה עם משתני ההסתמכות. משתני בקרה אלו נבחנו ביחס להסתמכות על רשתות בטחון ממשלה, בני זוג, ילדים ורשת חברתית, כמפורט להלן במשוואה מס' 5 ובמשוואה מס' 6:

$$5) \quad \text{Binary Current Reliance}_{ij} = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i$$

$$6) \quad \text{Binary Reliance}_{ij} = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i$$

כאשר משתני התוצאה *Binary Current Reliance_{ij}*, *Binary Reliance_{ij}* מייצגים משתנים בינאריים עבור הסתמכות נוכחית או הסתמכות עתידית של הפרט i על רשת הביטחון j בהתאמה. המודל מציג את האפקטים השוליים של משתני הבקרה, על הנטייה להסתמך על רשת בטחון j . סט משתני בקרה X_i זהה לכלל משתני הבקרה כפי שתואר בפירוט במשוואה מס' 1. משתני בקרה נוספים כוללים את עושר וכיסוי על ידי ביטוח רפואי בארה"ב (כיסוי מדיקר); ε_i הוא איבר השגיאה במודל.

בהמשך, הוערכו מודלים לינאריים שנועדו לנבא את סכום החיסכון לפנסיה שכל משתתף מצפה לחסוך, כמפורט להלן במשוואה מס' 7 ובמשוואה מס' 8:

$$7) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Current Reliance}_{ij} + \beta_2 \text{Other Can Rely On Me}_i + \beta_3 X_i + \varepsilon_i$$

$$8) \quad Y_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Reliance}_{ij} + \beta_2 \text{Other Can Rely On Me}_i + \beta_3 X_i + \varepsilon_i$$

כאשר Y_i מייצג את משתנה התוצאה, סכום החיסכון הכולל שהמשתתפים מתכננים לחסוך לפרישה; *Current Reliance*_{ij} מייצג את רמת ההסתמכות הנוכחית של הפרט i על רשת הביטחון j (הסתמכות נוכחית); *Other Can Rely On Me* הינו מייצג את רמת ההסתמכות הצפויה של הפרט i על רשת הביטחון j (הסתמכות); X_i זהה לכלל משתני הבקרה כפי שתואר בפירוט במשוואה מס' 1. משתני בקרה נוספים כוללים את עושר וכיסוי על ידי ביטוח רפואי בארה"ב (כיסוי מדיקר); ε_i הוא איבר השגיאה במודל.

בדיקות מולטיקולינאריות (Multicollinearity) ייתכן שקיים מתאם בין המשתנים המסבירים השונים, אשר משפיעים הן על החלטות החיסכון לפרישה והן על ההסתמכות על רשתות ביטחון. על מנת לשלול קשרים כפולים אלו, ובמקביל לבצע גם ניתוחי רגישות וחוסן, בוצעו ניתוחים נוספים לבדיקת מולטיקולינאריות.

מבחן VIF

עבור כלל המודלים האקונומטריים שתוארו במשוואות מס' 1-4 ובמשוואות 7-8, בוצעה בדיקת מולטיקולינאריות מסוג $VIF - \text{Variance Inflation Factor}$. בדיקה זו עושה שימוש במדד ההסבר R^2 של כל משתנה במודל, כאשר הוא מנובא באמצעות שאר משתני ההסבר. מדד VIF בודק האם קיים מתאם בין כלל המשתנים במודל, בהתאם לתנאים הבאים: אם ערך המדד המתוקנן לכל משתנה אינו עולה על 10, ואם ממוצע המדדים אינו קרוב ל-1. אם שני התנאים הללו מתקיימים לא נשקפת בעיה חמורה של מולטי-קולינאריות (Chatterjee and Hadi, 2015)¹².

3.1.5 מדגם ארצות הברית

הסקר הראשון נערך באוגוסט 2023, וכלל את תשובותיהם של כ-1,989 אזרחים אמריקאים בגילאי 20 עד 73 אשר השלימו את הסקר. כאמור, איסוף הנתונים התבצע באופן מקוון באמצעות פלטפורמת Prolific, המאפשרת לחוקרים להפיץ סקרים לקהל משתתפים מגוון ורחב. ספרות קודמת דנה ביתרונות ובאתגרים הקשורים לשימוש בפלטפורמה זו לגיוס משתתפים למחקרים בתחום הכלכלה והחברה, (Palan and Schitter, 2018; Peer et al., 2017). המשתתפים קיבלו תשלום של כ-\$5 עבור השלמת הסקר.

הגיל הממוצע של המשתתפים במדגם האמריקאי עמד על 37.1 שנים. נשים היוו 42% מהמדגם, 38% היו נשואים, 31% הגדירו את עצמם כלא-לבנים, ו-52% היו בעלי תואר ראשון או השכלה גבוהה יותר. מבחינת מצב בריאותי, 80% מהנשאלים דיווחו על בריאות טובה או טובה מאוד. בממוצע, המשיבים העריכו את הסבירות לשרוד עד גיל 65 ב-81.47%, ואת הסבירות לשרוד עד גיל 80 ב-59.88%.

¹² ניתוחים אלו ימסרו על פי דרישה.

סכום החיסכון המתוכנן הממוצע לפרישה עמד על \$863,304. ההכנסה החודשית הממוצעת למשק בית עומדת על כ-\$8,471. טבלה 1 מציגה מידע נוסף וסטטיסטיקות תיאוריות עבור כלל מדגם ארצות הברית.

טבלה 1: סטטיסטיקה תיאורית עבור מדגם ארצות הברית

משתנה	N	ממוצע	סטיית תקן
סכום החיסכון הכולל המתוכנן	1,717.00	863,304.14	3,884,406.32
עושר	1,351.00	522,075.38	5,530,149.25
הכנסה חודשית של משק הבית	1,750.00	8,471.99	18,571.86
רשת בטחון ממשלתית	1,211.00	0.52	0.49
הסתמכות נוכחית על הממשלה	1,989.00	2.73	1.56
הסתמכות נוכחית על בן/בת זוג	1,987.00	3.72	2.12
הסתמכות נוכחית על ילדים	1,986.00	2.24	1.59
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	1,987.00	3.51	1.94
הסתמכות נוכחית על אף אחד	1,988.00	4.03	2.00
הסתמכות על מערכות	1,989.00	3.21	1.63
הסתמכות על הממשלה	1,989.00	2.80	1.52
הסתמכות על בן/בת זוג	1,989.00	3.63	1.88
הסתמכות על ילדים	1,989.00	2.86	1.70
הסתמכות על רשת חברתית	1,989.00	3.07	1.70
הסתמכות על אף אחד	1,988.00	4.59	1.92
אחרים יכולים להסתמך עליי	1,939.00	2.84	1.66
גיל	1,989.00	37.10	11.68
נשים	1,989.00	0.42	0.49
השכלה גבוהה	1,989.00	0.52	0.50
נשואים	1,989.00	0.38	0.48
אלמנים	1,989.00	0.01	0.10
גרושים	1,989.00	0.08	0.27
פרודים	1,989.00	0.01	0.11
ילדים	1,989.00	0.37	0.48
בריאות טובה	1,989.00	0.80	0.40
מספר חברי משק הבית	1,945.00	2.53	1.45
לבן/ה	1,988.00	0.69	0.46
היספני/ת	1,988.00	0.08	0.26
אפרו-אמריקאי/ת	1,988.00	0.12	0.33
אסיאתי/ת	1,988.00	0.08	0.26
גזע אחר	1,988.00	0.03	0.18
לא לבן/ה	1,989.00	0.31	0.46
דמוקרט/ת	1,989.00	0.60	0.48
הסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 65	1,791.00	81.47	19.28
הסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 80	1,747.00	59.88	25.66
נטילת סיכונים	1,983.00	4.15	1.61
העדפת זמן בהווה	1,989.00	1.91	1.41
זכאות לביטוח לאומי	1,495.00	0.86	0.35
גיל פרישה צפוי	1,989.00	64.66	9.23
קצבת ביטוח לאומי צפויה	863.00	5,471.47	44,779.64
ביטוח לאומי ידאג לי	1,989.00	2.78	1.77
בעל תוכנית פנסיה DB	1,977.00	0.13	0.33
תעסוקה בשכר	1,989.00	0.81	0.38
אוריינות פיננסית	1,989.00	2.51	0.76
אוריינות אריכות ימים	1,987.00	1.93	0.36
אוריינות ביטוח לאומי	1,989.00	1.75	0.86
הבנה מתמטית	1,989.00	1.61	1.16
פער בחסכון	1,989.00	3.95	2.19
קבלת ירושה (%)	1,744.00	22.57	29.74
נדל"ן	1,989.00	0.43	0.49
כיסוי מדיקר	1,955.00	4.74	1.39

הערות: המשתנה סכום החיסכון הכולל המתוכנן מייצג את הסכום הכולל שהמשתתפים מתכננים לחסוך לפרישה. עושר הוא העושר הכולל הנוכחי המשוער, הכנסה חודשית של משק הבית של המשתתף. רשת בטחון ממשלתית בוחנת אם המשתתף יגיש בקשה לקצבאות ממשלתיות נוספות. משתני ההסתמכות נוכחית וריסתמכות מודדים את רמת ההסכמה עם הצהרות שונות לגבי ההסתמכות בהווה ובעתיד על רשתות ביטחון שונות. אחרים יכולים להסתמך עליו מודד את ההסכמה עם הצהרה על יכולת של אחרים להסתמך על המשתתף אם לא חסכו מספיק לפרישה. משתנים נוספים כוללים גיל, נשים, השכלה גבוהה (תואר ראשון ומעלה), משתני מצב נישואין, בריאות מדרגת (טובה/טובה מאוד/מצוינת), מספר חברי משק הבית, משתנה דמי עבור ייצוג אתני ופוליטי, ההסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 65 וגיל 80, נטייה לקחת סיכונים, העדפות הווה, תחזיות לגבי פרישה (זכאות לביטוח לאומי, גיל פרישה צפוי, סכום קצבה צפוי, ביטוח לאומי ידאג לי, השתתפות בתוכנית פנסיה מסוג DB), ומדדי אוריינות (אוריינות פיננסית, אוריינות אריכות ימים, אוריינות ביטוח לאומי, (הבנה מתמטית. משתנים נוספים כמו פער בחסכון מצגי את רמת הפעילות הפיננסית של הפרט עבור הגדלת חסכון, קבלת ירושה מצגי את ההסתברות הסובייקטיבית לקבלת ירושה, מל"ן עבור בעלות על נדל"ן, וכיסוי מדיקר מודד את מידת ההסכמה של המשתתף, אשר לדעתו וזאי לסיכוי מדיקר בגיל 65. 21 תצפיות הושמטו עקב חריגים במשתנה הוצאות חודשיות של משק בית ובדיקות תשומת לב.

3.1.6 המדגם הישראלי

הסקר השני בוצע בדצמבר 2024 על ידי חברת הסקרים "רושניק". הסקר הופץ באמצעות פאנל אינטרנטי של משתתפים קבועים. כאמור לעיל, במהלך ההרשמה לפאנל, הנשאלים מספקים פרטים דמוגרפיים, לרבות מגדר, גיל, דת, מחוז מגורים ועוד. בהתאם לכך, המדגם חולק לפי קבוצות גיל, מגדר ומחוז גאוגרפי, כאשר המשתתפים נבחרו באקראי מתוך כלל המשיבים בכל קבוצה. בסקר זה כ- 884 משתתפים השלימו את הסקר, וכל משתתף קיבל תשלום קבוע של 8 ש"ח עבור השתתפותו.

הגיל הממוצע של הנשאלים במדגם הישראלי היה 43.9 שנים (בהשוואה ל-37.1 במדגם האמריקאי). נשים היו 54% מהמדגם, 59% נשואים, ו-46% בעלי תואר ראשון או השכלה גבוהה יותר (בהשוואה ל-42% נשים, 38% נשואים ו-52% בעלי השכלה גבוהה במדגם האמריקאי, בהתאמה).

לגבי הבריאות המדווחת על ידי המשתתפים, 75% מהם דיווחו על מצב בריאות טוב או טוב מאוד (בהשוואה ל-80% בארצות הברית). בנוסף, המשתתפים בישראל העריכו את ההסתברות לשרוד עד גיל 65 בשיעור של 87.41%, ואת ההסתברות לשרוד עד גיל 80 בשיעור של 72.99% (בהשוואה ל-81.47% ו-59.88% במדגם האמריקאי, בהתאמה).

החיסכון המתוכנן לפרישה במדגם הישראלי עומד בממוצע על 1,039,840 ש"ח¹³, (ביחס לחסכון כולל של כ- \$863,304 בארצות הברית). ההכנסה החודשית הממוצעת של משק בית בישראל מוערכת בשווי של כ- \$15,562 ש"ח¹⁴, לעומת \$8,471 במדגם האמריקאי. טבלה 2 מציגה פרטים נוספים וסטטיסטיקה תיאורית עבור כלל המדגם הישראלי.

¹³ כ- \$284,653 בהתאם לשער החליפין המעודכן לאוגוסט 2023, בו דולר אחד שווה ל- 3.6530 ש"ח (Bank of Israel, 2025).
¹⁴ כ- \$4,260.

טבלה 2: סטטיסטיקה תיאורית עבור המדגם הישראלי

משתנה	N	ממוצע	סטיית תקן
סכום החיסכון הכולל המתוכנן	884.00	1,039,840.81	1,541,558.49
עושר	884.00	1,518,842.34	2,120,477.44
הכנסה חודשית של משק הבית	884.00	15,562.26	9,188.35
רשת בטחון ממשלתית	440.00	0.23	0.42
הסתמכות נוכחית על הממשלה	847.00	2.05	1.05
הסתמכות נוכחית על בן/בת זוג	804.00	2.80	1.37
הסתמכות נוכחית על ילדים	762.00	2.26	1.20
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	821.00	2.50	1.23
הסתמכות נוכחית על אף אחד	828.00	3.02	1.29
הסתמכות על מערכות	852.00	2.36	1.14
הסתמכות על הממשלה	856.00	2.38	1.17
הסתמכות על בן/בת זוג	803.00	2.72	1.25
הסתמכות על ילדים	791.00	2.37	1.20
הסתמכות על רשת חברתית	808.00	2.24	1.16
הסתמכות על אף אחד	815.00	2.69	1.27
אחרים יכולים להסתמך עליי	828.00	2.26	1.08
גיל	884.00	43.96	14.22
נשים	883.00	0.54	0.50
השכלה גבוהה	884.00	0.46	0.50
נשואים	884.00	0.59	0.49
אלמנים	884.00	0.01	0.08
גרועים	884.00	0.12	0.33
פרודים	884.00	0.01	0.07
רווקים	884.00	0.27	0.45
ילדים	881.00	0.58	0.49
בריאות טובה	884.00	0.75	0.43
מספר חברי משק הבית	884.00	3.26	1.78
הסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 65	884.00	87.41	18.53
הסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 80	884.00	72.99	23.76
נטילת סיכונים	867.00	3.03	1.00
העדפות זמן בהווה	884.00	1.31	1.25
זכאות לביטוח לאומי	624.00	0.88	0.33
גיל פרישה צפוי	823.00	65.54	8.45
קצבת ביטוח לאומי צפויה	884.00	3,234.45	2,225.56
ביטוח לאומי ידאג לי	805.00	2.18	1.20
תעסוקה בשכר	884.00	0.81	0.39
אוריינות פיננסית	884.00	1.88	1.01
אוריינות אריכות ימים	884.00	2.01	0.48
אוריינות ביטוח לאומי	884.00	1.16	0.72
פער בחסכון	835.00	2.39	1.24
קבלת ירושה (%)	884.00	28.61	34.71
נדל"ן	884.00	0.51	0.50

הערות: המשתנה סכום החיסכון הכולל המתוכנן מייצג את הסכום הכולל שהמשתתפים מתכננים לחסוך לפרישה. עושר הוא העושר הכולל הנוכחי המשוער, הכנסה חודשית של משק הבית של המשתתף. רשת בטחון ממשלתית בוחנת אם המשתתף יגיש בקשה לקצבאות ממשלתיות נוספות. משתני הסתמכות נוכחית וריסתמכות מודדים את רמת ההסתמכה עם הצהרות שונות לגבי הסתמכות בהווה ובעתיד על רשתות בטחון שונות. אחרים יכולים להסתמך עליי מודד את ההסתמכה עם הצהרה על יכולת של אחרים להסתמך על המשתתף אם לא חסכו מספיק לפרישה. משתנים נוספים כוללים גיל, נשים, השכלה גבוהה (תואר ראשון ומעלה), משתני מצב משפחתי, בריאות מדרווח (טובה/טובה מאוד/מצוינת), מספר חברי משק הבית, הסתברות סובייקטיבית לשרידות עד גיל 65 וגיל 80, נטייה לקחת סיכונים, העדפות הווה, תחזיות לגבי פרישה (זכאות לביטוח לאומי, גיל פרישה צפוי, סכום קצבה צפוי, ביטוח לאומי ידאג לי), ומדדי אוריינות (אוריינות פיננסית, אוריינות אריכות ימים, אוריינות ביטוח לאומי). משתנים נוספים כמו פער בחסכון מציג את רמת הפעילות הפיננסית של הפרט עבור הגדלת חסכון, קבלת ירושה מציג את הסתברות הסובייקטיבית לקבלת ירושה, נדל"ן עבור בעלות על נדל"ן. תצפיות הושמטו עקב ערכים חריגים בשאלות הבאות – ברסכום החיסכון הכולל המתוכנן הושמטו כ־11 תצפיות; בירעושר הושמטו כ־16 תצפיות; בידכנסה חודשית של משק הבית הושמטו כ־4 תצפיות; ביקצבת ביטוח לאומי צפויה הושמטו כ־51 תצפיות; במספר חברי משק הבית הושמטו כ־12 תצפיות; ביגיל פרישה צפוי הושמטו כ־10 תצפיות; בנדל"ן פרישה כפועל הושמטת תפית אחת; בידוצאות חודשיות של משק הבית הושמטו כ־11 תצפיות; תצפיות נוספות הושמטו עקב בדיקת תשומת לב.

3.2 ניסוי מעבדה בישראל

3.2.1 מטרת הניסוי

אמונות ביחס לרשתות ביטחון סוציאליות עשויות להיות מושפעות מהקשר המוסדי שבו הן מתקיימות. על מנת לחזק את התוקף של ממצאי המחקר, ערכנו ניסוי מעבדה מתגמל (כאשר התגמול קשור לביצועים), אשר מטרתו לבחון את קיומו של אפקט סיכון צדקה בתנאים מבוקרים. באופן ספציפי, הניסוי בחן כיצד משתתפים מקצים משאבים בין חיסכון לצריכה, בתרחישים שונים של מבנה הטבות ביטוח לאומי. ממצאי הניסוי מאפשרים לנו לאמת את ממצאי הסקר ואף לספק תובנות נוספות המבוססות על בחירות בפועל, ולא רק על בסיס דיווח עצמי.

3.2.2 מבנה הניסוי

הניסוי כלל שלושה שלבים. ראשית, כל המשתתפים קיבלו הסבר בכתב ובעל-פה, וכן ביצעו משימה לדוגמה לצורך ההבנה. לאחר מכן, התבקשו לבצע שתי הקצאות של כספים בין חיסכון לצריכה, כאשר משימה זו מהווה את ליבת הניסוי. לבסוף, המשתתפים מילאו שאלון דמוגרפי קצר (ראו תרשים 1).

בפרט, כלל הניסוי שני סבבים של משימה ממוחשבת, בה המשתתפים התבקשו להקצות סכום נתון בין חיסכון לצריכה¹⁵. כדי להוסיף מימד של אי-ודאות ביחס לתוחלת החיים, המשתתפים עודכנו מראש כי המחשב יגריל עבור כל אחד מהם תוחלת חיים מתוך שלוש אפשרויות שוות הסתברות: תוחלת חיים "נמוכה", "ממוצעת", או "גבוהה". כמו-כן הוסבר להם, שתוחלת החיים בניסוי תוגרל רק לאחר קבלת החלטת ההקצאה כאמור. מבנה זה נבחר על מנת לשמר פשטות יחסית בהבנה של אלמנט אי-הוודאות.

המשתתפים עודכנו כי יקבלו תגמול הן על החלק שהוקצה לצריכה והן על החלק שהוקצה לחיסכון (תגמול שונה לכל רכיב כפי שיוסבר להלן), אולם מרכיבי התגמול נחשפו רק לאחר קבלת ההחלטה, ובכך נשמר אלמנט אי-הוודאות. התגמול מהחיסכון היה תלוי בהתממשות תוחלת החיים בניסוי (תוצאת ההגרלה), ובהתאם למשימה אליה הוגרל המשתתף.

כל המשתתפים התבקשו לחלק את הסכום הצבור בין צריכה לחיסכון פעמיים. במשימה הראשונה (*Task A*), זוהה לכל המשתתפים, התגמול מהחיסכון היה גבוה יותר כאשר תוחלת החיים הייתה ממוצעת. מטרת עיצוב זה הייתה לשקף הן את אובדן התועלת במוות מוקדם (כאשר כספי החיסכון לא מנוצלים), והן את הסיכון לחיים ארוכים מדי ללא חיסכון מספק. המשימה השנייה השתנתה בין משיבים שהוקצו באופן רנדומלי לאחת משתי אפשרויות. באופן כללי, המשימה השנייה (*Task B*) כללה רשת ביטחון סוציאלית (קצבת ביטוח לאומי) במקרה שתוחלת החיים הייתה גבוהה. אחת משתי גרסאות של המשימה השנייה הוקצה באופן אקראי למשתתפים: (*Task B1*, *Task B2*). במשימה *B1*, הקצבה ניתנה ללא תנאים. לעומת זאת, במשימה *B2*, ההטבה נשללה במקרה שהמשתתף חסך מעבר לסף מסוים¹⁶. ההבדלים בין הגרסאות השונות של משימה *B* נועדו לבחון את קיומו של אפקט סיכון הצדקה.

¹⁵ סכום ההקצאה הוגדר כ-200,000 ש"ח.

¹⁶ במשימה *B2* המשתתפים היו זכאים לקצבת ביטוח לאומי רק אם הקצו עד 50% מהסכום הכולל לחיסכון — כלומר, עד 100,000 ש"ח.

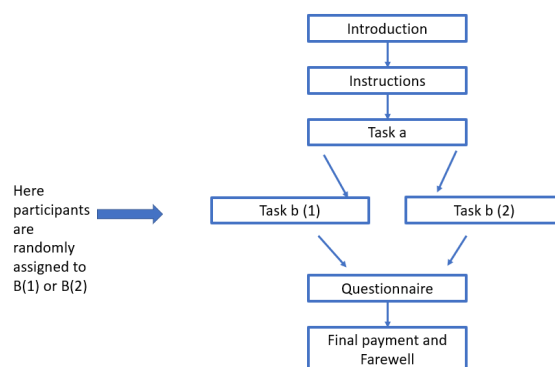
עיצוב הניסוי נועד להבטיח, שלא יהיו הבדלים מובהקים ברמות החיסכון במשימה A, ביחס לקבוצות המשתתפים שהוקצו למשימות B1 ו-B2. כלומר, היות והמשימה היתה זהה וההקצאה בין הנבדקים רנדומלית, במשימת הבסיס שיערנו שלא יהיו הבדלים בין הקבוצות.

ההשערה המרכזית התמקדה בקיומו של אפקט סיכון הצדקה, כאשר צפינו לקבל שיעורי חסכון נמוכים יותר בקרב משתתפים אשר הוגרלה להם משימה B2, לעומת משתתפי הניסוי שהוגרלה להם משימה B1, שכן הטבה המותנית מתקבלת רק אם המשתתפים בחרו לחסוך פחות.

המשתתפים קיבלו דמי השתתפות קבועים בסך 30 ש"ח, בנוסף לתשלום בונים אשר השתנה בהתאם להחלטותיהם (חיסכון וצריכה), תוחלת החיים שהוגרלה, והמשימה אליה שובצו.

באופן ספציפי, הסכום שהוקצה לצריכה הומר לתשלום במזומן לפי יחס של $\frac{1}{10,000}$, המשקף תועלת מצריכה מיידית. במשימה A, מקדמי ההמרה היו: 0 לתוחלת חיים נמוכה, $\frac{1}{5,000}$ לתוחלת חיים ממוצעת, ו- $\frac{1}{10,000}$ לתוחלת חיים גבוהה.¹⁷ במשימה B1, מקדמי ההמרה היו זהים לאלו שבמשימה A, מלבד במקרה של תוחלת חיים גבוהה, שבה מתווספת רשת ביטחון הממשלתית ומגדילה את מקדם ההמרה ל- $\frac{1}{5,000}$. לעומת זאת, במשימה B2, הזכאות לרשת הביטחון הייתה תלויה בבחירת המשתתף: אם המשתתף הקצה סכום קטן מהסך שנקבע, מקדמי ההמרה נותרו כפי שנקבע במשימה B1. אך אם המשתתף הקצה סכום מעבר לסף, ההטבה נשללה, והחישוב נעשה כפי שנקבע במשימה A. טבלה 3 מציגה את ההבדלים בין מקדמי ההמרה בכל משימה.

איור 1: תיאור שלבי הניסוי

הערות: תרשים זה מציג את כלל שלבי הניסוי.

¹⁷ לדוגמה, אם משתתף הקצה 150,000 ש"ח לחיסכון ו-50,000 ש"ח לצריכה, וההגרלה קבעה תוחלת חיים ממוצעת, החישוב היה:

- $\frac{50,000}{10,000} = 5$ בונים לצריכה:

- $\frac{150,000}{5,000} = 30$ בונים לחסכון עם רמת חיים ממוצעת:

- $5 + 30 + 30 = 65$ תשלום כולל:

טבלה 3: מקדמי המרה עבור חיסכון בניסוי

משימה B2 לא זכאי	משימה B2 זכאי	משימה B1	משימה A	תוחלת חיים
0	0	0	0	תוחלת חיים נמוכה
5,000	5,000	5,000	5,000	תוחלת חיים ממוצעת
10,000			10,000	תוחלת חיים גבוהה (1)
	5,000	5,000		תוחלת חיים גבוהה (2)

הערות: מקדמי ההמרה תואמים להסברים שניתנו למשתתפים בניסוי. במשימה B2, "תוחלת חיים גבוהה (1)" חלה כאשר המשתתף אינו זכאי לרשת ביטחון, ואילו "תוחלת חיים גבוהה (2)" חלה כאשר המשתתף כן זכאי.

3.2.3 גיוס המשתתפים

הניסוי התקיים במעבדת קבלת החלטות של המחלקה לכלכלת סביבה וניהול, באוניברסיטה העברית בירושלים. המשתתפים בניסוי הינם סטודנטים הלומדים באוניברסיטה העברית, אשר גויסו באמצעות פרסומים ואימיילים שנשלחו על ידי חברי הסגל האקדמי. השתתפו בניסוי סך הכל כ- 109 נבדקים¹⁸.

¹⁸ עשרים ואחד משתתפים הוסרו מהניתוח, עקב כישלון בשאלות הבוחנות את קשב הנבדקים, או לחלופין דיווחו על כך שלא הבינו את

הנחיות הניסוי.

4.1 אפקט הדחיקה וסיכון צדקה

4.1.1 אפקט הדחיקה

המטרה הראשונה של מחקר זה הייתה לשחזר את השפעת הדחיקה המתועדת רבות בספרות הקודמת, הן במדגם האמריקאי והן במדגם הישראלי. לשם כך, טבלאות 4 ו-5 מציגות את השפעת האמידה של משתנים מסבירים שונים על הסכום שמתוכנן לחיסכון פנסיוני. בשני המדגמים, שני המשתנים המרכזיים זכאות לביטוח לאומי¹⁹ וביטוח לאומי ידאג לי²⁰, נמצאו בקשר שלילי עם חיסכון. קשר שלילי זה הוא מובהק סטטיסטית וגם חשוב מהבחינה הכלכלית. כלומר, בשני המדגמים אנו מאשרים כי הסתמכות על קצבאות ציבוריות מלווה ברמות נמוכות יותר של חיסכון²¹ (Arnberg and Barslund, 2014; Attanasio and Brugiavini, 2003; Halvorsen et al., 2024; M. Hurd et al., 2012).

עם זאת, נמצא כי למשתנה זכאות לביטוח לאומי יש קשר חזק יותר עם החיסכון (מקדם גדול יותר בערכו המוחלט), מאשר להסכמה עם ההיגד לפיו הביטוח הלאומי ידאג לגמלאים. דפוס דומה נמצא גם במדגם הישראלי. כפי שמוצג בטבלאות הסטטיסטיקה התיאורית (2, 1), ממוצע ההסכמה עם ההיגד לפיו הביטוח הלאומי ידאג לי" עמד על 2.78 במדגם האמריקאי (בסולם של 1 עד 7), ועל 2.18 במדגם הישראלי (בסולם של 1 עד 5)²². ייתכן שהקשר החלש יותר עם משתנה ביטוח לאומי ידאג לי משקף גישה כללית יותר של ספקנות כלפי מערכת הביטוח הלאומי. זהו ממצא מעניין, שכן הספרות הקיימת אינה מספקת עדויות רבות להשפעה מוחלטת של דחיקה כתוצאה מתפיסה של חולשה או חוסר אמינות של הבטחות המדינה. (Jappelli et al., 2021) מצאו עלייה ברמת החיסכון בתגובה לחוסר אמון במערכת הביטוח הלאומי אשר נבע עקב רפורמות רבות. לכן, ניתן להציע כי ציפיות כלפי ביטוח לאומי עשויות להשפיע על עוצמת השפעת הדחיקה.

נוסף על כך, ניתן להשוות בין עוצמת השפעת הדחיקה בין המדגם הישראלי לאמריקאי. כדי להבין את ההבדלים בעוצמת ההשפעה, הממצאים מהמדגם הישראלי הומרו לדולרים אמריקאיים²³. לדוגמה, העמודה הראשונה בטבלה 4 מציגה ירידה של כ- \$661,062 בסכום החיסכון של הפורשים במדגם האמריקאי. במדגם הישראלי בעמודה הראשונה (טבלה 5) הירידה מוערכת בכ- \$500,666 ש"ח, שהם שווי ערך לכ- \$137,056. עם זאת, על מנת להבין את ההבדלים בצורה מדויקת יותר, נעשה שימוש בממוצע הרגרסיה, וחישוב של הירידה בסכומי החיסכון כאחוז שינוי ביחס לממוצע. ניתן להקביל את הירידה של כ- \$661,062 בסכומי החיסכון, בירידה של כ- 66% ביחס לממוצע. במדגם הישראלי הירידה של כ- \$500,666 ש"ח מבוטאת בירידה של כ- 49% ביחס לממוצע. לכן, ניתן לקבוע באופן מדויק יותר כי אפקט הדחיקה המתבטא דרך משתנה זכאות לביטוח לאומי בולט יותר בקרב האמריקאים.

¹⁹משקף את אמונתו של הפרט כי יהיה זכאי לקצבת ביטוח לאומי עם פרישתו.

²⁰משקף את האמונה כי ניתן להסתמך על תמיכת הביטוח הלאומי בעת הצורך בגיל הפרישה.

²¹ניתוח אפקט הדחיקה במדגם האמריקאי כולל אפקטים קבועים ברמת המדינה (State), והתוצאות המרכזיות אינן רגישות להכללתם.

²²איור א'1 מעיד כי התפלגות המשתנה ביטוח לאומי ידאג לי שונה בין שני המדגמים, כפי שמפורט בפרק הנספחים א'6.

²³בהתאם לשער החליפין המעודכן לאוגוסט 2023, בו דולר אחד שווה ל- 3.6530 ש"ח (Bank of Israel, 2025).

טבלה 4: אפקט דחיקה בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
זכאות לביטוח לאומי	-661,062.00** (318,458.60)	-669,484.40* (342,244.50)		
ביטוח לאומי ידאג לי			-209,638.30*** (51,667.20)	-91,494.30*** (24,526.40)
קבוע	1,561,992.00*** (289,327.20)	738,055.90 (673,381.90)	1,445,578.60*** (230,546.80)	1,076,458.90** (509,570.40)
משתני בקרה	לא	כן	לא	כן
ממוצע y	995,295.68	868,245.65	863,304.14	795,605.37
R^2	0.003	0.145	0.009	0.138
N	1,317.00	1,046.00	1,717.00	1,305.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

הטבלה מציגה את תוצאות רגרסיות 1–2 המוזכרות לעיל, במדגם ארצות הברית. העמודות 1–4 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לפנסיה (סכום חיסכון כולל מתוכנן) לפי המשתנים המסבירים. עמודה 1 מציגה את נוסחה 1, כאשר המשתנה המסביר הוא זכאות לביטוח לאומי. עמודה 2 מציגה את אותה נוסחה עם קבוצת משתני בקרה Xi הכוללת: גיל, אישה, נשוי, השכלה גבוהה, ילדים, בריאות טובה, תומך דמוקרטים, ייצוג גזעי כמו היספני, אפרו-אמריקאי, אסיאתי, גזע אחר, עובד בשכר, הכנסה חודשית של משק הבית, עושר, סיכוי לשרוד עד גיל 65, סיכוי לשרוד עד גיל 80, מדיקר יכסה אותי, העדפות זמן, נטילת סיכון, אוריינות פיננסית, ידע ביטוח לאומי, אוריינות אריכות ימים, הבנה מתמטית, ציפייה לירושה, תכנית פנסיה מוגדרת (DB), גיל פרישה צפוי, תחושת חוסר יכולת להשלים פער, בעלות על נדל"ן. עמודה 3 מציגה את נוסחה 2, כאשר המשתנה המסביר הוא ביטוח לאומי ידאג לי, ועמודה 4 מציגה את אותה נוסחה עם משתני בקרה Xi כמפורט.

טבלה 5: אפקט דחיקה בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
זכאות לביטוח לאומי	-500,666.50** (221,680.20)	-555,007.20** (265,604.60)		
ביטוח לאומי ידאג לי			-321,126.70*** (40,993.20)	-214,688.20*** (46,720.70)
קבוע	1,447,662.40*** (213,643.20)	816,057.00 (541,007.90)	1,768,733.60*** (119,390.50)	1,553,699.00*** (546,837.30)
משתני בקרה	לא	כן	לא	כן
ממוצע y	1,009,579.21	1,045,790.14	1,069,435.29	1,096,446.53
R^2	0.01	0.22	0.06	0.19
N	624.00	535.00	805.00	716.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

הטבלה מציגה את תוצאות רגרסיות 1-2 כפי שתוארו לעיל, במדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-4 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתתפים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 1, כאשר המשתנה המסביר המרכזי הוא זכאות לביטוח לאומי, והתוצאה בעמודה 2 מייצגת אף היא את נוסחה מספר 1, אך עם סט משתני בקרה X_i סט X_i כולל את המשתנים הבאים: גיל, נשים, נשואים, השכלה גבוהה, ילדים, בריאות טובה, עובד/ת בשכר, הכנסה חודשית של משק הבית, עושר, הערכת תוחלת חיים עד גיל 65, הערכת תוחלת חיים עד גיל 80, העדפת הווה, נטילת סיכונים, אוריינות פיננסית, אוריינות ביטוח לאומי, אוריינות אריכות ימים, ציפייה לירושה, גיל פרישה צפוי, קושי להשלים את הפער, ציפייה לקבלת ירושה, בעלות על נכס נדל"ן. עמודה 3 מייצגת את נוסחה מספר 2, כאשר המשתנה המסביר המרכזי הוא ביטוח לאומי ידאג לי, והתוצאה בעמודה 4 מייצגת את נוסחה מספר 2 עם מערך משתני הבקרה X_i כפי שתואר לעיל.

4.1.2 סיכון צדקה

בשלב השני, בכוונתנו לבחון האם גם תופעת סיכון צדקה ממלאת תפקיד בהחלטות החיסכון של פרטים. כפי שתואר לעיל, במחקר זה אנו משתמשות במונח סיכון צדקה כדי לתאר מצבים בהם פרטים מחליטים לחסוך פחות מתוך ציפייה שהחיסכון יושלם על ידי תוכניות ממשלתיות – אך ורק אם העושר שלהם לא עובר סף מסוים. כלומר, פרט המפגין התנהגות של סיכון צדקה, מקטין את חסכונו באופן אסטרטגי כדי למקסם את הסיכוי לקבלת תמיכה נוספת מהמדינה, או למקסם את הסכום הכולל שיתקבל מהממשלה.

טבלאות 7, 6 מציגות את תוצאות האמידה עבור בחינת סיכון צדקה כפי שהוגדרו במשוואות 3 ו-4 בפרק המתודולוגיה, במדגמים של ארצות הברית וישראל בהתאמה.

נעשה שימוש במספר דרכים על מנת לאפיין את סיכון הצדקה. ראשית, שאלנו את המשתתפים האם לדעתם יוכלו להגיש בקשה להטבות ממשלתיות אחרות במקרה שהקצבה מהביטוח הלאומי לא תספיק לכיסוי עלויות המחיה שלהם. כאמור, המשתנה רשת בטחון ממשלתית הוא משתנה בינארי שערכו 1 אם המשתתף השיב "כן" לשאלה זו, ו-0 אם השיב "לא". במדגם האמריקאי, מצאנו שציפייה להטבות נוספות, כפי שמתואר בשאלה, נמצאת בקשר שלילי (מובהק סטטיסטית) עם סכום החיסכון לפנסיה, הן עם משתני בקרה והן ללא. ממצא זה עשוי לתמוך בקיומה של תופעת סיכון הצדקה בארצות הברית. במדגם הישראלי הקשר המוצג גם שלילי, אך אינו מובהק סטטיסטית. ייתכן שחוסר המובהקות נובע ממספר מצומצם של תצפיות, אך ייתכן גם כי הוא משקף הבדלים רגולטוריים בין המדינות, או לחלופין מבטא את תפיסת האזרחים כלפי נדיבות המערכת הממשלתית. בהמשך נציג הסברים נוספים שיכולים להסביר פער זה.

בדומה למשתנה רשת בטחון ממשלתית, נעשה שימוש גם במשתנה הסתמכות על ממשלה אשר בודק האם פרטים סומכים על ממשלתם שתדאג להם כלכלית אם לא חסכו מספיק לפרישה²⁴. כדי לאבחן סיכון צדקה באמצעות משתנה זה, בשני המדגמים, האמריקאי והישראלי, נמצא קשר שלילי ומובהק סטטיסטית בין הסתמכות על ממשלה לבין סכום החיסכון הכולל המתוכנן. ממצא זה מחזק את העדות לקיומה של תופעת סיכון הצדקה בשתי המדינות. תוצאות אלה נשמרות גם לאחר הכללת מגוון משתני בקרה, לרבות מאפיינים דמוגרפיים, העדפות ואוריינות²⁵.

בכדי להבין את ההבדלים בין גדלי המקדמים, ערכנו המרת מקדם מתוך עמודה 4 בטבלה 7, כאשר ערך הירידה בסכומי החסכון עומד על כ- 176,432 ש"ח, אשר שווה ערך לכ- 48,297 \$. כלומר, הסתמכות על הממשלה מפחיתה את סכום החיסכון האמריקאי בכ- 132,816 \$ ובישראל בכ- 48,297 \$. בנוסף, אם נערוך מבחן השוואת מקדמים ביחס לממוצע המשתנה התלוי ברגרסיה (קרי, רמת החסכון הממוצעת לקבוצת המדגם), נראה כי הירידה המוערכת בסכומי החסכון של המדגם האמריקאי ביחס למשתנה הסתמכות על ממשלה עומדת על כ- 22%, בעוד שירידה המקבילה לכך במדגם הישראלי עומדת על כ- 16%. גם כאן, אנו עדים לאפקט בולט יותר במדגם האמריקאי לתופעה.

²⁴ המשתנה נמדד בסולם ליקרט מ-1 עד 7, ולפי מידת ההסכמה עם ההיגד: "אני יכול לסמוך על הממשלה שתדאג לי במקרה שלא חסכתי מספיק לגיל הפרישה". במדגם הישראלי הסולם נע בין 1 ל-5. איור א'. מעיד כי התפלגות המשתנה הסתמכות על הממשלה שונה בין שני המדגמים, כפי שמפורט בפרק הנספחים א'. 6.

²⁵ ניתוח סיכון צדקה במדגם האמריקאי כולל אפקטים קבועים ברמת המדינה (State), והתוצאות המרכזיות אינן רגישות להכללתם.

הרגרסיות עבור בחינת סיכון צדקה, נבדקו גם ביחס למשתני בקרה ומשתנים נוספים המסבירים את אפקט הדחיקה (בעמודות 2,3,5,6 של טבלאות 6,7). סיכון צדקה הופיע גם ביחס למשתנים אלו, שכן מעבר למאפיינים אישיותיים ולתופעת הדחיקה של חסכון פרטי על ידי קצבאות הביטוח הלאומי, ניתן להניח כי הירידה חלה עקב סיכון הצדקה עצמו והחשש של הפרטים לשלילת זכאות.

כבדיקת עמידות לתוצאות שהוצגו בטבלאות 7, 6, בדקנו גם את ההשפעה של משתנה הסתמכות מערכות ממשלתיות על חיסכון לפרישה. נמצא קשר שלילי מובהק הן במדגם הישראלי והן במדגם האמריקאי (ראו טבלאות א'1, א'2. בנספח).

טבלה 6: סיכון צדקה בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
רשת בטחון ממשלתית	-599,959.50** (290,614.50)	-325,651.70* (182,898.90)	-358,527.50** (154,752.70)			
הסתמכות על הממשלה				-132,816.00** (61,007.90)	-102,163.50** (41,659.30)	-87,493.50** (35,805.80)
זכאות לביטוח לאומי		-774,238.50*** (260,706.90)			-605,585.10*** (190,452.40)	
ביטוח לאומי ידאג לי			-78,930.10* (41,668.60)			-69,164.70** (30,530.70)
קבוע	1,289,032.90*** (211,106.00)	939,168.90 (1,102,078.70)	1,420,155.30 (881,852.40)	1,233,286.20*** (194,038.60)	1,131,437.80 (785,971.00)	1,289,685.80** (622,215.70)
y ממוצע	972,449.11	924,878.74	851,329.20	863,304.14	868,245.65	795,605.37
R ²	0.00	0.16	0.15	0.00	0.15	0.14
N	1,084.00	700.00	854.00	1,717.00	104.00	1,305.00

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 3-4 כפי שתוארו לעיל, במדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל ממוכן - ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 3, בה המשתנה המרכזי הוא רשת ביטחון ממשלתית. עמודה 2 מציגה את אותה נוסחה עם משתני בקרה Xi ועם המשתנה זכאות לביטוח לאומי. עמודה 3 מוסיפה גם את המשתנה ביטוח לאומי ידאג לי. מערך משתני הבקרה Xi זהה לרגרסיות של אפקט הדחיקה. עמודה 4 מייצגת את נוסחה מספר 4, כאשר המשתנה המרכזי הוא הסתמכות על הממשלה, ועמודות 5-6 מציגות את אותה נוסחה עם משתני הבקרה Xi יחד עם המשתנים זכאות לביטוח לאומי וביטוח לאומי ידאג לי, בהתאמה.

טבלה 7: סיכון צדקה בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
רשת בטחון ממשלתית	-250,399.50 (182,134.10)	-255,438.00 (205,260.10)	-230,390.90 (187,031.10)			
הסתמכות על הממשלה				-176,432.50*** (44,464.60)	-165,048.10*** (51,263.30)	-148,924.60*** (45,962.50)
זכויות לביטוח לאומי		-437,298.60 (275,419.80)			-539,178.60*** (201,869.10)	
לאומי ביטוח דאג לי			-215,671.10*** (74,598.00)			-209,926.40*** (50,531.30)
קבוע	1,257,836.00*** (88,548.60)	1,269,954.90 (874,259.90)	2,135,701.20** (841,744.90)	1,477,349.60*** (117,838.40)	1,128,739.60* (636,000.30)	1,918,381.20*** (611,903.40)
משתני בקרה	לא	כן	כן	לא	כן	כן
y ממוצע	1,198,650.64	1,163,389.95	1,244,867.81	1,057,291.79	1,059,646.36	1,112,694.63
R-squared	0.004	0.242	0.244	0.018	0.231	0.203
N	440	303	373	856	528	705

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 3-4 כפי שתוארו לעיל, במדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 3, בה המשתנה המרכזי הוא רשת ביטחון ממשלתית. עמודה 2 מציגה את אותה נוסחה עם משתני בקרה Xi ועם המשתנה זכויות לביטוח לאומי. עמודה 3 מוסיפה גם את המשתנה ביטוח לאומי ידאג לי. מערך משתני הבקרה Xi זהה לרגרסיות של אפקט הדחיקה. עמודה 4 מייצגת את נוסחה מספר 4, כאשר המשתנה המרכזי הוא הסתמכות על הממשלה, ועמודות 5-6 מציגות את אותה נוסחה עם משתני הבקרה Xi יחד עם המשתנים זכויות לביטוח לאומי ורביטוח לאומי ידאג לי, בהתאמה.

כגישה נוספת לזיהוי תופעת סיכון הצדקה, חילקנו את שני המדגמים לשני תתי-קבוצות, ביחס לשאלה האם הם מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי כפופות למבחן הכנסה. הניתוח התבסס על אותם משתנים באמצעותם בחנו את קיומו של סיכון הצדקה, גם כאן. לשם כך, חילקנו את המדגם לפי תגובתם של הנבדקים לשאלה: אם היית חוסך יותר כך שיהיה לך יותר כסף כשתצא לפנסיה, האם אתה חושב שקצבאות הביטוח הלאומי שלך יצטמצמו? אם המשיבים פועלים לפי התנהגות המזוהה עם סיכון צדקה, אז המקדמים של משתנה הסתמכות על ממשלה אמורים להיות מובהקים וגבוהים יותר בערכם המוחלט, בקרב אלו שסבורים שהקצבאות אכן כפופות למבחן הכנסה. מצב זה מעיד על כך שהציפייה להפחתת הקצבה בשל חיסכון גבוה יותר מחזקת את הקשר השלילי בין הסתמכות על הממשלה לבין סכומי החיסכון. ואכן, תוצאה זו נצפתה הן במדגם האמריקאי (טבלה 8) והן במדגם הישראלי (טבלה 9).

טבלה 8: סיכון צדקה לפי אמונות על מבחן אמצעים בקרב ארצות הברית

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SSMeansTested=0	SSMeansTested=1	SSMeansTested=0	SSMeansTested=1
הסתמכות על הממשלה	-35,132.30 (52,882.60)	-64,507.50 (43,012.80)	-92,396.60* (52,858.70)	-143,978.90** (69,710.40)
קבוע	899,023.10*** (161,413.30)	975,622.90*** (148,191.00)	1,198,884.20 (1,410,788.20)	2,318,415.50 (1,533,416.20)
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן
y ממוצע	787,198.84	815,189.66	843,532.11	826,010.00
R-squared	0.00	0.00	0.15	0.40
N	563.00	193.00	474.00	155.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

התוצאות בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 4, כפי שתוארה לעיל, הבוחנת את סיכון הצדקה באמצעות הצגת סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לפרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם האמריקאי. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור משתתפים שאינם מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מותנות במבחן הכנסה, כלומר: SSMeansTested=0, ועמודה 3 מציגה תוצאות דומות תוך שילוב משתני בקרה. Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור משתתפים שכן מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מותנות במבחן הכנסה, כלומר: SSMeansTested=1, ועמודה 4 מציגה תוצאות אלו בשילוב משתני הבקרה. Xi.

טבלה 9: סיכון צדקה לפי אמונות על מבחן אמצעים בקרב ישראל

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SSMeansTested=0	SSMeansTested=1	SSMeansTested=0	SSMeansTested=1
הסתמכות על הממשלה	-211,844.60** (81,967.60)	-227,273.80** (102,562.40)	-161,189.30* (90,741.80)	-341,114.10** (140,546.40)
קבוע	1,542,407.90*** (256,573.80)	1,340,784.60*** (318,665.50)	1,889,974.40 (1,428,612.50)	842,578.90 (1,092,800.90)
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן
y ממוצע	1,033,980.94	791,960.60	1,079,824.96	796,815.46
R-squared	0.03	0.05	0.30	0.32
N	200.00	135.00	174.00	121.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

התוצאות בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 4, כפי שתוארה לעיל, הבוחנת את סיכון הצדקה באמצעות הצגת סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לפרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם הישראלי. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור משתתפים שאינם מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מותנות במבחן הכנסה, כלומר: SSMeansTested=0, ועמודה 3 מציגה תוצאות דומות תוך שילוב משתני בקרה. Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור משתתפים שכן מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מותנות במבחן הכנסה, כלומר: SSMeansTested=1, ועמודה 4 מציגה תוצאות אלו בשילוב משתני הבקרה. Xi.

תפקיד אוריינות הביטוח הלאומי מכיוון שקצבאות הביטוח הלאומי אינן כפופות למבחן הכנסה באף אחת מהמדינות שבמדגם (בישראל, בעיקר עבור אלה שפורשים לאחר גיל הפרישה המוחלט, 70), האמונה שהן כן כפופות למבחן כזה

עשויה להעיד על חוסר ידע לגבי מערכת הביטוח הלאומי. לחלופין, ייתכן שהמשיבים מכלילים בהתייחסותם לקצבאות הביטוח הלאומי, כל קצבה ממשלתית הקשורה לפרישה, כולל תכניות משלימות שאכן כפופות למבחן הכנסה.

כדי לבדוק את האפשרות השנייה, כלומר, האם תופעת סיכון צדקה אכן נובעת מהתנהגות כביכול רציונלית של משתתפים, שנוטים לחסוך פחות משום שהם אכן צפויים לקבל תכנית סיוע מותנית בהכנסה, ביצענו בשנית את הניתוח המרכזי בהתאם לנוסחאות 3,4 המפורטות לעיל. זאת תוך ניתוח על תתי מדגם של המשתתפים, אשר לפי הקריטריונים במערכות הפנסיוניות אינם זכאים לתוכניות כאלה. הטבלאות שבנספח א'2 מצביעות על כך שתופעת סיכון צדקה נמשכת גם בקרב מי שאינם זכאים לתוכניות מותנות הכנסה.

מכיוון שפרישה מוקדמת בישראל עשויה לכלול מבחני הכנסה ושינוי גובה הקצבאות הניתנות לפני גיל הזכאות, ביצענו בדיקת רגישות נוספת. בטבלה א'5 שבנספח א'2, ביצענו פעם נוספת את הניתוח המרכזי בקרב משתתפים שהכנסתם הינה מעל לסף הזכאות לקבלת קצבאות ביטוח לאומי מלאות בגיל פרישה מוקדמת²⁶.

הממצאים ממחישים כי גם בקרב קבוצה זו, אשר אינה אמורה להיות מושפעת מהתמריץ של התנהגות לפי סיכון צדקה, עדיין נשמר הקשר השלילי בין החיסכון לבין המשתנה הסתמכות על ממשלה. ממצא זה מצביע על כך שיתכן שהשפעת סיכון הצדקה נובעת מהיעדר ידע והיכרות עם מערכת הביטוח הלאומי.

בהמשך לכך, ביצענו ניתוח הטרוגניות נוסף, שבו חילקנו את המדגם לפי רמת הידע של המשתתפים אודות מערכת הביטוח הלאומי. המשתנה *SoSeLit* הוא משתנה בינארי, אשר ערכו שווה ל-1 כאשר רמת האוריינות של המשתתף גבוהה וענה נכונה על כל השאלות אשר בחנו את הידע הרלוונטי, והערך 0 מעיד על רמת אוריינות ביטוח לאומי נמוכה²⁷.

במדגם האמריקאי (טבלה 10) הקשר השלילי בין המשתנה הסתמכות על ממשלה לבין החיסכון לפרישה הינו מובהק סטטיסטית רק בקרב משתתפים בעלי אוריינות נמוכה בידע על הביטוח הלאומי. ממצא זה תומך בטענה כי התמריץ ההתנהגותי המתבסס על סיכון צדקה בארצות הברית נובע בעיקר מתפיסות שגויות של המערכת ומחוסר ידע, ומתכתב עם השערתנו השלישית במחקר זה. ייתכן שניתן לטפל באופן התנהגותי זה באמצעות העברת ידע מספק על מערכת הביטוח הלאומי, החשוב לתכנון פרישה. תוצאה זו עקבית עם ספרות קודמת המקשרת בין ידע לקוי לבין הערכה שגויה של גמלאות צפויות (Gustman and Steinmeier, 2005; Li, 2023) ובין שינוי התנהגותי בעקבות העברת ידע חיוני לפרישה (Liebman and Luttmer, 2015). לעומת זאת, במדגם הישראלי, הקשר השלילי בין הסתמכות על ממשלה לבין החיסכון לפרישה נותר מובהק מבחינה סטטיסטית, אך ללא תלות ברמת הידע של המשיבים על מערכת הביטוח הלאומי (טבלה 11). ממצא זה מצביע על כך שתופעת סיכון הצדקה בישראל אינה נובעת בעיקרה מחוסר ידע.

²⁶ לצורך ניתוח זה, נכללו משתתפים ישראלים עם הכנסה חודשית גבוהה מ-13,970 ש"ח ליחידים ו-19,483 ש"ח לבני זוג (National

Insurance Institute of Israel, 2025b).

²⁷ דוגמה לשאלה הבוחנת את הידע של המשיבים בנושא מוצגת כך: "גובה קצבאות הפרישה של הביטוח הלאומי אינו מושפע מהגיל שבו מישוהו מתחיל לתבוע", כך שייכלו לענות נכון/לא נכון/לא יודע.

טבלה 10: מבחן אוריינות ביטוח לאומי בארצות הברית

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SoSeLit=0	SoSeLit=1	SoSeLit=0	SoSeLit=1
הסתמכות על הממשלה	-178,540.60** (75,034.50)	-8,489.20 (78,998.10)	-124,849.10*** (36,998.10)	-49,901.60 (85,574.00)
קבוע	1,310,529.50*** (232,113.40)	1,038,429.10*** (277,576.30)	703,139.10 (646,893.10)	2,766,720.70 (1,807,366.20)
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן
y ממוצע	826,825.49	1,012,132.75	738,393.12	997,636.12
R-squared	0.00	0.00	0.13	0.22
N	1,379.00	338.00	1,017.00	288.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

הטבלה מציגה את תוצאות נוסחת הרגרסיה מספר 4, כפי שתוארה לעיל, במדגם האמריקאי, תוך בחינת ההשפעה של אוריינות ביטוח לאומי. התוצאות בעמודות 1-4 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודות 1 ו-2 מייצגות את נוסחה מספר 4, כאשר המשתנה המרכזי הוא הסתמכות על הממשלה, ברמות שונות של אוריינות ביטוח לאומי: רמה נמוכה בעמודה 1, SoSeLit=0 ורמה גבוהה בעמודה 2, SoSeLit=1. התוצאות בעמודות 3 ו-4 מציגות את אותה נוסחה בשילוב מערך משתני בקרה Xi.

טבלה 11: מבחן אוריינות ביטוח לאומי בישראל

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SoSeLit=0	SoSeLit=1	SoSeLit=0	SoSeLit=1
הסתמכות על הממשלה	-176,013.60*** (54,044.10)	-176,127.10** (77,322.50)	-167,114.70*** (56,155.60)	-151,787.00** (72,648.20)
קבוע	1,381,809.20*** (143,639.30)	1,643,984.40*** (203,865.40)	693,610.50 (677,023.10)	3,002,897.70*** (1,074,804.10)
y ממוצע	962,208.26	1,225,611.19	997,805.80	1,224,219.11
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.02	0.02	0.19	0.26
N	547.00	309.00	483.00	273.00

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

הטבלה מציגה את תוצאות נוסחת הרגרסיה מספר 4, כפי שתוארה לעיל, במדגם הישראלי, תוך בחינת ההשפעה של אוריינות ביטוח לאומי. התוצאות בעמודות 1-4 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודות 1 ו-2 מייצגות את נוסחה מספר 4, כאשר המשתנה המרכזי הוא הסתמכות על הממשלה, ברמות שונות של אוריינות ביטוח לאומי: רמה נמוכה בעמודה 1, SoSeLit=0 ורמה גבוהה בעמודה 2, SoSeLit=1. התוצאות בעמודות 3 ו-4 מציגות את אותה נוסחה בשילוב מערך משתני בקרה Xi.

הסברים נוספים. לצורכי בדיקת חוסן, ביצענו ניתוחי טרונגניות נוספים הקשורים לתופעת סיכון צדקה, תוך חלוקת

המדגם לפי רמת האמון במערכת הביטוח הלאומי, והן לפי תפיסת היכולת של היחידים לחסוך לגיל הפרישה. ראשית,

הטבלאות בפרק הנספחים א' 3. מעידות כי תופעת סיכון הצדקה מתקיימת הן בקרב אלו שמסוגלים לחסוך, והן בקרב מי שאינם מסוגלים, בשני המדגמים.

יתרה מכך, כדי לבחון את השפעת האמון והביטחון של היחידים באשר למסוגלות של מערכת הביטוח הלאומי לספק קצבאות בעתיד, שאלנו את המשיבים על אמונותיהם ביחס ליכולת של המערכות לספק את ההטבות להן הם זכאים בעתיד (א' 4). בארצות הברית, אפקט סיכון הצדקה בולט בעיקר בקרב אלו שמביעים אמון במערכת על כך שיקבלו באופן מלא את קצבאותיהם העתידיות, ואילו בישראל לא נמצא הבדל מובהק בין שתי הקבוצות הללו. ניתוח משלים נוסף עסק בשאלה האם המשיבים מאמינים שקצבאות הביטוח הלאומי יאפשרו להם לשמור על רמת חיים טובה בגיל הפרישה. בקרב המשיבים האמריקאים לא נצפה אפקט מובהק בין שתי הקבוצות, בעוד שב ישראל, התוצאות נותרו עקביות בשתי הקבוצות.

בהתאם לספרות קודמת שבחנה את הקשר בין התנהגות חיסכון לבין קצבאות ביטוח לאומי, Greenwald et al. (2010) מצאו כי בקרב יחידים שאינם מצפים להסתמך על מערכת הביטוח הלאומי, ישנם אשר כלל לא פועלים עבור הגדלת חסכונם. ממצא זה מצביע על כך שחוסר פעילות פיננסית אינו נובע בהכרח מאמונות הקשורות לביטוח הלאומי. בהתאם לכך, הממצאים המשלימים מצביעים על כך שגם האמונות האלו אינן בהכרח הגורם המרכזי לתופעת סיכון הצדקה.

סיכום הממצאים לגבי אפקט הדחיקה ותופעת סיכון צדקה. בפרק זה בחנו הן את אפקט הדחיקה והן את תופעת סיכון הצדקה. מצאנו עדויות מובהקות לאפקט הדחיקה, וכן אינדיקציות לקיומה של תופעת סיכון צדקה בשתי המדינות. השוואת גודל המקדמים מצביעה על כך שכלל המנגנונים בולטים יותר בארצות הברית מאשר בישראל. המשתנה התלוי הוא הסכום הכולל שהנשאלים מתכננים לחסוך לקראת גיל הפרישה. לפי טבלאות 1 ו-2, נרשם הבדל ברור בין רמות החיסכון שדווחו. פער זה עשוי להסביר את ההבדלים בתוצאות בין ישראל וארצות הברית, כפי שמופיע בטבלאות א' 2, א' 1, 4, 5, 6, 7 וכפי שנדון לעיל.

סך החיסכון הממוצע שדווח בארצות הברית עמד על \$ 863,304, בעוד שב ישראל דווח על 1,039,840 ש"ח, אשר שווה ערך ל- \$ 284,653²⁸. פער זה עשוי להסביר את ההבדלים בגודלי המקדמים של המשתנים המסבירים. מעבר לכך, חלק מהמנגנונים ניתנים להסבר על ידי הבדלים במערכות הפנסיה. ניתן לראות כי כל האפקטים המובהקים המרמזים על קיומה של תופעת סיכון צדקה היו בולטים יותר במדגם האמריקאי. הדבר אף מתבטא גם באחוזי השינוי של המקדמים ביחס לממוצע הרגרסיה, כאשר אחוזי שינוי גבוהים יותר ביחס לממוצע נרשמו בארצות הברית, כפי שהוצג לעיל.

הבדל זה עשוי לנבוע ממבנה הפנסיה בישראל, שבו החיסכון הפנסיוני מעוגן בחוק ומבוסס על הפרשות חוזיות לאורך שנות התעסוקה (Spivak and Zemach, 2017; OECD, 2023). זאת בשונה מארצות הברית, שבה החיסכון הפנסיוני לרוב מבוסס על העברות וולונטריות, בנוסף להשלמת הכנסה (Board of Trustees, Federal

²⁸ בהתאם לשער החליפין המעודכן לאוגוסט 2023, בו דולר אחד שווה ל- 3.6530 ש"ח (Bank of Israel, 2025).

Old-Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds, 2025; Moore, 2011; Parent, 2006).

תופעת סיכון הצדקה מתרחשת כאשר אנשים סבורים שלא יהיו זכאים להטבות ממשלתיות אם עושרם או הכנסתם יעלו מעל לסף מסוים. על פי הרגולציה בארצות הברית, עיקר ההכנסה של פנסיונרים מבוססת על חסכון פרטי (Moore, 2011; Parent, 2006), בעוד שזכאות לקצבאות ציבוריות בסיסיות ניתנות לתושביה, אך תלויה בהכנסה לאורך השנים. בנוסף, קיימות תוכניות השלמת הכנסה SSI המיועדות לבעלי הכנסה נמוכה, וסביר להניח שפנסיונרים אמריקאים בעלי הכנסה גבוהה אינם זכאים להן. תהליך זה עשוי להסביר תופעה של סיכון צדקה, כאשר אזרחים מפחיתים את חסכונם כדי לא לאבד זכאות לתוכנית השלמת הכנסה.

לעומת זאת, בישראל, פנסיונרים מקבלים קצבה ציבורית שאינה תלויה ברמת ההכנסה לאחר גיל הפרישה המוחלט (גיל הזכאות), יחד עם פנסיה תעסוקתית מנדטורית. לפיכך, ניתן לצפות לירידה פחותה בחסכון הפרטי עקב חשש שתפגע זכאותם. ובכל זאת, גם כאן מעידות התוצאות על ירידה ברמות החיסכון בקרב יחידים המדווחים על הסתמכות ברשת ביטחון ממשלתית. ממצאים אלו, המרמזים על קיומה האפשרי של סיכון צדקה, דורשים בחינה של גורמים מסבירים נוספים.

כדי להבין טוב יותר את אותם גורמים ואת המנגנונים שמאחורי תופעה זו, ערכנו מספר מבחני רגישות. בחנו האם האפקט מתקיים גם בקרב מי שכבר מעל רף הזכאות להשלמת הכנסה, ביחס לרמות אוריינות הביטוח הלאומי, ואף ביחס לאמונותיהם על עתידה של מערכת הביטוח הלאומי. מטרת ניתוחים הייתה לבדוק האם הגורמים הללו מסבירים את התופעה.

הממצאים מצביעים על כך שבארצות הברית, התופעה מוסברת בעיקר על ידי חוסר באוריינות ביטוח לאומי. בישראל, האפקט נותר מובהק גם בקרב משתתפים שהכנסתם גבוהה מסף הזכאות לתוכניות משלימות, ואף בקרב משיבים שהכנסתם גבוהה מעל סף ההכנסה עבור קצבאות זקנה הניתנות לפני גיל הזכאות. יתרה מכך, הקשר בין חיסכון לבין הסתמכות ממשלתית נשמר הן בקרב בעלי ידע גבוה והן בקרב מי שאינם בקיאים בפרטי המערכת. ממצאים אלו נמצאים בהלימה עם לספרות הקודמת, אשר דנה בחוסר הבנה של מערכת הביטוח הלאומי (Green, 2023; Li, 2005; Gustman and Steinmeier, 2010; wald et al., 2010), ומחזקים את המסקנה שלפיה הנגשת מידע מהימן תוכל לשפר את התנהגות החיסכון של הציבור (Liebman and Luttmer, 2015).

4.2 ניסוי מעבדה

הניסוי נערך בקרב 109 סטודנטים מהאוניברסיטה העברית בירושלים, כפי שצוין לעיל, והמשתתפים שובצו באופן אקראי לאחד משני תנאי טיפול ($N=57$; $N=52$). הגיל הממוצע של המשתתפים עמד על 25.09 שנים. 67% מהמדגם היו נשים, 34.9% היו בעלי השכלה גבוהה (בעלי תואר ראשון ומעלה), וכ- 10.1% דיווחו על תעסוקה מלאה. שישים אחוזים מהמשתתפים האמינו כי קצבת הזקנה שלהם תופחת אם יחסכו יותר.

טבלה 12 מציגה השוואה בין שיעורי החיסכון במשימות A, B1, B2, וגם סטטיסטיקה תיאורית לפי קבוצות. מהטבלה עולה כי לא קיימים הבדלים מובהקים בין הקבוצות מבחינת מאפיינים דמוגרפיים, דבר התומך בתוקף האקראיות בניסוי. בהתאם להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים מובהקים בשיעורי החיסכון במשימה A בין קבוצות הטיפול. הממצא המרכזי הוא ירידה מובהקת בשיעורי החיסכון בין משימה B1, המציגה כ- 57.02% שיעורי חסכון ביחס למשימה B2 עם שיעורי חסכון של כ- 49.75%. ממצא זה תומך הן בתוצאות הסקר והן בקיומו של סיכון צדקה.

טבלה 12: תוצאות ניסוי המעבדה וסטטיסטיקה תיאורית לפי קבוצות

Variable	B1 (N=57)	B2 (N=52)	All (N=109)	P-value
A שיעורי חסכון משימה (SD)	54.90 (22.24)	49.87 (25.55)	52.50 (23.89)	0.274
B שיעורי חסכון משימה (SD)	57.02 (18.99)	49.75 (19.54)	53.55 (19.51)	0.052
גיל (SD)	24.93 (2.82)	25.27 (2.55)	25.09 (2.68)	0.512
מגדר (%)				
גברים	28.1	38.5	33.0	0.249
נשים	71.9	61.5	67.0	
השכלה גבוהה (%)				
לא	66.7	63.5	65.1	0.726
כן	33.3	36.5	34.9	
תעסוקה מלאה (%)				
לא	89.5	90.4	89.9	0.875
כן	10.5	9.6	10.1	
רמת הכנסה (%)				
1 (נמוכה)	94.6	98.0	96.2	0.571
2	3.6	2.0	2.9	
3 (גבוהה)	1.8	0.0	1.0	
מצב כלכלי של משק הבית (%)				
1 (גרוע)	1.8	0.0	0.9	0.085
2	3.5	15.4	9.2	
3	35.1	44.2	39.4	
4	52.6	32.7	43.1	
5 (טוב)	7.0	7.7	7.3	
הוצאות חודשיות (SD)	3,974.55 (4,028.57)	3,615.12 (2,947.57)	3,816.84 (3,581.75)	0.625
צמצום קצבאות (%)				
לא	42.5	37.1	40.0	0.637
כן	57.5	62.9	60.0	
נטילת סיכונים (SD) (%)	56.65 (19.60)	54.58 (23.10)	55.66 (21.27)	0.614
לקיחת סיכון כללית (%)				
1 (נמוכה)	22.8	26.9	24.8	0.726
2	61.4	53.8	57.8	
3 (גבוהה)	15.8	19.2	17.4	
לקיחת סיכון בהשקעות (%)				
1 (נמוכה)	26.3	21.2	23.9	0.414
2	63.2	59.6	61.5	
3 (גבוהה)	10.5	19.2	14.7	
שנאת הפסד (%)				
1 (נמוכה)	17.5	17.3	17.4	0.785
2	38.6	32.7	35.8	
3 (גבוהה)	43.9	50.0	46.8	

הערות: משתנים רציפים מוצגים כממוצעים עם סטיית תקן בסוגריים. משתנים קטגוריים מוצגים כאחוזים.

ערכי P-value מתייחסים למבחנים להשוואת הבדל בין קבוצות B1 ו- B2.

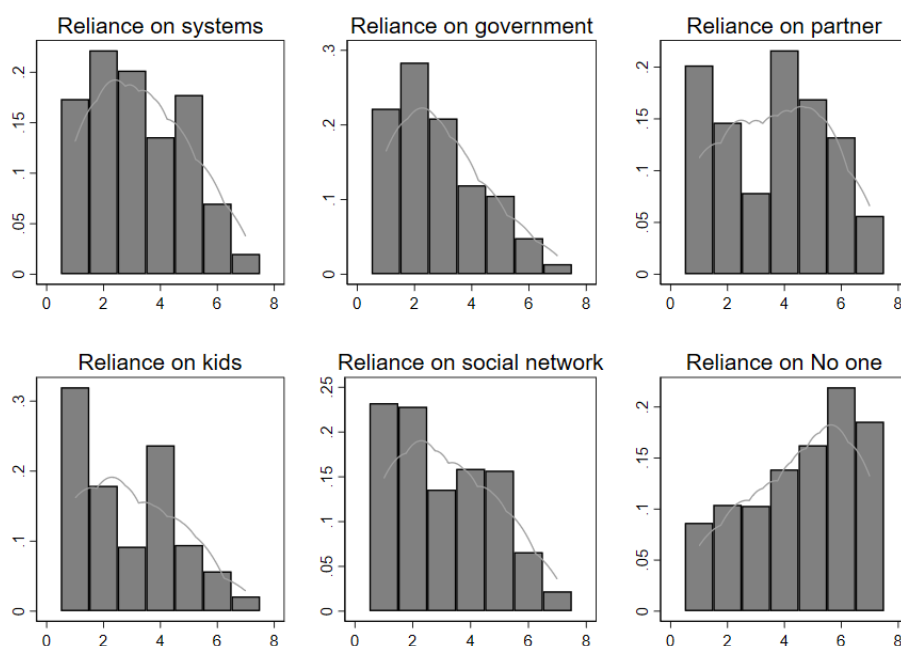
4.3 ביטוח בלתי-פורמלי

4.3.1 איפיון ההישענות

בחלק זה ברצוננו להרחיב את הידיעה מעבר להסתמכות על רשתות תמיכה ציבוריות, גם לנטייה להסתמך על המשפחה והרשת החברתית. לשם כך, אנו בוחנות ראשית את התפלגות ההסכמה של המשיבים עם היגדים המשקפים הישענות על רשתות ביטחון פיננסיות שונות. איורים 2, 3 ממחישים את השונות בהישענות על רשתות ביטחון שונות, וכן את ההבדלים בין המדגמים בשתי המדינות.

מגמה דומה ניתן לזהות בהתנהגותם של המשיבים מבחינת הישענות על הממשלה ועל רשתות חברתיות. הבדל מובהק בין משיבים אמריקאים לישראלים ניכר בהתפלגות של הישענות על אף גורם. בהתייחס למשתני ההישענות הללו, נבחן בפרק זה את המאפיינים המרכזיים אשר מניעים הישענות על כל אחת מרשתות הביטחון, וכיצד הישענות זו משפיעה על החלטות החיסכון של המשיבים.

איור 2: התפלגות הסתמכות המדווחת במדגם ארצות הברית

הערות: נתונים אלו מציגים את התפלגות התשובות לשאלות ההסתמכות על רשתות בטחון שונות, בקרב המדגם האמריקאי. ציר ה-X מציין את רמת ההסכמה עם הצהרת ההסתמכות על רשת בטחון, ציר ה-Y מציין את צפיפות המשתתפים בכל רמת ההסתמכות.

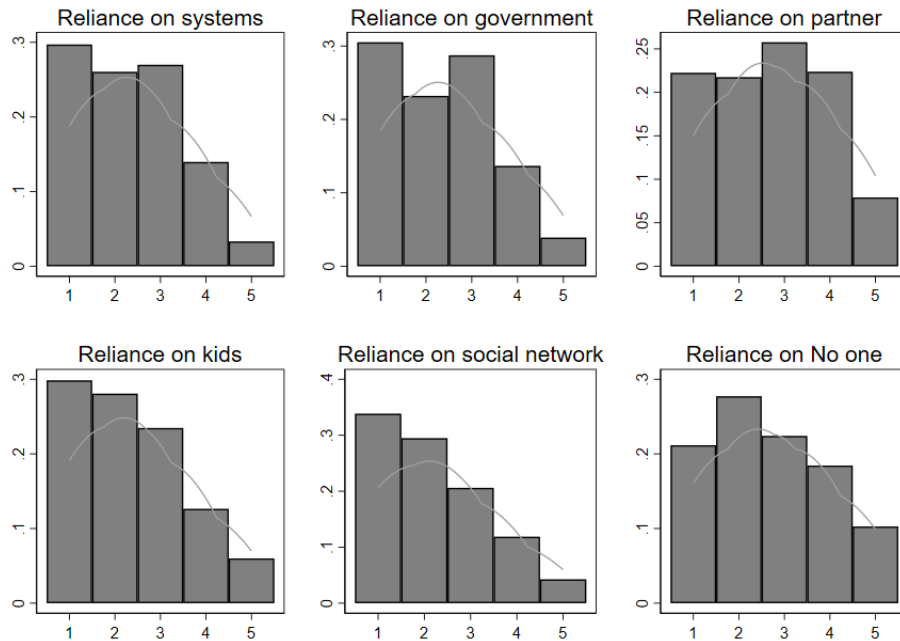
לאחר זיהוי דפוסי ההסתמכות הכלליים, אנו בוחנות להלן את המניעים העומדים בבסיס התנהגות זו (ראו טבלה 13). בקרב המשתתפים בארצות הברית, נשים נוטות להישען יותר על בני זוגם, ופחות להישען על הממשלה או על רשתות חברתיות. משיבים שדיווחו על מצב בריאות טוב, וכן אלו המבוטחים בביטוח הבריאות הציבורי Medicare, מפגינים רמות הישענות גבוהות יותר על כל סוגי רשתות הביטחון. לעומת זאת, הן אוריינות פיננסית והן הגיל נמצאו קשורים באופן שלילי לנטייה להישען על אחרים.

טבלה 13: מאפייני הסתמכות בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	הסתמכות על הממשלה	הסתמכות נוכחית על הממשלה	הסתמכות על בן/בת זוג	הסתמכות נוכחית על בן/בת זוג	הסתמכות על ילדים	הסתמכות נוכחית על ילדים	הסתמכות על רשת חברתית	הסתמכות נוכחית על רשת חברתית
גיל	6.25e-05 (0.00126)	0.000311 (0.00133)	-0.00737*** (0.00144)	-0.00639*** (0.00140)	-0.00696*** (0.00143)	0.000919 (0.00149)	-0.00852*** (0.00142)	-0.00950*** (0.00145)
נשים	-0.0961*** (0.0253)	-0.0631** (0.0269)	0.0382 (0.0294)	0.0673** (0.0282)	0.00890 (0.0298)	-0.00854 (0.0313)	-0.0618** (0.0301)	-0.0474 (0.0306)
השכלה גבוהה	0.00664 (0.0256)	0.0239 (0.0268)	0.0195 (0.0294)	0.0662** (0.0281)	0.0217 (0.0297)	-0.0107 (0.0310)	0.0893*** (0.0295)	0.0670** (0.0303)
נשואים	-0.0125 (0.0292)	-0.0453 (0.0306)	0.287*** (0.0307)	0.342*** (0.0279)	0.0221 (0.0337)	0.0581* (0.0351)	0.0314 (0.0346)	0.00984 (0.0354)
ילדים	-0.00433 (0.0322)	0.0801** (0.0340)	-0.0345 (0.0375)	-0.0175 (0.0364)	0.285*** (0.0339)	0.157*** (0.0373)	0.0305 (0.0382)	-0.0297 (0.0388)
בריאות טובה	0.117*** (0.0293)	0.0679** (0.0322)	0.115*** (0.0360)	0.0691** (0.0346)	0.0948** (0.0378)	0.0237 (0.0393)	0.0299 (0.0380)	0.0985** (0.0388)
דמוקרטים	0.0426* (0.0246)	0.0871*** (0.0255)	-0.0184 (0.0284)	-0.0224 (0.0273)	-0.0338 (0.0287)	-0.0109 (0.0300)	0.0287 (0.0292)	0.0304 (0.0295)
היספנים	0.0207 (0.0532)	0.00659 (0.0549)	0.0786 (0.0604)	0.0220 (0.0575)	0.110* (0.0596)	0.0569 (0.0633)	0.141** (0.0628)	-0.0249 (0.0619)
אפרו-אמריקאים	0.0489 (0.0445)	0.0122 (0.0453)	0.125** (0.0486)	0.0804* (0.0462)	0.0800* (0.0482)	0.0819 (0.0508)	0.0938* (0.0487)	0.0866* (0.0496)
אסיאתיים	0.123** (0.0614)	0.0755 (0.0571)	0.0412 (0.0566)	-0.00639 (0.0538)	0.113** (0.0560)	0.144** (0.0595)	0.151** (0.0600)	0.0794 (0.0595)
גזע אחר	-0.204*** (0.0584)	-0.252*** (0.0638)	0.000280 (0.0747)	-0.000153 (0.0718)	-0.0582 (0.0803)	-0.0448 (0.0838)	0.000653 (0.0790)	-0.127 (0.0834)
מספר נפשות במשק הבית	0.0145 (0.0105)	0.0175 (0.0110)	0.00677 (0.0116)	0.0208* (0.0117)	0.0192* (0.0113)	-0.0126 (0.0123)	0.0172 (0.0118)	0.0235** (0.0119)
תעסוקה בשכר	-0.0543 (0.0346)	-0.0773** (0.0373)	0.0364 (0.0393)	0.0327 (0.0377)	-0.0253 (0.0399)	-0.0132 (0.0415)	-0.0463 (0.0406)	-0.0191 (0.0415)
הכנסה חודשית של משק בית	3.77e-06* (2.24e-06)	-9.60e-08 (1.30e-06)	3.20e-06* (1.81e-06)	4.02e-06** (2.02e-06)	4.61e-07 (1.25e-06)	2.43e-06 (1.48e-06)	2.54e-06 (1.68e-06)	1.74e-06 (1.49e-06)
כיסוי מדיקר	0.0727*** (0.00732)	0.0589*** (0.00809)	0.0338*** (0.00956)	0.0200** (0.00929)	0.0299*** (0.00987)	0.0244** (0.0103)	0.0491*** (0.00983)	0.0263*** (0.0101)
נשילת סיכונים	0.00105 (0.00778)	0.0122 (0.00811)	0.00422 (0.00892)	0.0101 (0.00858)	0.0182** (0.00895)	0.0172* (0.00938)	0.0143 (0.00910)	0.00669 (0.00929)
העדפות הווה	-0.000172 (0.00895)	-0.00496 (0.00936)	-0.0151 (0.0101)	-0.0136 (0.00971)	-0.00722 (0.0102)	0.0141 (0.0107)	-0.00389 (0.0104)	-0.00690 (0.0105)
אוריינות פיננסית	-0.0117 (0.0196)	-0.0180 (0.0210)	-0.0639*** (0.0232)	-0.0493** (0.0222)	-0.0175 (0.0225)	-0.0464** (0.0236)	-0.0352 (0.0235)	-0.0423* (0.0238)
חשיבה אנליטית	0.00629 (0.0112)	0.00643 (0.0118)	0.00485 (0.0128)	-0.000434 (0.0123)	0.0140 (0.0130)	-0.00393 (0.0136)	0.0173 (0.0133)	0.00484 (0.0134)
אוריינות אריכות ימים	-0.0435 (0.0390)	0.0158 (0.0396)	-0.102** (0.0454)	-0.0686 (0.0430)	-0.0287 (0.0448)	-0.0233 (0.0466)	-0.0165 (0.0456)	0.000246 (0.0460)
קבלת ירושה	1.69e-06 (0.000401)	0.000107 (0.000421)	0.000223 (0.000459)	-0.000362 (0.000443)	0.00101** (0.000453)	-0.000111 (0.000478)	0.00249*** (0.000454)	0.00189*** (0.000466)
עושר	3.00e-09 (5.06e-09)	3.71e-09 (7.11e-09)	4.26e-08* (2.22e-08)	4.18e-08* (2.31e-08)	3.76e-09 (5.91e-09)	3.98e-09 (6.76e-09)	-1.36e-09 (4.48e-09)	-6.80e-09 (1.45e-08)
N	1,150	1,150	1,150	1,150	1,150	1,150	1,150	1,150
מדונה R2	0.1280	0.0922	0.1334	0.1797	0.1178	0.0517	0.0968	0.0783

הערות: טעויות תקן בסוגריים, $p < 0.10$ *, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. הטבלה מציגה את המאפיינים העיקריים שיכולים להיות בקורלציה עם משתני הסתמכות והסתמכות נוכחית, במיוחד על רשתות ביטחון ממשלתיות, של בן/בת זוג, ילדים ורשת חברתית במדגם האמריקאי. רגרסיה זו הינה רגרסיה מסוג לוג'יט, אשר כל עמודה מייצגת אפקט שולי, ומשתני ההסתמכות הם משתנים דיכוטומיים, השווים ל-1 אם המשתנה מסתמך על רשת הביטחון, בהתאמה, ו-0 אחרת. המשתנים המסבירים כוללים משתני בקרה דמוגרפיים, כלכליים, העדפות, אוריינות והכנה לפרישה כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

איור 3: התפלגות הסתמכות המדווחת במדגם הישראלי

ערות: נתונים אלו מציגים את התפלגות התשובות לשאלות ההסתמכות על רשתות בטחון שונות, בקרב המדגם הישראלי. ציר ה-X מציין את רמת ההסכמה עם הצהרת ההסתמכות על רשת בטחון, ציר ה-Y מציין את צפיפות המשתתפים בכל רמת הסתמכות.

הדפוס הכללי שנצפה במדגם הישראלי, כפי שמוצג בתרשים, מצביע על רמה גבוהה יחסית של הישענות על בני זוג, ורמה נמוכה של הישענות על ילדים ורשתות חבריות. דפוס זה תואם את המאפיינים הדמוגרפיים והכלכליים של המדגם. נשים ישראליות נוטות להישען פחות על ילדיהן ועל רשתות חברתיות, בעוד כי נשואים נשענים בעיקר על בני זוגם, ובמידה פחותה גם על ילדיהם. ציפיות עבור אריכות ימים, אוריינות פיננסית והכנסה גבוהה, קשורים עם נטייה פחותה להישענות על אחרים. ממצא מעניין הוא שהסתמכות על ילדים עולה עם הגיל, ובאשר על רשתות ביטחון אחרות הינה פוחתת (ראו טבלה 14).

דפוס התנהגות אלו עשויים להיות קשורים להחלטות חיסכון בהתאם למקורות התמיכה עליהם מסתמכים. בהמשך, ננתח את הקשר בין הסתמכות לבין חיסכון.

טבלה 14: מאפייני הסתמכות בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	הסתמכות על הממשלה	הסתמכות נוכחית על הממשלה	הסתמכות על בן/בת זוג	הסתמכות נוכחית על בן/בת זוג	הסתמכות על ילדים	הסתמכות נוכחית על ילדים	הסתמכות על רשת חברתית	הסתמכות נוכחית על רשת חברתית
גיל	-0.00146 (0.00127)	0.000230 (0.00137)	-0.00464*** (0.00134)	-0.00270** (0.00129)	-0.000856 (0.00128)	0.00437*** (0.00132)	-0.00238* (0.00133)	-0.00331*** (0.00124)
אישה	-0.0299 (0.0331)	-0.0491 (0.0353)	0.0528 (0.0351)	0.0260 (0.0332)	-0.0716** (0.0337)	-0.0472 (0.0347)	-0.103*** (0.0345)	-0.0292 (0.0326)
השכלה גבוהה	-0.0188 (0.0327)	-0.0394 (0.0351)	0.00415 (0.0348)	-0.0252 (0.0330)	0.0722** (0.0335)	0.0716** (0.0342)	0.0884** (0.0344)	0.0656** (0.0322)
נשואים	0.0689* (0.0386)	-0.000553 (0.0420)	0.330*** (0.0371)	0.418*** (0.0297)	0.131*** (0.0377)	0.172*** (0.0380)	0.0630 (0.0409)	0.0736* (0.0379)
ילדים	0.0157 (0.0401)	0.00192 (0.0435)	-0.0899** (0.0434)	-0.0561 (0.0409)	-0.000769 (0.0398)	0.0246 (0.0410)	-0.0654 (0.0420)	-0.0601 (0.0391)
בריאות טובה	0.0953*** (0.0356)	0.0638 (0.0396)	0.0666* (0.0395)	0.0484 (0.0375)	0.102*** (0.0361)	0.140*** (0.0373)	0.0812** (0.0379)	0.124*** (0.0334)
יהודי/ה	0.140 (0.0984)	0.248** (0.105)	0.136 (0.110)	0.189* (0.0995)	0.0179 (0.117)	0.0525 (0.114)	0.271*** (0.0998)	0.213** (0.0908)
נוצרי/ה	-0.0803 (0.145)	0.284* (0.164)	-0.166 (0.172)	-0.0737 (0.160)	-0.0817 (0.159)	0.0632 (0.169)	0.315* (0.169)	0.105 (0.144)
מוסלמי/ת	-0.0457 (0.111)	0.106 (0.121)	0.0761 (0.125)	0.0363 (0.114)	0.00766 (0.133)	0.116 (0.133)	0.130 (0.117)	0.104 (0.105)
מספר נפשות במשק הבית	0.0130 (0.0119)	0.0324** (0.0129)	0.0238* (0.0125)	0.0154 (0.0117)	0.0200 (0.0123)	0.0278** (0.0124)	0.0228* (0.0125)	0.0198* (0.0120)
תעסוקה בשכר	-0.00536 (0.0419)	-0.0788* (0.0459)	-0.0418 (0.0448)	-0.0382 (0.0429)	0.0123 (0.0416)	-0.0385 (0.0457)	0.00288 (0.0438)	-0.0297 (0.0414)
הכנסה חודשית במשק בית	-5.11e-06*** (1.92e-06)	-3.90e-06* (2.12e-06)	-9.68e-07 (2.10e-06)	-8.26e-07 (1.95e-06)	-2.37e-06 (2.08e-06)	-7.09e-06*** (2.05e-06)	-5.29e-06*** (2.04e-06)	-3.73e-06* (1.92e-06)
נטילת סיכונים	-0.00563 (0.0163)	-0.0288* (0.0174)	0.00215 (0.0171)	-0.0185 (0.0162)	-0.0171 (0.0165)	-0.0155 (0.0170)	-0.00804 (0.0169)	-0.00531 (0.0160)
העדפות הווה	0.0255* (0.0131)	0.000283 (0.0137)	0.0242* (0.0138)	0.0179 (0.0132)	0.0198 (0.0133)	0.0356** (0.0139)	0.0314** (0.0138)	0.0186 (0.0127)
אוריינות פיננסית	-0.0412** (0.0180)	-0.0540*** (0.0190)	-0.0160 (0.0188)	0.00146 (0.0178)	-0.0291 (0.0180)	-0.0444** (0.0187)	-0.0358* (0.0187)	-0.0189 (0.0175)
אוריינות אריכות ימים	-0.0616* (0.0349)	-0.0836** (0.0364)	0.0103 (0.0365)	0.0206 (0.0342)	-0.108*** (0.0355)	-0.0737** (0.0370)	-0.101*** (0.0366)	-0.0520 (0.0334)
קבלת ירושה	0.000312 (0.000461)	-0.000299 (0.000492)	0.000981** (0.000491)	0.000496 (0.000467)	-0.000331 (0.000466)	0.000333 (0.000484)	-0.000137 (0.000482)	0.00100** (0.000457)
עושר	-9.65e-09 (8.33e-09)	-1.94e-08** (9.03e-09)	5.07e-09 (9.13e-09)	6.84e-09 (8.60e-09)	-3.73e-09 (8.54e-09)	3.75e-09 (8.78e-09)	2.27e-10 (9.06e-09)	3.87e-09 (8.49e-09)
N	847	838	795	796	783	756	799	813
מדומה R2	0.0481	0.0441	0.1065	0.1732	0.0673	0.1084	0.0536	0.0578

הערות: טעויות תקן בסוגריים, $p < 0.10$ *, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. הטבלה מציגה את המאפיינים העיקריים שיכולים להיות בקורלציה עם משתני הסתמכות והסתמכות נוכחית, במיוחד על רשתות ביטחון ממשלתיות, של בן/בת זוג, ילדים ורשת חברתית במדגם הישראלי. גרסיה זו הינה גרסיה מסוג לוג'יט, אשר כל עמודה מייצגת אפקט שולי, ומשתני ההסתמכות הם משתנים דיכוטומיים, השווים ל-1 אם המשתתף מסתמך על רשת הביטחון, בהתאמה, ו-0 אחרת. המשתנים המסבירים כוללים משתני בקרה דמוגרפיים, כלכליים, העדפות, אוריינות והכנה לפרישה כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

4.3.2 דפוסי הישענות

בני זוג

לפי נתוני התפלגות המדגם האמריקאי, הצפי הממוצע להסתמכות על בני זוג עומד על 3.63 מתוך 7, לעומת 2.72 מתוך 5 בישראל. הממוצעים המקבילים עבור הסתמכות בהווה הם 3.72 מתוך 7 ו- 2.80 מתוך 5, בהתאמה (ראו טבלאות 1, 2)²⁹. חשוב לציין כי מודל זה נאמד עבור משתתפים נשואים בלבד. כפי שמוצג בטבלה 15, במדגם האמריקאי אין קשר מובהק סטטיסטית בין הסתמכות על בני זוג לבין דפוסי החיסכון, ממצא שנשמר גם בתת-מדגם המבדיל בין גברים נשואים ונשים נשואות. לעומת זאת, הנתונים בישראל מצביעים על דפוס התנהגות שונה. הסתמכות על בני זוג קשורה באופן מובהק להתנהגות חיסכון, בעיקר בקרב נשים (ראו טבלה 16). נוכל לראות כי ביחס לממוצע הרגרסיה במדגם הישראלי, הפאנל הכללי מציג ירידה של כ- 14% ביחס לממוצע הרגרסיה בעמודה 2 ובהתאם למשתנה הסתמכות על בן זוג, בעוד פאנל הנשים מציג ירידה של כ- 21%, ממצא המעיד על כך שעיקר האפקט בהסתמכות זו נובעת מקבוצת הנשים. ממצאים אלו נמצאים בהלימה עם מאמרים קודמים אשר מתעדים הישענות על בני משפחה, כמו כן גם על שינויים בדפוסי חיסכון בקרב זוגות נשואים, (Brown, 2001; Fehr et al., 2016; Lundberg, 1985; Mankart and Oikonomou, 2017).

²⁹ איורים א'3, א'7 מעידים כי התפלגויות משתני ההסתמכות העתידית והנוכחית על בן זוג שונות בין שני המדגמים, כפי שמפורט בפרק

הנספחים א'6.

טבלה 15: הסתמכות על בן זוג בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
כללי						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	7,796.30 (127,425.60)		-21,241.40 (133,250.90)		101,713.80 (68,388.40)	
הסתמכות על בן זוג		10,130.80 (132,240.60)		-49,974.40 (141,588.90)		27,483.90 (71,673.50)
אחרים יכולים להסתמך עליי			219,156.20 (142,528.40)	228,638.20 (145,472.90)	-30,707.70 (82,015.20)	-15,708.20 (83,597.30)
קבוע	1,128,456.00* (673,693.30)	1,121,373.70* (637,827.20)	614,655.10 (777,759.60)	704,886.10 (724,060.70)	1,765,796.80 (2,957,047.50)	2,196,808.80 (2,947,461.10)
Y ממוצע	1,167,134.90	1,166,875.80	1,186,786.70	1,186,487.80	980,656.89	980,702.83
R-squared	0.00	0.00	0.00	0.00	0.13	0.12
N	644.00	645.00	624.00	625.00	420.00	421.00
נשים						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	-156,968.40 (296,837.40)		-256,381.80 (311,331.90)		-156,377.10 (341,680.10)	
הסתמכות על בן זוג		-116,374.00 (288,168.90)		-282,742.70 (314,773.30)		-98,119.20 (346,990.40)
אחרים יכולים להסתמך עליי			504,513.70 (330,583.70)	537,029.20 (338,240.10)	84,480.60 (390,384.70)	79,567.20 (395,670.80)
קבוע	2,135,040.80 (1,662,630.70)	1,836,493.10 (1,427,891.80)	1,351,464.20 (1,779,823.60)	1,220,171.50 (1,564,109.10)	-9,212,397.40 (13,687,274.30)	-9,826,386.70 (13,639,237.50)
Y ממוצע	1,294,860.70	1,294,860.70	1,324,154.10	1,324,154.10	1,234,919.00	1,234,919.00
R-squared	0.00	0.00	0.01	0.01	0.06	0.06
N	295.00	295.00	285.00	285.00	201.00	201.00
גברים						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	91,544.60 (61,049.90)		77,797.90 (64,342.70)		68,419.60 (75,933.40)	
הסתמכות על בן זוג		96,001.00 (64,574.70)		75,529.60 (69,036.70)		38,042.30 (80,968.40)
אחרים יכולים להסתמך עליי			92,320.30 (70,360.50)	87,473.90 (71,596.60)	23,522.90 (88,723.80)	25,731.00 (90,530.20)
קבוע	635,286.40** (305,616.50)	640,986.90** (304,099.00)	390,678.00 (368,219.20)	439,349.40 (355,767.90)	3,784,323.60 (3,342,536.30)	3,967,614.30 (3,326,969.30)
Y ממוצע	1,059,171.90	1,059,002.80	1,071,300.80	1,071,091.10	1,162,626.90	1,161,989.10
R-squared	0.01	0.01	0.01	0.01	0.25	0.25
N	349.00	350.00	339.00	340.00	254.00	255.00
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיהסכו לפנסייה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. הפאנל הראשון מציג את המודל הכללי, השני מתייחס לנשים נשואות בלבד, והשלישי מייצג גברים נשואים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על בן/בת זוג, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על בן/בת זוג. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

טבלה 16: הסתמכות על בן זוג בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון	סכום חיסכון
כללי						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	-134,099.30** (54,072.50)		-129,056.40** (55,831.30)		-69,463.50 (52,325.90)	
הסתמכות על בן זוג		-154,779.80*** (56,587.40)		-163,166.50*** (58,903.00)		-78,150.20 (55,422.40)
אחרים יכולים להסתמך עליי			46,064.90 (63,491.10)	71,324.40 (64,270.20)	-65,857.40 (61,032.10)	-51,497.60 (62,059.00)
קבוע	1,502,566.50*** (190,271.00)	1,527,005.10*** (185,063.20)	1,388,747.90*** (239,266.30)	1,398,046.30*** (230,790.00)	1,906,362.70*** (627,510.50)	1,883,183.80*** (626,197.70)
Y ממוצע	1,060,274.20	1,054,455.30	1,075,928.30	1,072,376.60	1,082,247.00	1,078,751.10
R-squared	0.01	0.01	0.01	0.02	0.22	0.22
N	513.00	509.00	498.00	492.00	495.00	489.00
נשים						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	-116,637.40* (69,393.20)		-120,547.40* (71,251.60)		-99,211.90 (69,227.90)	
הסתמכות על בן זוג		-159,952.60** (70,986.70)		-174,655.30** (73,970.90)		-150,996.50** (70,837.00)
אחרים יכולים להסתמך עליי			-69,227.80 (84,709.30)	-42,785.80 (84,217.40)	-43,754.80 (82,071.80)	-31,965.10 (81,592.50)
קבוע	1,155,259.70*** (255,613.40)	1,249,775.60*** (241,637.10)	1,317,151.60*** (317,345.60)	1,387,047.90*** (302,479.30)	1,283,182.90 (785,014.60)	1,292,160.20 (785,829.60)
Y ממוצע	748,439.89	736,891.23	752,134.97	739,123.67	761,233.72	748,133.76
R-squared	0.01	0.02	0.01	0.02	0.20	0.20
N	248.00	247.00	240.00	238.00	237.00	235.00
גברים						
הסתמכות נוכחית על בן זוג	-84,850.90 (80,942.90)		-71,901.00 (84,519.40)		-4,610.30 (80,676.20)	
הסתמכות על בן זוג		-91,082.70 (85,465.30)		-87,859.60 (90,016.20)		30,209.60 (86,967.50)
אחרים יכולים להסתמך עליי			28,461.20 (94,373.20)	44,225.30 (97,014.00)	-111,837.70 (91,019.00)	-113,790.90 (94,164.60)
קבוע	1,616,902.80*** (271,752.60)	1,618,742.80*** (268,298.00)	1,526,999.40*** (342,328.90)	1,525,177.00*** (332,927.60)	1,985,515.20** (950,484.90)	1,987,933.70** (940,078.40)
Y ממוצע	1,352,104.10	1,353,838.10	1,377,131.30	1,384,637.30	1,377,131.30	1,384,637.30
R-squared	0.00	0.00	0.00	0.00	0.21	0.21
N	265.00	262.00	258.00	254.00	258.00	254.00
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן

הערות: * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה - סך סכום החיסכון הממוצע, ביחס למשתתפים המסבירים. הפאנל הראשון מציג את המודל הכללי, השני מתייחס לנשים נשואות בלבד, והשלישי מייצג גברים נשואים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על בן/זוג, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על בן/זוג. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

ילדים

במדגם האמריקאי, הצפי הממוצע להסתמכות של משתתפי המחקר על ילדיהם עומדת על כ- 2.86 (בטווח של 1 עד 7), לעומת 2.37 (בטווח של 1 עד 5) בישראל. הממוצעים המקבילים עבור הסתמכות בהווה הם 2.24 ו- 2.26, בהתאמה (ראו טבלאות 1, 2).³⁰ בקרב משיבים אמריקאים, קיים קשר שלילי מובהק בין הסתמכות בהווה על ילדים לבין סכום החיסכון, לצד קשר חיובי עם המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי (טבלה 17). דפוס זה משקף את רעיון הביטוח ההדדי בתוך המשפחה, כפי שתואר במחקרים קודמים (Laferrère and Wolff, 2006; Ligon et al., 2000). באופן מפורט יותר, נראה כי האפקט של אחרים יכולים להסתמך עליי עומד על עלייה של כ- 40% אחוזים ביחס לממוצע המדגם ברגרסיה זו, בעוד כי משתנה הסתמכות נוכחית על ילדים באותו מודל מביא לירידה בכ- 22% ביחס לממוצע (עמודה 3, טבלה 17). ממצאים אלו תואמים את הספרות הקודמת (Liu, 2025), אשר מציינת כי הסתמכות כלכלית על ילדים היא מרכיב מרכזי בביטחון כלכלי בגיל הזקנה בסין.

גם הממצאים מישראל מצביעים על דפוס דומה, כאשר הסתמכות בהווה על ילדים קשורה בקשר שלילי ומובהק לסכום החיסכון. השוואה דומה ביחס לעמודה 3, מדגימה עלייה של כ- 15% אחוזים בסכומי החיסכון בעקבות משתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ביחס לירידה של כ- 27% עקב הסתמכות נוכחית על ילדים (ראו טבלה 18). חשוב להדגיש כי ניתוח זה מתייחס רק למשתתפים שדיווחו כי יש להם ילדים.

³⁰ איורים א' 4, א' 8. מעידים כי התפלגויות משתני ההסתמכות העתידית והנוכחית על ילדים שונות בין שני המדגמים, כפי שמפורט בפרק

הנספחים א' 6.

טבלה 17: הסתמכות על ילדים בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על ילדים	-88,739.8 (92,791.3)		-185,981.7* (99,322.0)		-121,529.0*** (35,964.4)	
הסתמכות על ילדים		44,530.6 (97,504.1)		-45,592.0 (105,162.9)		-101,924.0*** (36,563.0)
אחרים יכולים להסתמך עליי			334,120.8*** (103,331.0)	290,117.4*** (103,892.8)	36,487.0 (39,891.6)	31,580.1 (40,150.0)
קבוע	1,047,530.6*** (291,481.5)	659,593.5* (387,822.3)	291,658.3 (383,280.3)	108,474.2 (445,629.4)	1,276,992.4 (1,490,226.3)	1,409,673.4 (1,495,567.8)
Y ממוצע	819,942.48	819,202.42	831,837.15	831,057.48	683,340.11	683,340.11
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00145	0.000329	0.0182	0.0128	0.261	0.254
N	634	635	617	618	404	404

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה - סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על ילדים, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על ילדים. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

טבלה 18: הסתמכות על ילדים בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על ילדים	-229,165.4*** (55,970.8)		-275,193.6*** (59,098.4)		-158,658.8*** (57,243.7)	
הסתמכות על ילדים		-114,000.6** (56,851.1)		-152,951.6** (60,830.7)		-79,865.0 (57,427.3)
אחרים יכולים להסתמך עליי			162,633.4** (64,791.1)	143,488.8** (66,239.2)	15,745.5 (62,769.1)	4,356.1 (63,235.4)
קבוע	1,551,280.8*** (148,843.1)	1,290,664.4*** (154,820.3)	1,286,938.3*** (188,008.2)	1,054,741.0*** (192,907.7)	1,677,211.9** (667,941.2)	1,671,844.4** (659,594.5)
Y ממוצע	1,005,424.7	1,010,737.4	1,017,097.9	1,019,419.9	1,017,097.9	1,019,419.9
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.0334	0.00829	0.0468	0.0178	0.227	0.227
N	487	483	476	473	476	473

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיהסכו לפנסייה - סך סכום החיסכון הממוצע, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על ילדים, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על ילדים. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה. Xi סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

רשת חברתית

לפי הנתונים מהמדגם האמריקאי, צפי ההסתמכות הממוצע על הרשת החברתית עומד על 3.07 (בסולם של 7), לעומת 2.24 (בסולם של 5) בישראל. הממוצעים המקבילים עבור הסתמכות נוכחית הם 3.51 ו- 2.50, בהתאמה וביחס לטבלאות 1, 2.³¹

במדגם האמריקאי, נמצא קשר שלילי מובהק בין הסתמכות על רשת חברתית לבין סכום החיסכון. עם זאת, ההשפעה של המשתנה הסתמכות נוכחית על רשת חברתית הופכת למובהקת רק כאשר נכללים משתני בקרה. לעומת זאת, המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליו נשאר בקשר חיובי גם בניתוחים אלה עם החיסכון.

גם במדגם הישראלי, המשתנה הסתמכות על רשת חברתית מצביע על קשר שלילי עם סכום החיסכון, אשר מתכתב עם קשר חיובי עם סכום החיסכון ומשתנה אחרים יכולים להסתמך עליו. ביחס לעמודה 4 בטבלה 20, נראה כי אפקט העלייה בחסכון עומד על כ- 11% ביחס לממוצע, בעוד שאפקט הירידה נמצא בהלימה ועומד על כ- 10% ביחס לממוצע הרגרסיה. צורת ביטוח בלתי-פורמלית זו, המבוססת על קהילה, דומה להתנהגות של חלוקת סיכונים כפי שנצפתה ברשתות מקומיות, כמו אלו שתועדו בקהילות כפריות בפיליפינים ובקבוצות חסכון במדינות המתפתחות (Adeola et al., 2022; Burlando et al., 2021; Will et al., 2023). (ראו טבלאות 19, 20).

טבלה 19: הסתמכות על רשת חברתית בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	-28,709.7 (48,132.2)		-81,087.1 (51,196.6)		-78,339.7** (34,776.3)	
הסתמכות על רשת חברתית		-32,644.8 (55,014.8)		-129,635.1** (61,250.8)		-100,829.8** (42,787.1)
אחרים יכולים להסתמך עליו			232,269.5*** (60,061.2)	257,777.3*** (62,691.7)	41,681.2 (42,133.3)	53,122.9 (43,460.0)
קבוע	964,291.1*** (192,823.2)	962,778.5*** (192,078.5)	496,569.2** (230,306.4)	535,130.3** (221,875.5)	1,848,550.4 (1,543,054.4)	1,757,401.5 (1,543,865.6)
Y ממוצע	863,807.23	863,304.14	867,999.52	867,481.01	843,158.31	843,158.31
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.000208	0.000205	0.00905	0.0102	0.0994	0.0998
N	1,716	1,717	1,673	1,674	1,053	1,053

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה - סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על רשת חברתית, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על רשת חברתית. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליו, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה. Xi סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

³¹ איורים א' 5, א' 9 מעידים כי התפלגויות משתני ההסתמכות העתידית והנוכחית על רשת חברתית שונות בין שני המדגמים, כפי שמפורט בפרק הנספחים א' 6.

טבלה 20: הסתמכות על רשת חברתית בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	-10,900.5 (42,076.3)		-23,556.0 (44,881.8)		-56,793.0 (42,805.3)	
הסתמכות על רשת חברתית		-81,386.5* (45,621.4)		-114,906.0** (48,713.5)		-114,289.3** (45,800.7)
אחרים יכולים להסתמך עליי			88,395.6* (51,396.4)	126,524.6** (52,374.0)	-14,344.1 (49,282.0)	15,193.3 (50,214.4)
קבוע	1057647.7*** (117073.4)	1236456.2*** (114908.6)	909241.5*** (150882.7)	1036550.7*** (146858.6)	1389768.6*** (459416.1)	1563912.1*** (461031.0)
Y ממוצע	1,030,456.2	1,054,545.3	1,050,286.8	1,066,680.5	1,054,198.9	1,072,114
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.0000819	0.00393	0.00379	0.0113	0.206	0.213
N	821	808	785	779	780	773

הערות: טעויות תקן בסוגריים, $p < 0.10$ *, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה - סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתתפים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על רשת חברתית, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על רשת חברתית. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

ניתוחים משלימים לביטוח הבלתי-פורמלי מוצגים בפרק הנספחים א'5. ניתוחים אלה בוחנים, בין היתר, את האופציה של יחידים לא להסתמך על אף רשת בטחון לא פורמלית, אשר מהווה מעין קבוצת ביקורת ביחס לרשתות הביטחון האחרות שנבדקו. בנוסף, נבדקה האפשרות של הסתמכות של אחרים על המשתתף, כניתוח בלעדי, ללא קשר לרשתות הביטחון האחרות, בכדי לוודא שהאפקט הנראה במשתנה זה אכן נובע מהסכמים הדדיים. אפקט המשתנה הסתמכות על אף אחד בעיקר בלט בקרב המדגם הישראלי בירידת סכומי החסכון, בעוד שהאפקט מאחרים מסתמכים עליו התבטא בעלייה בסכומי החסכון בקרב משיבי המדגם האמריקאי.

סיכום ממצאים – ביטוח בלתי-פורמלי

התמונה הרחבה של המאפיינים הדמוגרפיים של יחידים הנוטים להישען כלכלית על אחרים דומה בין ארצות הברית לישראל. עם זאת, קיימים הבדלים בולטים שעשויים לשקף הבדלים תרבותיים בין המדינות. בעוד שהסתמכות על בני זוג ועל הרשת החברתית יורדת עם הגיל בשתי המדינות, הגיל קשור שלילית להסתמכות עתידית על ילדים בארצות הברית, אך חיובית להסתמכות בהווה על ילדים בישראל.

נשים בישראל נוטות להישען פחות על ילדיהן ועל הרשתות החברתיות לעומת גברים. בארצות הברית, המתאם בין נשים לבין הסתמכות על ילדים אינו מובהק סטטיסטית, אך נשים נוטות להישען פחות על הממשלה ויותר על בני זוגן.

ברוב המקרים (למעט הסתמכות בהווה על ילדים והסתמכות עתידית על רשתות חברתיות), קיים קשר חיובי מובהק סטטיסטית בין בריאות טובה לבין הסתמכות על אחרים מבחינה כלכלית בארצות הברית. דפוס דומה נצפה גם בישראל, אף כי הקשרים בין בריאות טובה להסתמכות בהווה על הממשלה ועל בני הזוג אינם מובהקים סטטיסטית. בארצות הברית, נבדקים שנוטים יותר ללקיחת סיכונים, נוטים גם להישען יותר על ילדיהם (בהווה ובעתיד). קשר זה אינו נמצא בקרב הנבדקים בישראל.

אחד ההבדלים הבולטים בין המדינות הוא הקשר עם ההכנסה. בארצות הברית, הכנסה חודשית גבוהה של משק הבית קשורה בהסתמכות עתידית גבוהה יותר על הממשלה או בן זוג, וכן בהסתמכות בהווה על בני זוג. לעומת זאת, בישראל, הכנסה חודשית גבוהה קשורה בהסתמכות נמוכה יותר, הן נוכחית והן בעתיד על הממשלה, וכן בהסתמכות נוכחית על ילדים ועל הרשת החברתית. לא נמצא קשר מובהק בין הכנסה לבין הסתמכות על בן זוג. ההבדל הבולט ביותר מתבטא בכך שבארצות הברית נבדקים עם הכנסה גבוהה מאמינים כי יוכלו להישען על הממשלה בעתיד, בעוד שבארצות הברית נבדקים עם הכנסה גבוהה דווקא מאמינים כי לא יוכלו להישען עליה.

באופן מעניין, בשתי המדינות, נבדקים עם השכלה גבוהה נוטים להישען יותר על רשתות חברתיות לעומת נבדקים ללא השכלה גבוהה. ייתכן שקשר זה משקף את הבחירה החברתית הנובעת מהתהליך של רכישת השכלה גבוהה, שכן הוא אינו קשור לאוריינות פיננסית. עם זאת, נמצאו הבדלים מסוימים בין המדינות ביחס לקשר בין אוריינות פיננסית לבין הסתמכות על אחרים. בארצות הברית, נבדקים עם אוריינות פיננסית גבוהה נוטים פחות להישען בהווה על בני זוגם, ילדיהם או הרשת החברתית להם קשורים. בישראל, קשר זה נמצא רק עבור הסתמכות בהווה על ילדים ועל רשתות חברתיות, אך לא נמצאה עדות לכך שאוריינות פיננסית קשורה להסתמכות נמוכה יותר על בן הזוג. מנגד, קיים קשר שלילי בין אוריינות פיננסית לבין הסתמכות על הממשלה.

דפוסי הביטוח הבלתי־פורמלי במדינות אלו דומים למדי, אך עם הבדלים מועטים. בארצות הברית, לא נמצאה עדות לכך שהסתמכות על בני הזוג מובילה לשינוי ברמות החיסכון. לעומת זאת, בישראל נשים חוסכות פחות כאשר הן נוטות להישען על בני זוגם, הן בהווה והן בעתיד. בשתי המדינות, ההסתמכות בהווה ובעתיד על ילדים או רשת חברתית קשורה באופן מובהק ברמות חיסכון נמוכות יותר, אשר היו בהלימה עם הסכמים הדדיים. ממצאינו מצביעים על כך שמנגנון הביטוח הבלתי־פורמלי הוא הדדי, שכן נבדקים שמאמינים שאחרים יכולים להישען עליהם, חוסכים יותר לקראת גיל הפרישה.

ליבת המחקר הנוכחי מתמקדת בתפקידן של רשתות ביטחון פורמליות ובלתי-פורמליות בקבלת החלטות לקראת הפרישה. כמו כן, שאלות המחקר המרכזיות מבקשות להדגים בשנית את אפקט הדחיקה כפי שנראה רבות בספרות הקודמת (Alessie et al., 2013; Attanasio and Brugiavini, 2003; M. Feldstein, 1974; M. Hurd et al., 2012), ולהוסיף לו את אפקט סיכון הצדקה בהקשר של חסכון, בישראל ובארצות הברית.

כאמור, סיכון הצדקה מתייחס לנטייתו של הפרט לחסוך או לרכוש ביטוח מסוים, כתוצאה מציפייה לסיוע ממשלתי, דהיינו הפחתת חסכון כתוצאה מהסתמכות על הממשלה והטבות הניתנות על ידי המערכת הציבורית (Andor et al., 2020; Browne and Hoyt, 2000; Hubbard et al., 1995; Miglietta et al., 2021; Raschky and Weck-Hannemann, 2007; Sefton et al., 2008). אפקט זה הודגם בספרות בעבר בעיקר בנושאי הביטוח כנגד אסונות טבע, והביטוח החקלאי, ועל אף שהוצע כי הקשר מתקיים גם בשוק החסכון הפנסיוני, הוא אינו הודגם באופן אמפירי מקיף, ולכן מטרת מחקר זה למלא את הפער. באמצעות סקרים בשתי מדינות וניסוי מעבדה אשר נעשה תחת תנאים מבוקרים, ממחיש מחקר זה את קיומו של סיכון הצדקה בשוק החסכון הפנסיוני, ואת השינוי ההתנהגותי אשר חל בקרב יחידים המאמינים שהטבות ציבוריות ילקחו מהם אם חסכונם יגדל.

ביצענו מספר רב של ניתוחים משלימים אשר תומכים ברעיון זה, והדגמנו שהתוצאות עשויות לנבוע ממנגנונים שונים, הנובעים גם משונות במערכות הפנסיוניות. בפרט, שבעוד בארצות הברית הגורם המכניזם המשמעותי הוא אוריינות, בישראל לא נמצא שאוריינות מסבירה את הקשר בין חשש להפחתת קצבאות לבין חסכון. עם זאת, הראנו שגם משיבים ישראלים שנמצאים כבר כיום מעל הרף לכל מבחן הכנסות, הגיבו באופן דומה. סיכון הצדקה נבחן גם ביחס לאמון המשיבים במערכת הביטוח הלאומי, לגבי התחייבויותיה העתידיות, ובאשר הקצבאות יספקו רמת חיים נאותה לפורשים.

שאלת המחקר השניה בה עסקנו מתמקדת בהשפעת רשתות בטחון בלתי פורמליות, המזוהות על ידי בני זוג, ילדים וקהילה על חסכון לטווח ארוך. ממצאי מחקר זה מתכתבים עם ספרות ענפה בתחום, המתמקדת באלמנטים כגון אלטרואיזם וביטוח הדדי, לצד עדויות אמפיריות על שינוי התנהגותי ביחס לרשתות בטחון אלו. תוצאות עקביות המוצגות בסקרים שערכנו מעידות על הסכמים הדדים בין המשיבים לסביבתם הקרובה, במקביל לשונות גדולה בין המדגמים באופן שבו משתנים אישיותיים מאפיינים הסתמכויות.

ממצאי המחקר שלנו חשובים גם לקביעת מדיניות. כפי שתואר במאמרם של (Liebman and Luttmer, 2015), נראה כי הכוונה והעברת ידע לקראת פרישה, הביאו לשינוי פעולה אמיתי של הפורשים, ולמקסום תועלתם בזמן פרישה. תוצאותינו תומכות בחשיבות הרבה הקיימת להבנת מערכת הביטוח הלאומי, והזכויות המגיעות לפורש, אשר יכולה אף להגדיל את תמריצי החסכון הפרטי.

References

- Adeola, O., Adeleye, I., Muhammed, G., Olajubu, B. J., Oji, C., & Ibelegbu, O. (2022). Savings groups in nigeria. In *Transforming africa: How savings groups foster financial inclusion, resilience and economic development* (pp. 193–216). Emerald Publishing Limited.
- Alessie, R., Angelini, V., & van Santen, P. (2013). Pension wealth and household savings in europe: Evidence from sharelife. *European Economic Review*, 63, 308–328.
- Andor, M. A., Osberghaus, D., & Simora, M. (2020). Natural disasters and governmental aid: Is there a charity hazard? *Ecological Economics*, 169, 106534.
- Arnberg, S., & Barslund, M. (2014). The crowding-out effect of mandatory labour market pension schemes on private savings: Evidence from renters in denmark. *CEPS Working Document*, (390).
- Attanasio, O. P., & Brugiavini, A. (2003). Social security and households' saving. *the Quarterly Journal of economics*, 118(3), 1075–1119.
- Bank of Israel. (2025). Exchange rates. <https://www.boi.org.il/roles/markets/exchangerates/>
- Barro, R. J. (1974). Are government bonds net wealth? *Journal of political economy*, 82(6), 1095–1117.
- Bateman, H. (2006). Old age income protection in australia. *Public Pension Reform and Old-age Protection*, 48.
- Benítez-Silva, H., Demiralp, B., & Liu, Z. (2009). Social security literacy and retirement well-being. *Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP*, 210.
- Bernheim, B. D. (1991). How strong are bequest motives? evidence based on estimates of the demand for life insurance and annuities. *Journal of political Economy*, 99(5), 899–927.
- Board of Trustees, Federal Old-Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds. (2025). *The 2025 annual report of the board of trustees of the federal old-age and survivors insurance and federal disability insurance trust funds* (Annual Report) (Accessed: September 2025). Social Security Administration. <https://www.ssa.gov/oact/tr/2025/tr2025.pdf>
- Börsch-Supan, A. H., & Coile, C. (2018). *Social security programs and retirement around the world: Reforms and retirement incentives--introduction and summary* (tech. rep.). National Bureau of Economic Research.
- Börsch-Supan, A. H., & Coile, C. (2023). *The effects of reforms on retirement behavior: Introduction and summary* (tech. rep.). National Bureau of Economic Research.

- Brown, J. R. (2001). Private pensions, mortality risk, and the decision to annuitize. *Journal of public Economics*, 82(1), 29–62.
- Browne, M. J., & Hoyt, R. E. (2000). The demand for flood insurance: Empirical evidence. *Journal of risk and uncertainty*, 20(3), 291–306.
- Brugiavini, A., Padula, M., Pasini, G., & Peracchi, F. (2011). Labour mobility and retirement. In *The individual and the welfare state: Life histories in europe* (pp. 125–135). Springer.
- Burlando, A., Canidio, A., & Selby, R. (2021). The economics of savings groups. *International Economic Review*, 62(4), 1569–1598.
- Cappelletti, G., Guazzarotti, G., & Tommasino, P. (2013). What determines annuity demand at retirement? *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 38(4), 777–802.
- Chatterjee, S., & Hadi, A. S. (2015). *Regression analysis by example*. John Wiley & Sons.
- Cigno, A., Giannelli, G. C., & Rosati, F. C. (1998). Voluntary transfers among italian households: Altruistic and non-altruistic explanations. *Structural Change and Economic Dynamics*, 9(4), 435–451.
- Cribb, J., Emmerson, C., Johnson, P., & Karjalainen, H. (2023). *The future of the state pension*. IFS Report.
- De Nardi, M. (2020). Medical spending and savings of aging households. *NBER Reporter*, (2), 17–20.
- Dunn, T. (1997). The distribution of intergenerational income transfers across and within families. *mimeographed, Maxwell Center for Demography and Economics of Aging*.
- Dushi, I., & Webb, A. (2004). Household annuitization decisions: Simulations and empirical analyses. *Journal of Pension Economics & Finance*, 3(2), 109–143.
- Fehr, H., Kallweit, M., & Kindermann, F. (2017). Families and social security. *European Economic Review*, 91, 30–56.
- Fehr, H., & Kindermann, F. (2021). The insurance role of the family. *Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics*, 1–31.
- Feldstein, M. (1974). Social security, induced retirement, and aggregate capital accumulation. *Journal of Political Economy*, 82(5), 905–926.
- Feldstein, M. S. (1987). Should social security benefits be means tested? *Journal of Political Economy*, 95(3), 468–484.

- Finke, M. S., & Huston, S. J. (2013). Time preference and the importance of saving for retirement. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 89, 23–34.
- Galasso, V. (2019). Designing a pension system. *Rivista di estetica*, (71), 204–221.
- Greenwald, M., Kapteyn, A., Mitchell, O. S., & Schneider, L. (2010). What do people know about social security? *Financial Literacy Consortium Report to the SSA, September*.
- Gronau, R., & Spivak, A. (2021). The transformation in pension savings, 1995–2015 [Originally published in Hebrew as: הפנסיוני, בחיסכון התמורות, 1995–2015 In A. Ben-Bassat, R. Gronau, & A. Zussman (Eds.), *The israeli economy, 1995–2017* (pp. 331–377). Cambridge University Press.
- Gruber, J., & Yelowitz, A. (1999). Public health insurance and private savings. *Journal of Political Economy*, 107(6), 1249–1274.
- Gustman, A. L., & Steinmeier, T. L. (2005). Imperfect knowledge of social security and pensions. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society*, 44(2), 373–397.
- Halvorsen, E., Jia, Z., Kruse, H., & Vigtel, T. C. (2024). Social security pension and the effect on household saving. *The Scandinavian Journal of Economics*, 126(3), 529–560.
- Harker, R. (2024, October). *Pensions: International comparisons* (tech. rep. No. CBP 0290) (Commons Library Research Briefing, 22 October 2024). House of Commons Library. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN00290/SN00290.pdf>
- He, L., & Wang, Z. (2023). The interaction effects of rising life expectancy and the public pension burden on aggregate savings and economic growth. *Portuguese Economic Journal*, 22(2), 229–250.
- Hubbard, R. G., Skinner, J., & Zeldes, S. P. (1995). Precautionary saving and social insurance. *Journal of Political Economy*, 103(2), 360–399.
- Hurd, M., Michaud, P.-C., & Rohwedder, S. (2012). The displacement effect of public pensions on the accumulation of financial assets. *Fiscal studies*, 33(1), 107–128.
- Hurd, M. D., & McGarry, K. (1995). Evaluation of the subjective probabilities of survival in the health and retirement study. *Journal of Human resources*, S268–S292.
- Jappelli, T., Marino, I., & Padula, M. (2021). Social security uncertainty and demand for retirement saving. *Review of Income and Wealth*, 67(4), 810–834.
- Jellal, M., et al. (2002). Altruistic bequests with inherited tastes.
- Jellal, M., & Wolff, F.-C. (2002). Cultural evolutionary altruism: Theory and evidence. *European Journal of Political Economy*, 18(2), 241–262.

- Kaier, K., & Müller, C. (2015). New figures on unfunded public pension entitlements across europe: Concept, results and applications. *Empirica*, 42(4), 865–895.
- Kapteyn, A., & Panis, C. (2005). Institutions and saving for retirement: Comparing the united states, italy, and the netherlands. In D. A. Wise (Ed.), *Analyses in the economics of aging* (pp. 281–316). University of Chicago Press.
- Khwaja, A., Silverman, D., & Sloan, F. (2007). Time preference, time discounting, and smoking decisions. *Journal of Health Economics*, 26, 927–949.
- Koreh, M. (2019). The national insurance budget deficit crisis towards 2027 – a description of the causes, analysis of the consequences, and suggested solutions. *Social Security*, 108, 73–103.
- Kotlikoff, L. J., & Spivak, A. (1981). The family as an incomplete annuities market. *Journal of political economy*, 89(2), 372–391.
- Kowalczyk-Rólczyńska, P. (2018). Increasing life expectancy--the impact on old-age pension benefits. *Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*, 2(28), 39–51.
- Kureishi, W., Paule-Paludkiewicz, H., Tsujiyama, H., & Wakabayashi, M. (2021). Time preferences over the life cycle and household saving puzzles. *Journal of Monetary Economics*, 124, 123–139.
- Laferrère, A., & Wolff, F.-C. (2006). Microeconomic models of family transfers. *Handbook of the economics of giving, altruism and reciprocity*, 2, 889–969.
- Lamla, B., & Gasche, M. (2013). Erwarteter bezug von grundsicherung im alter: Verhaltensunterschiede und fehleinschätzungen. *Journal of Contextual Economics--Schmollers Jahrbuch*, (4), 539–562.
- Li, Y. (2023). Pension plan types and social security knowledge: New survey evidence. *Journal of Aging & Social Policy*, 35(1), 1–19.
- Liebman, J. B., & Luttmer, E. F. (2015). Would people behave differently if they better understood social security? evidence from a field experiment. *American Economic Journal: Economic Policy*, 7(1), 275–299.
- Ligon, E., Thomas, J. P., & Worrall, T. (2000). Mutual insurance, individual savings, and limited commitment. *Review of Economic Dynamics*, 3(2), 216–246.
- Liu, X. (2025). Are children and pension substitutes? evidence from the new rural pension scheme in china. *Applied Economics*, 57(39), 6121–6137.

- Loayza, N., Schmidt-Hebbel, K., & Servén, L. (2000). Saving in developing countries: An overview. *The world bank economic Review*, 14(3), 393–414.
- Lugilde, A., Bande, R., & Riveiro, D. (2019). Precautionary saving: A review of the empirical literature. *Journal of Economic Surveys*, 33(2), 481–515.
- Lundberg, S. (1985). The added worker effect. *Journal of Labor Economics*, 3(1, Part 1), 11–37.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2008). Planning and financial literacy: How do women fare? *American Economic Review*, 98, 413–417.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *American Economic Journal: Journal of Economic Literature*, 52, 5–44.
- Lusardi, A., Michaud, P.-C., & Mitchell, O. S. (2017). Optimal financial knowledge and wealth inequality. *Journal of Political Economy*, 125(2), 431–477.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2017). How ordinary consumers make complex economic decisions: Financial literacy and retirement readiness. *Quarterly Journal of Finance*, 7(03), 1750008.
- Mankart, J., & Oikonomou, R. (2016). The rise of the added worker effect. *Economics Letters*, 143, 48–51.
- Margalioth, Y., & Friedman, R. (2022). The Institutional of the Gemach in Israel and its Regulation [English title: The Institutional of the Gemach in Israel and its Regulation. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=5015348> or DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5015348>. Originally available online Jan 19, 2021]. *Law, Society and Culture*, 5, 325–360.
- Markowitz, J., & Smith, K. (2019). The supplemental security income program [Accessed: 2025-10-07]. *Social Security Bulletin*, 79(4). <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v79n4/v79n4p1.html>
- McGarry, K. (1999). Inter vivos transfers and intended bequests. *Journal of public economics*, 73(3), 321–351.
- McGarry, K., & Schoeni, R. F. (1995). Transfer behavior in the health and retirement study. *Journal of Human Resources*, 30(Suppl), S184–S226.
- Miglietta, P. P., Porrini, D., Fusco, G., & Capitanio, F. (2021). Crowding out agricultural insurance and the subsidy system in Italy: Empirical evidence of the charity hazard phenomenon. *Agricultural Finance Review*, 81(2), 237–249.

- Ministry of Finance, I. (2019). Mandatory pension contributions for the self-employed [Published by the Israeli Ministry of Finance, last updated June 2019]. <https://www.gov.il/he/pages/independent-must-pension>
- Moore, K. L. (2011). An overview of the us retirement income security system and the principles and values it reflects. *Comp. Lab. L. & Pol'y J.*, 33, 5.
- Morduch, J. (1999). Between the state and the market: Can informal insurance patch the safety net? *The World Bank Research Observer*, 14(2), 187–207.
- National Insurance Institute of Israel. (2025a). Eligibility conditions for old age pension supplement [Accessed: 2025-10-07]. https://www.btl.gov.il/benefits/old_age/hashHachZ/Pages/tnaiZakautTosefet.aspx
- National Insurance Institute of Israel. (2025b). Income at retirement age [Accessed: October 13, 2025]. https://www.btl.gov.il/benefits/old_age/Conditions_of_eligibility/Pages/%D7%94%D7%9B%D7%A0%D7%A1%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%92%D7%99%D7%9C%20%D7%94%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%A9%D7%94.aspx
- National Insurance Institute of Israel. (2025c). Retirement age – eligibility for old age pension [Accessed: October 8, 2025]. https://www.btl.gov.il/benefits/old_age/Conditions_of_eligibility/gilMezake/Pages/gilPrisha.aspx
- Nguyen, T. (2002). The impacts of an ageing population on savings and pension schemes in a world with uncertain life expectancy. *Available at SSRN 2029912*.
- OECD. (2023). *Pensions at a glance 2023: Oecd and g20 indicators*. <https://doi.org/10.1787/678055dd-en>
- Palan, S., & Schitter, C. (2018). Prolific.ac: A subject pool for online experiments. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 17, 22–27.
- Parent, R. (2006). Defined contribution pension plans and the supplemental security income program. *Policy Brief*, 1.
- Peer, E., Brandimarte, L., Samat, S., & Acquisti, A. (2017). Beyond the turk: Alternative platforms for crowdsourcing behavioral research. *Journal of Experimental Social Psychology*, 70, 153–163.
- Raschky, P. A., & Weck-Hannemann, H. (2007). Charity hazard—a real hazard to natural disaster insurance? *Environmental Hazards*, 7(4), 321–329.
- Scott, A. C. (2014). *Ethnic differences in reliance on family versus personal savings in the face of a financial shock* [Master's thesis, University of Colorado at Boulder].

- Sefton, J., Van De Ven, J., & Weale, M. (2008). Means testing retirement benefits: Fostering equity or discouraging savings? *The Economic Journal*, 118(528), 556–590.
- Social Security Administration. (2025a). Exceptions to ssi income and resource limits [Accessed: 2025-10-13]. <https://www.ssa.gov/ssi/limits-exceptions>
- Social Security Administration. (2025b). Retirement benefits [Publication No. 05-10035].
- Social Security Administration. (2025c). Supplemental security income (ssi) eligibility [Accessed: 2025-10-07]. <https://www.ssa.gov/ssi/eligibility>
- Social Security Administration. (2025d). Understanding the benefits [Publication No. 05-10024].
- Spivak, A., & Zemach, S. (2017). Mandatory pension in israel: Impacts on old-age risks and inequality.
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1979). *Prospect theory: An analysis of decision under risk* (tech. rep.). David K. Levine.
- Will, M., Groeneveld, J., Lenel, F., Frank, K., & Müller, B. (2023). Determinants of household vulnerability in networks with formal insurance and informal risk-sharing. *Ecological Economics*, 212, 107921.
- Zablotsky, A., & Reingewertz, Y. (2022). *The level of old-age pensions and retirement age in israel and oecd countries*. Myers-JDC-Brookdale Institute.
- Zhuang, J., & Yang, S. (2025). Financial literacy, risk attitude, and consumer retirement planning. *Finance Research Letters*, 107830.

א' ניתוחי רגישות וחוסן

א'1 הסברים חלופיים

טבלה א'1: הסתמכות על מערכות ממשלתיות בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות על מערכות	-79,262.00	-94,012.20**	-73,307.80**
	(57,147.30)	(39,517.40)	(33,494.70)
זכאות לביטוח לאומי		-614,540.10***	
		(190,102.40)	
ביטוח לאומי ידאג לי			-76,006.20**
			(29,991.30)
קבוע	1,117,016.50***	1,021,141.20	1,232,740.20**
	(205,534.70)	(778,706.40)	(620,472.90)
בקרה	לא	כן	כן
y ממוצע	863304.144	868245.651	795605.370
R-squared	0.001	0.150	0.141
N	1717	1046	1305

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 3-4 כפי שתוארו לעיל, במדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-3 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 3, כאשר המשתנה המסביר המרכזי הוא הסתמכות על מערכות. עמודה 2 מציגה את אותה נוסחה, עם סט של משתני בקרה ותוספת של המשתנה זכאות לביטוח לאומי. עמודה 3 מציגה את אותה נוסחה עם סט משתני הבקרה ותוספת של המשתנה ביטוח לאומי ידאג לי. מערך משתני הבקרה זהה לזה שבטבלאות 4-7.

טבלה א'.2: הסתמכויות על מערכות ממשלתיות בישראל

	(1)	(2)	(3)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות על מערכות	-168,531.30*** (45,511.60)	-163,783.60*** (51,384.00)	-135,388.20*** (47,796.30)
זכאות לביטוח לאומי		-512,527.40** (200,898.00)	
ביטוח לאומי ידאג לי			-191,862.30*** (51,300.80)
קבוע	1,446,374.60*** (119,347.70)	1,186,268.90* (632,431.90)	1,754,196.90*** (596,356.40)
בקרה	לא	כן	כן
y ממוצע	1048585.3	1049037.5	1099861.7
R-squared	0.0159	0.2296	0.2005
N	852	525	704

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 3-4 כפי שתוארו לעיל, במדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-3 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 3, כאשר המשתנה המסביר המרכזי הוא הסתמכות על מערכות. עמודה 2 מציגה את אותה נוסחה, עם סט של משתני בקרה ותוספת של המשתנה זכאות לביטוח לאומי. עמודה 3 מציגה את אותה נוסחה עם סט משתני הבקרה ותוספת של המשתנה ביטוח לאומי ידאג לי. מערך משתני הבקרה זהה לזה שבטבלאות 4-7.

א'.2 זכאות לתוכניות השלמת הכנסה

טבלה א'.3: סיכון צדקה בארצות הברית ביחס למבחני

אמצעים

	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	זכאות=0	זכאות=0
ביטוח לאומי ידאג לי	-80,617.6 (53,125.3)	-90,325.9 (60,452.2)
קבוע	915,177.7*** (167,706.5)	443,738.2 (1,441,034.3)
y ממוצע	701,706.549	717,557.290
R-squared	0.00497	0.199
N	463	359
Panel B		
הסתמכות על הממשלה	31,144.7 (64,858.3)	-7,843.8 (70,575.7)
קבוע	623,474.9*** (186,857.5)	276,941.0 (1,466,070.1)
y ממוצע	701,706.55	717,557.29
R-squared	0.000500	0.194
N	463	359
משותני בקרה	לא	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. התוצאות בעמודות 1–2 של פאנל A מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי. התוצאות בעמודות 1–2 של פאנל B מייצגות גם הן את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם האמריקאי. המודל מציג את התוצאות עבור נבדקים שאינם זכאים לתוספת הכנסה. זכאות = 0 נקבעת עבור יחידים ונשואים אשר הכנסתם חורגת מהרף לזכאות לתוספת הכנסה, בהנחת גיל פרישה צפוי של 67. עמודה 2 מציגה את התוצאות עם סט משותני הבקרה x_i . משותני בקרה זהים לטבלאות 4–7.

טבלה א'.4: סיכון צדקה בישראל ביחס למבחני אמצעים

	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	זכאות=0	זכאות=0
ביטוח לאומי ידאג לי	-395,135.0*** (61,649.0)	-323,210.4*** (73,860.4)
קבוע	2,048,896.7*** (140,317.1)	2,788,692.4*** (1,021,505.5)
y ממוצע	1,268,693.7	1,347,729.7
R-squared	0.0805	0.212
N	471	403
Panel B		
הסתמכות על הממשלה	-181,017.8*** (60,312.3)	-195,873.0*** (65,973.1)
קבוע	1,670,409.7*** (157,367.7)	2,233,776.6*** (994,527.4)
y ממוצע	1,246,103.9	1,335,571.2
R-squared	0.0178	0.191
N	500	424
משתני בקרה	לא	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. התוצאות בעמודות 1–2 של פאנל A מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי. התוצאות בעמודות 1–2 של פאנל B מייצגות גם הן את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם הישראלי. המודל מציג את התוצאות עבור נבדקים שאינם זכאים לתוספת הכנסה. זכאות = 0 נקבעת עבור יחידים ונשואים אשר הכנסתם חורגת מהרף לזכאות לתוספת הכנסה, בהנחת גיל פרישה צפוי של 67. עמודה 2 מציגה את התוצאות עם סט משתני הבקרה xi. משתני בקרה זהים לטבלאות 4–7.

טבלה א' 5: סיכון צדקה בישראל ביחס למבחן הכנסה

	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	זכאות=0	זכאות=0
ביטוח לאומי ידאג לי	-409,036.0*** (83,404.2)	-351,592.9*** (91,249.7)
קבוע	2,241,224.8*** (178,368.4)	3,108,570.4** (1,225,388.6)
y ממוצע	1,479,614.9	1,502,291.4
R-squared	0.0691	0.214
N	326	300
Panel B		
הסתמכות על הממשלה	-222,613.8*** (78,479.5)	-252,766.2*** (83,345.6)
קבוע	1,954,632.3*** (196,085.4)	2,640,961.0** (1,168,972.3)
y ממוצע	1,455,359.8	1,490,912.5
R-squared	0.0229	0.199
N	346	315
משתני בקרה	לא	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. התוצאות בעמודות 1–2 בפאנל A מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי. התוצאות בעמודות 1–2 בפאנל B מייצגות גם הן את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם הישראלי. המודל מציג את התוצאות עבור נבדקים שאינם זכאים לקצבת זקנה מלאה מביטוח לאומי, ללא קשר לגיל הפרישה. זכאות = 0 נקבעת עבור יחידים ונשואים שהכנסתם עולה על רף ההכנסה המזכה בקצבת זקנה מלאה. עמודה 2 מציגה את התוצאות עם סט משתני הבקרה משתני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

א'3. הערכת חסכון

טבלה א'6: סיכון צדקה בארצות הברית לפי הערכת חסכון

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SA Tested=0	SA Tested=1	SA Tested=0	SA Tested=1
Panel A				
ביטוח לאומי ידאג לי	-168,585.6** (71,709.9)	-255,609.5*** (68,752.5)	-29,231.8* (15,640.5)	-168,949.6** (77,684.6)
קבוע	1,151,312.9*** (328,946.4)	2,011,853.1*** (236,844.3)	505,620.0 (371,016.3)	53,400.2 (1,543,675.4)
y ממוצע	667,239.66	1,369,101.7	518,351.97	423,648.3
R-squared	0.00500	0.0247	0.206	0.117
N	1,174	480	892	381
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-147,564.8 (100,646.4)	-206,104.6*** (62,193.6)	-37,307.7 (30,466.9)	-137,637.3* (78,930.2)
קבוע	1,049,349.4*** (379,872.5)	2,034,647.9*** (263,741.6)	538,505.8 (376,953.5)	91,400.3 (1,559,690.0)
y ממוצע	667,239.66	1,369,101.7	518,351.97	1,423,648.3
R-squared	0.00231	0.0171	0.206	0.116
N	1,174	480	892	381
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

תוצאות בפאנל A, בעמודות 1-4 מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם האמריקאי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1-4, מייצגות גם את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שהעידו כי יש ברשותם חסכונות נמוכים ($SA_{Tested} = 0$), וכן עמודה 3 מוסיפה לכך גם סט משתני בקרה X_i . עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים עם חסכונות גבוהים יותר ($SA_{Tested} = 1$), וכן עמודה 4 מוסיפה לכך את משתני הבקרה X_i . משתני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

טבלה א'7: סיכון צדקה בישראל לפי הערכת הסכון

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	SATested=0	SATested=1	SATested=0	SATested=1
ביטוח לאומי ידאג לי	-453,347.4*** (100,700.5)	-279,913.7*** (51,261.8)	-299,746.2** (135,794.3)	-194,831.2*** (58,070.5)
קבוע	2,226,277.6*** (249,318.3)	1,690,887.7*** (153,806.4)	3,582,447.0** (1,608,141.1)	2,047,096.9*** (784,347.7)
y ממוצע	1,387,975.7	1,045,619.6	1,459,006.8	1,058,244.9
R-squared	0.0743	0.0539	0.308	0.187
N	232	439	198	402
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-314,455.5*** (99,449.9)	-127,025.8** (51,161.0)	-240,454.8** (118,507.5)	-104,532.5** (51,273.7)
קבוע	2,118,884.0*** (305,695.3)	1,319,039.6*** (151,426.8)	2,739,008.4* (1,467,484.3)	1,387,015.9** (696,186.6)
y ממוצע	1,376,821.7	1,023,554.6	1,444,771.3	1,039,259.8
R-squared	0.0441	0.00976	0.291	0.174
N	239	466	204	427
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ ***, $p < 0.01$.

תוצאות בפאנל A, בעמודות 1-4 מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם הישראלי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1-4, מייצגות גם את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שהעידו כי יש ברשותם חסכונות נמוכים ($SATested = 0$), וכן עמודה 3 מוסיפה לכך גם סט משתני בקרה Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים עם חסכונות גבוהים יותר ($SATested = 1$), וכן עמודה 4 מוסיפה לכך את משתני הבקרה Xi. משתני בקרה אלהם לטבלאות 4-7.

4.א' אמונות על מערכת הביטוח הלאומי

טבלה א' 8: סיכון צדקה בארצות הברית לפי רמת בטחון על תשלומים עתידיים של ביטוח לאומי

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
	SConfTested=0	SConfTested=1	SConfTested=0	SConfTested=1
Panel A				
ביטוח לאומי ידאג לי	-221,883.4 (154,167.5)	-196,785.8*** (50,253.1)	-7,556.5 (48,653.4)	-103,387.6*** (29,108.3)
קבוע	1,738,052.1** (699,771.3)	1,356,869.4*** (222,849.1)	1,799,089.2 (1,152,373.3)	1,027,024.7* (541,997.7)
y ממוצע	1,241,984.3	789,518.17	943,684.57	765,580.09
R-squared	0.00392	0.0113	0.235	0.135
N	280	1,437	220	1,085
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-228,360.3 (323,415.9)	-101,819.1 (66,123.7)	-87,779.5 (135,675.9)	-99,123.9** (40,031.9)
קבוע	1,635,090.2* (904,317.3)	1,094,266.9*** (269,744.6)	2,000,556.2* (1,186,796.1)	1,038,390.6* (566,361.2)
y ממוצע	1,241,984.3	789,518.17	943,684.57	765,580.09
R-squared	0.00116	0.00230	0.238	0.133
N	280	1,437	220	1,085
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ *, $p < 0.01$ ***. התוצאות בפאנל A, בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה - סכום חיסכון כללי מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם האמריקאי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שאינם בטוחים שהמערכת של הביטוח הלאומי תוכל לעמוד בתשלומים המובטחים בעתיד ($SConfTested = 0$), וכן עמודה 3 מציגה תוצאות הכוללות גם מערך משתני בקרה Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שבטוחים בכך ($SConfTested = 1$), ועמודה 4 מציגה את אותן תוצאות בתוספת משתני הבקרה Xi. משתני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

טבלה א' 9: סיכון צדקה בישראל לפי רמת בטחון על תשלומים עתידיים של ביטוח לאומי

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	SConfTested=0	SConfTested=1	SConfTested=0	SConfTested=1
ביטוח לאומי ידאג לי	-307,497.5*** (70,409.1)	-342,771.6*** (53,315.5)	-136,762.5* (76,342.7)	-242,268.0*** (64,763.6)
קבוע	1,777,465.0*** (199,929.4)	1,839,889.0*** (153,010.2)	1,402,992.3 (1,010,936.9)	1,503,826.9** (726,042.8)
y ממוצע	1,179,002.1	1,068,966.7	1,174,967	1,097,036.6
R-squared	0.0724	0.0686	0.326	0.190
N	186	546	170	483
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-182,427.8** (79,122.9)	-194,117.1*** (54,104.6)	-124,632.3 (83,178.6)	-181,137.4*** (56,798.2)
קבוע	1,456,704.0*** (188,457.7)	1,538,020.8*** (173,838.7)	1,067,635.1 (999,539.4)	1,024,847.0 (667,050.1)
y ממוצע	1,140,375.9	1,039,820.4	1,154,078.2	1,071,058.6
R-squared	0.0172	0.0219	0.332	0.178
N	203	579	183	509
משתני בקרה	No	No	Yes	Yes

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ *

התוצאות בפאנל A, בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם הישראלי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שאינם בטוחים שהמערכת של הביטוח הלאומי תוכל לעמוד בתשלומים המובטחים בעתיד ($SConfTested = 0$), וכן עמודה 3 מציגה תוצאות הכוללות גם מערך משתני בקרה. Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שבטוחים בכך ($SConfTested = 1$), ועמודה 4 מציגה את אותן תוצאות בתוספת משתני הבקרה. Xi. משתני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

טבלה א' 10: סיכון צדקה בארצות הברית לפי אמונה על רמת חיים בפרישה

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	SStandard=0	SStandard=1	SStandard=0	SStandard=1
ביטוח לאומי ידאג לי	-275,583.0** (121,740.5)	-177,028.5 (107,586.2)	-17,068.6 (44,683.0)	-45,798.9 (27,871.9)
קבוע	1,792,174.0*** (518,611.2)	1,354,353.9*** (506,320.4)	1,764,243.6 (1,894,132.7)	1,489,837.2** (720,723.0)
y ממוצע	1,159,688.3	757,567.03	991,208.15	624,657.78
R-squared	0.00756	0.00621	0.228	0.184
N	427	679	345	544
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-157,198.3 (205,900.0)	-145,161.2 (149,224.5)	-20,696.5 (72,367.4)	-15,350.6 (44,245.5)
קבוע	1,481,079.7** (642,999.8)	1,267,234.7* (663,157.0)	1,763,497.2 (1,816,997.6)	1,383,939.3* (729,108.9)
y ממוצע	1,159,688.3	757,567.03	991,208.15	624,657.78
R-squared	0.00118	0.00325	0.228	0.182
N	427	679	345	544
משותני בקרה	לא	לא	כן	כן

דערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***

התוצאות בפאנל A, בעמודות 1–4 מציגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם האמריקאי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1–4, מציגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שאינם מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מבטיחות רמת חיים נאותה בפרישה (SStandard = 0), ועמודה 3 מציגה את אותן תוצאות בתוספת מערך משותני בקרה. Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שמאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מבטיחות רמת חיים נאותה בפרישה (SStandard = 1), ועמודה 4 מציגה תוצאות אלו עם משותני הבקרה. Xi. משותני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

טבלה א' 11: סיכון צדקה בישראל לפי אמונה על רמת חיים בפרישה

	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A	SStandard=0	SStandard=1	SStandard=0	SStandard=1
ביטוח לאומי ידאג לי	-319,728.8*** (58,677.3)	-303,101.1*** (63,066.0)	-85,812.2 (82,823.3)	-288,065.4*** (67,131.5)
קבוע	1,896,846.3*** (157,989.2)	1,638,832.7*** (195,152.4)	2,038,002.9** (957,334.9)	1,629,520.7** (744,764.0)
Y ממוצע	1,283,953.6	910,963.17	1,321,880.7	927,580.65
R-squared	0.0655	0.0538	0.234	0.202
N	337	426	299	380
Panel B				
הסתמכות על הממשלה	-156,089.4** (61,448.7)	-185,464.5*** (67,135.8)	-78,741.7 (61,997.9)	-204,447.3*** (68,856.6)
קבוע	1,562,418.8*** (165,017.7)	1,405,319.7*** (221,821.5)	1,988,277.2** (945,815.3)	932,431.5 (682,248.8)
Y ממוצע	1,250,679.7	910,195.78	1,296,917.3	927,945.09
R-squared	0.0140	0.0183	0.242	0.183
N	355	448	311	400
משתני בקרה	לא	לא	כן	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***.

התוצאות בפאנל A, בעמודות 1-4 מציגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי, במדגם הישראלי. התוצאות בפאנל B, בעמודות 1-4, מציגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה. עמודה 1 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שאינם מאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מבטיחות רמת חיים נאותה בפרישה (SStandard = 0), ועמודה 3 מציגה את אותן תוצאות בתוספת מערך משתני בקרה Xi. עמודה 2 מציגה את התוצאות עבור נבדקים שמאמינים כי קצבאות הביטוח הלאומי מבטיחות רמת חיים נאותה בפרישה (SStandard = 1), ועמודה 4 מציגה תוצאות אלו עם משתני הבקרה Xi. משתני בקרה זהים לטבלאות 4-7.

א'5. ניתוחים נוספים עבור ביטוח לא פורמלי

כחלק מניתוחים נוספים עבור ביטוח לא פורמלי, בוצעו ניתוחים בדומה לאלו שנעשו עבור רשתות ביטחון אחרות. ניתוחים אלו בחנו את האפשרות לפיה יחידים אינם נשענים על אחרים, וכן את האפשרות שאחרים נשענים עליהם, במטרה להבין את מנגנון הביטוח ההדדי. התוצאות עבור שני משתנים אלה מוצגות בפרק זה.

הסתמכות על אף אחד

לפי נתוני התפלגות המדגם האמריקאי, הערך הממוצע עבור *הסתמכות על אף אחד* הוא 4.59 מתוך 7, בעוד שבישראל הוא עומד על 2.69 מתוך 5. ההישענות הנוכחית היא 4.03 מתוך 7, ו- 3.02 מתוך 5, בהתאמה, ביחס לטבלאות 1, 2. הישענות על אף אחד אינה מובילה לשינוי מובהק בסכומי החיסכון בקרב משתתפים אמריקאים. גם כאן, המשתנה המבטא הסכם הדדי על ידי אחרים יכולים להסתמך עליי, מוביל לעלייה מובהקת בחיסכון. בישראל, האפקט בולט ביחס לחוסר הסתמכות עתידית על אף רשת בטחון, המציג ירידה מובהקת בסכומי החיסכון בכל המודלים, אך אלמנט הביטוח ההדדי לא מבטא במודל זה (א'12, א'13).

טבלה א'12: ללא הסתמכות על רשת בטחון בארצות הברית

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על אף אחד	-20,986.6 (46,833.1)		-3812.6 (48,241.5)		26,016.8 (31,947.5)	
הסתמכות על אף אחד		-50,410.3 (48,495.3)		-10,470.4 (51,056.1)		29,233.4 (33,754.6)
אחרים יכולים להסתמך עליי			205,321.1*** (58,283.7)	202,896.8*** (59,555.4)	21,817.1 (41,228.3)	25,596.9 (41,931.8)
קבוע	947525.7*** (210220.5)	1094980.2*** (241786.3)	304357.2 (286715.0)	344024.2 (333521.7)	1763469.1 (1560009.5)	1643892.1 (1577416.0)
Y ממוצע	863,224.48	863,304.14	867,401.8	867,481.01	843,009.23	843,158.31
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.000117	0.000630	0.00755	0.00757	0.0955	0.0956
N	1,716	1,717	1,673	1,674	1052	1,053

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך *סכום החיסכון המתוכנן*, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא *הסתמכות נוכחית על אף אחד*, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא *הסתמכות על אף אחד*. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה *אחרים יכולים להסתמך עליי*, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה. Xi סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

טבלה א'13: ללא הסתמכות על רשת בטחון בישראל

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על אף אחד	-57,355.5 (40,477.3)		-57,534.9 (42,275.1)		-7,043.7 (40,053.3)	
הסתמכות על אף אחד		-240,189.1*** (40,904.8)		-242,593.0*** (43,106.4)		-103,376.8** (42,447.9)
אחרים יכולים להסתמך עליי			72,927.9 (50,035.3)	27,493.6 (50,880.3)	-30,154.3 (47,544.7)	-45,489.8 (48,658.8)
קבוע	1,211,244.4*** (132,907.3)	1,694,433.5*** (121,740.1)	1,060,462.9*** (189,839.6)	1,654,488.1*** (189,367.3)	1,232,480.3*** (447,918.4)	1,608,045.6*** (458,241.8)
Y ממוצע	1,038,000.2	1,048,133.2	1,050,925.3	1,060,670.3	1,053,588.2	1,064,664.3
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00242	0.0407	0.00572	0.0432	0.211	0.222
N	828	815	794	782	790	777

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על אף אחד, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על אף אחד. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה. Xi סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה.

אחרים מסתמכים עליי

לפי ההתפלגות במדגם האמריקאי, הערך הממוצע עבור משתנה זה הוא 2.84 מתוך 7, בעוד שבשראל הוא עומד על 2.26 מתוך 5, ביחס לטבלאות 1, 2.

ניחנת השפעה חיובית של אחרים יכולים להסתמך עליי על החיסכון המשיבים במדגם האמריקאי, ומנגד בישראל לא נמצאה השפעה מובהקת. ממצאים אלו תואמים באופן חלקי את הספרות הקודמת, אשר טוענת כי עצם העובדה שאחרים מסתמכים עליי מבטא הסכם הדדי, ולכן פועל באפקט חיובי במקביל להסתמכויות נוספות, כפי שנראה בחלק 4.3. (Adeola et al., 2022; Burlando et al., 2021) (ראו טבלאות א'14, א'15).

טבלה א'14: אחרים יכולים להסתמך עליו בארצות הברית

	(1)	(2)
	סכום חסכון	סכום חסכון
אחרים יכולים להסתמך עליו	205,864.30*** (57,754.20) (44,695.40)	17,184.30 (40,786.30)
קבוע	287,642.10 (188,756.40)	1,915,138.60 (1,545,822.70)
Y ממוצע	867481.01	843158.31
משתני בקרה	לא	כן
R-squared	0.00754	0.0949
N	1674	1053

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות הרגרסיה בדומה לנוסחאות 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-2 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנה המסביר אחרים יכולים להסתמך עליו, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחאות 7-8 בתוספת סט משתני בקרה X_i .

טבלה א'15: אחרים יכולים להסתמך עליו בישראל

	(1)	(2)
	סכום חסכון	סכום חסכון
אחרים יכולים להסתמך עליו	63,971.0 (49,607.7)	-43,940.7 (47,882.2)
קבוע	914,230.2*** (124,318.4)	1,351,375.8*** (436,722.2)
Y ממוצע	1,059,014.9	1,066,296.7
משתני בקרה	לא	כן
R-squared	0.00201	0.197
N	828	820

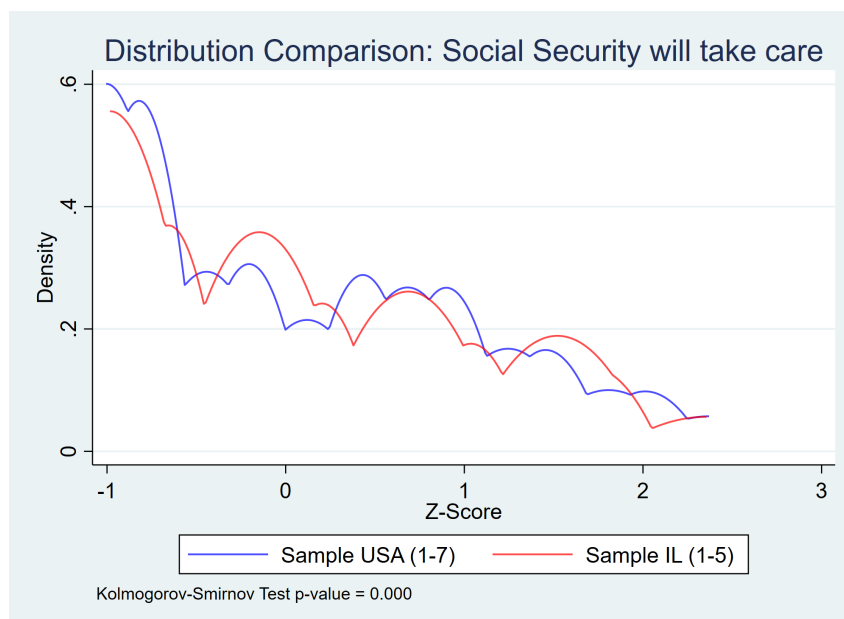
הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות הרגרסיה בדומה לנוסחאות 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-2 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנה המסביר אחרים יכולים להסתמך עליו, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחאות 7-8 בתוספת סט משתני בקרה X_i .

א'6. תקנון משתנים מרכזיים

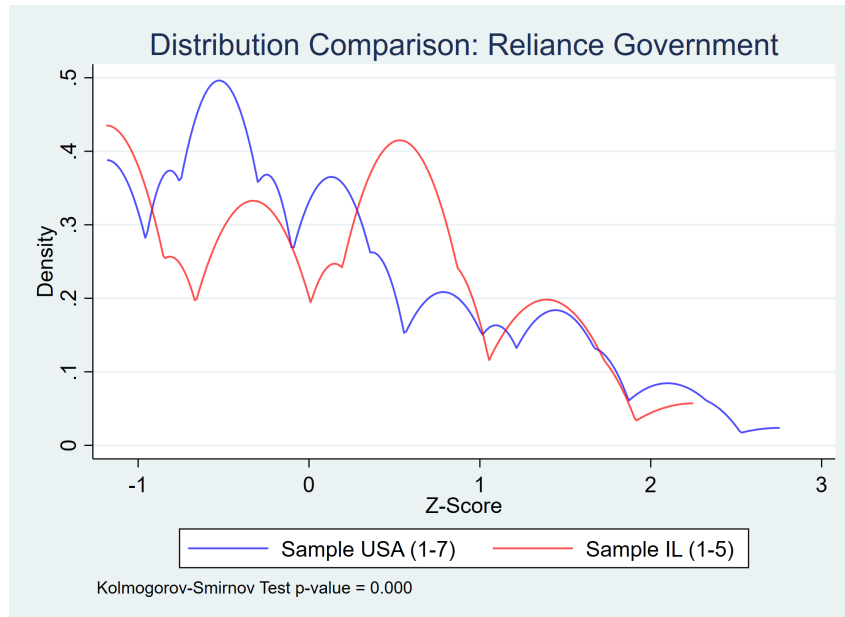
השוואת התפלגויות

במשתני ההסתמכות ובמשתנה ביטוח לאומי ידאג לי, טווחי ההסכמה עם ההיגד הנבדק שונים בין המדגם האמריקאי למדגם הישראלי. לכן, ביצענו תקנון לאותם המשתנים ביחס להתפלגות נורמלית ואף ביצענו מבחן סטטיסטי לא פרמטרי עבור שיויון התפלגויות בין שני המדגמים (מבחן קולמוגורוב-סמירנוב). השערת האפס במבחן סטטיסטי זה טוענת כי התפלגויות המשתנים בין שני המדגמים שווה. עם זאת ולאור האיורים המוצגים בפרק זה, ניתן לראות כי השערת האפס נדחית. כלל המבחנים הסטטיסטיים מסוג קולמוגורוב-סמירנוב מציגים ערכי מובהקות קטנים מ- 1%, דבר המאשש כי ההתפלגויות שונות במשתנים אלו בין שני המדגמים. תוצאה זו אף מתכתבת עם הניתוח המרכזי, שכן, ישנה שונות רבה בדפוסי חסכונם של המגיבים האמריקאים לבין המגיבים הישראליים. טבלאות הניתוח המרכזי עם משתנים מתוקננים (טבלאות א'16 עד א'23), מציגות בשנית את עקרון אפקט הדחיקה, סיכון צדקה וביטוח בלתי פורמלי, בהתאם לניתוח המרכזי המפורט לעיל בפרק התוצאות (פרק 4).

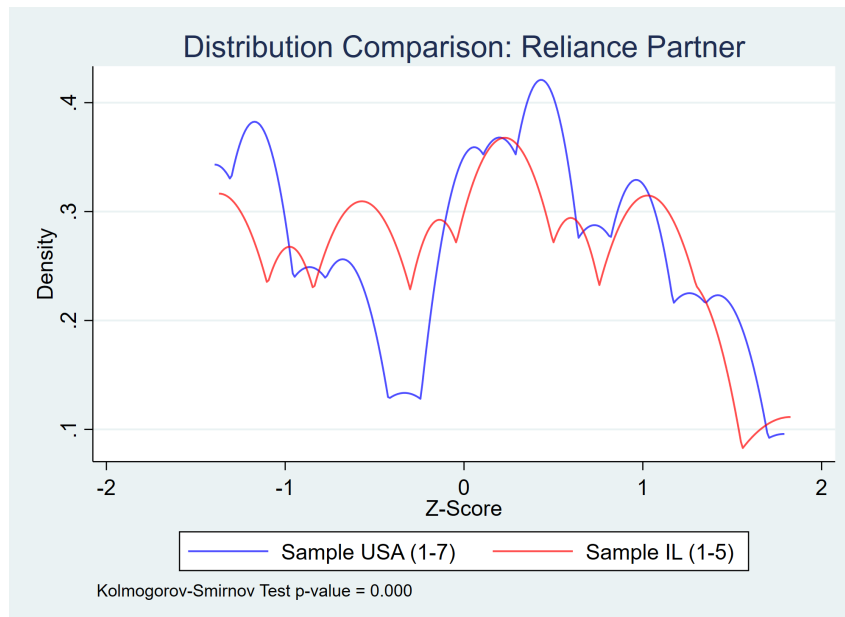
איור א'1: השוואת ערכי תקנון במשתנה ביטוח לאומי ידאג לי

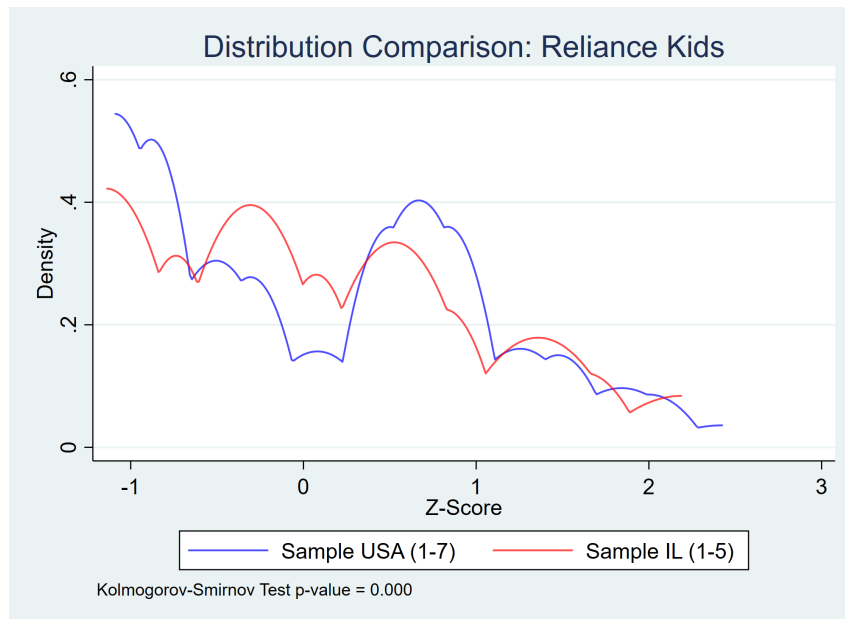
איור א'2: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות על ממשלה

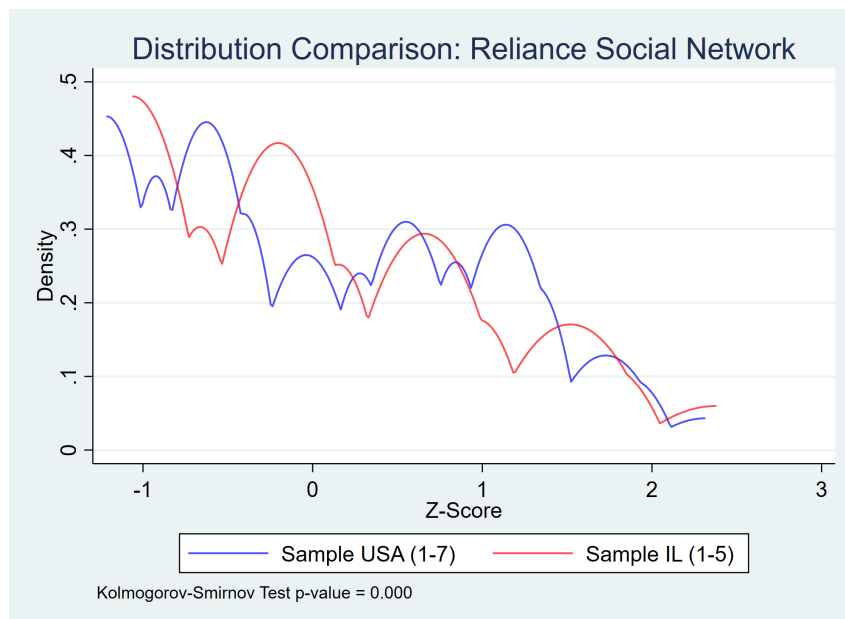
איור א'3: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות על בן זוג

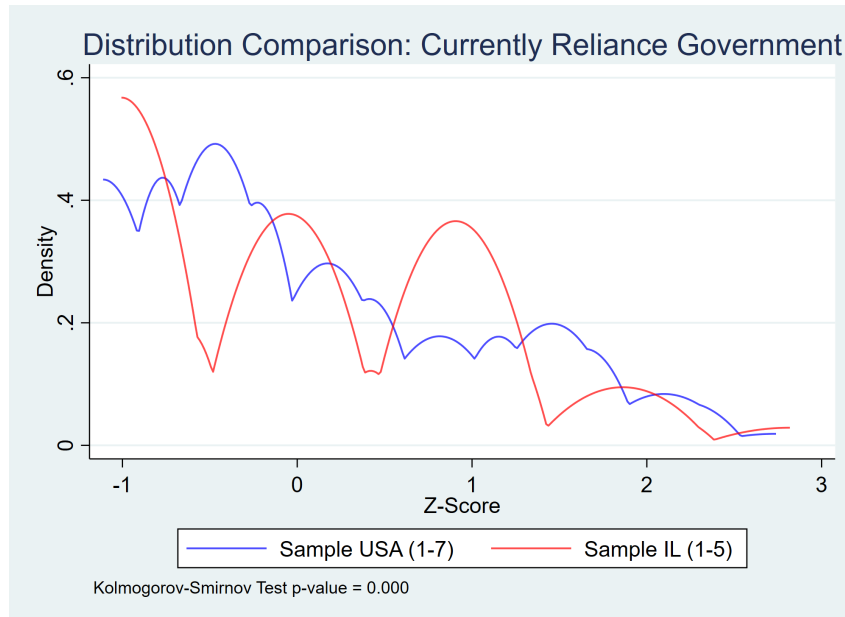
איור א'4: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות על ילדים

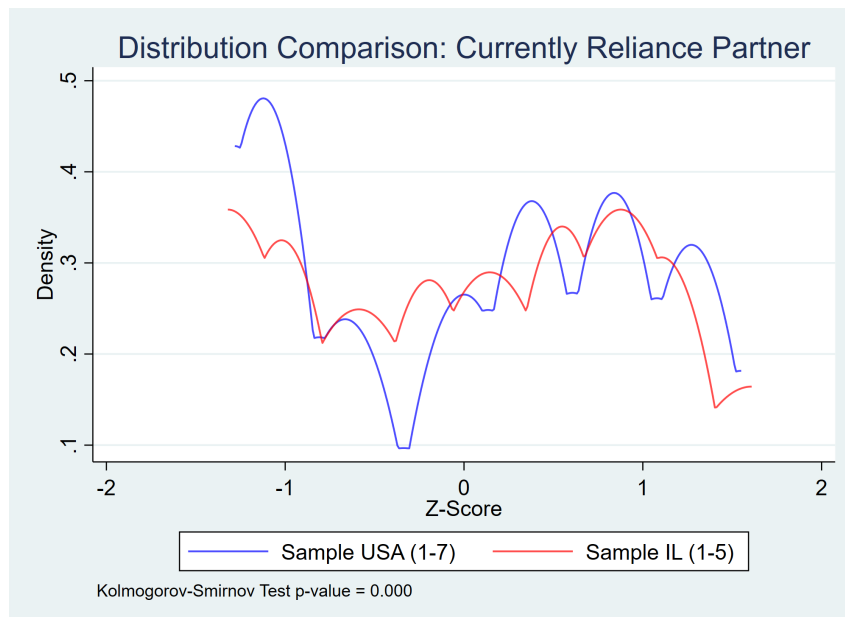
איור א'5: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות על רשת חברתית

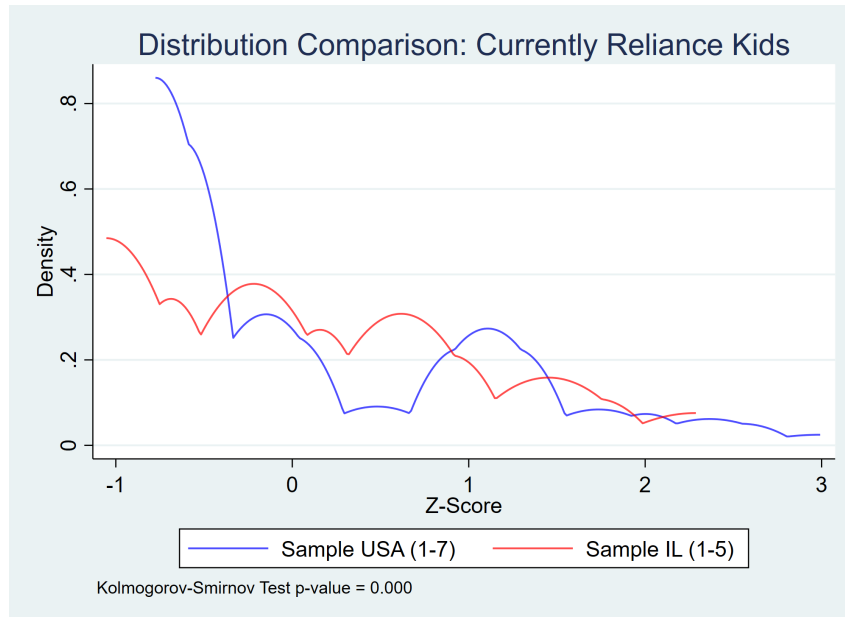
איור א'6: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות נוכחית על ממשלה

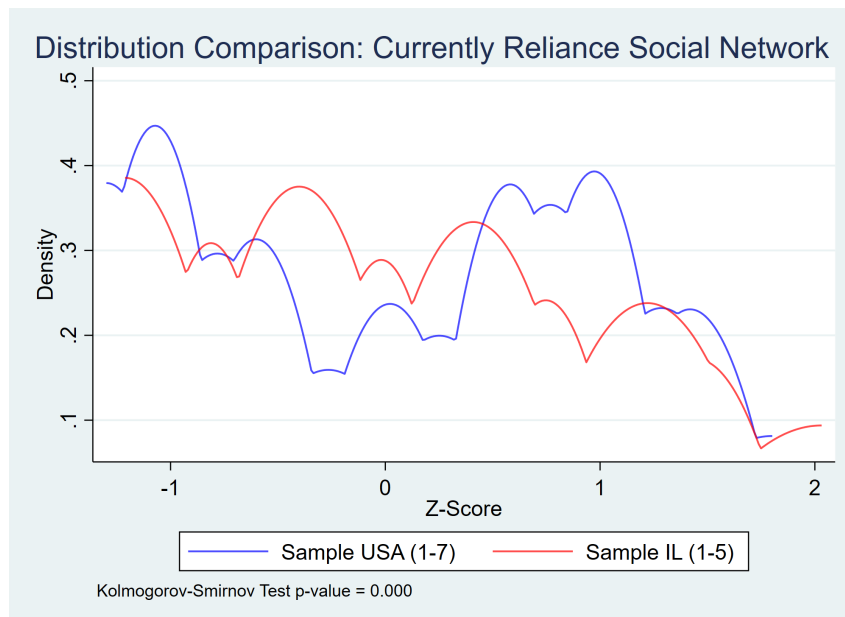
איור א'7: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות נוכחית על בן זוג

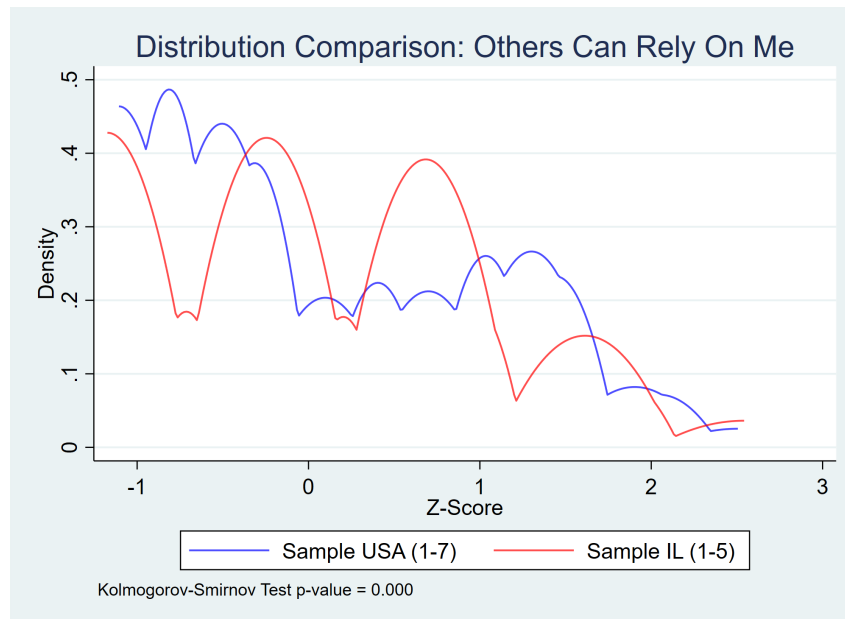
איור א'8: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות נוכחית על ילדים

איור א'9: השוואת ערכי תקנון במשתנה הסתמכות נוכחית על רשת חברתית

איור א'10: השוואת ערכי תקנון במשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי

טבלה א' 16: אפקט דחיקה וסיכון צדקה עם משתנים

מתוקננים בארצות הברית

	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A		
ביטוח לאומי ידאג לי	-409,036.0*** (83,404.2)	-351,592.9*** (91,249.7)
קבוע	2,241,224.8*** (178,368.4)	3,108,570.4** (1,225,388.6)
y ממוצע	1,479,614.9	1,502,291.4
R-squared	0.0691	0.214
N	326	300
Panel B		
הסתמכות על הממשלה	-202,439.60* (92,988.83)	-170,364.00** (55,273.50)
קבוע	861,214.28*** (93,646.09)	876,371.42 (519,474.00)
y ממוצע	863,304.14	795,605.37
R-squared	0.00	0.14
N	1,717	1,305
משתני בקרה	לא	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. התוצאות בעמודות 1-2 בפאנל A מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי. התוצאות בעמודות 1-2 בפאנל B מייצגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם האמריקאי. המודל מציג את התוצאות בשימוש משתנים מתוקננים. עמודה 2 מציגה את התוצאות עם סט משתני הבקרה הזוהה לטבלאות 4-7.

טבלה א'17: הסתמכות על בן זוג בארצות הברית עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על בן זוג	16,515.67 (269,937.48)		-44,997.70 (282,277.74)		215,469.73 (144,873.40)	
הסתמכות על בו זוג		19,074.38 (248,984.70)		-94,092.59 (266,585.86)		51,747.14 (134,947.89)
אחרים יכולים להסתמך עליי			364,121.88 (236,806.84)	379,875.91 (241,699.07)	-51,019.97 (136,265.93)	-26,098.77 (138,894.64)
קבוע	1,157,424.38*** (281,777.73)	1,158,112.41*** (259,087.34)	1,157,594.99*** (290,951.77)	1,172,427.85*** (268,254.47)	-2,167,452.42 (1,317,785.07)	-2,051,414.71 (1,314,623.88)
Y ממוצע	1,167,134.93	1,166,875.80	1,186,786.67	1,186,487.81	980,656.89	980,702.83
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00	0.00	0.00	0.00	0.13	0.12
N	644	645	624	625	420	421

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על בן זוג, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על בן זוג. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה X_i . סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.

טבלה א'18: הסתמכות על ילדים בארצות הברית עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על ילדים	-141,333.73 (147,786.50)		-296,208.64 (158,187.76)		-193,556.37*** (57,279.71)	
הסתמכות על ילדים		75,892.41 (166,173.92)		-77,701.24 (179,226.63)		-173,706.60** (62,313.40)
אחרים יכולים להסתמך עליי			555,132.22** (171,681.55)	482,021.81** (172,615.01)	60,622.21 (66,278.83)	52,469.43 (66,708.16)
קבוע	849,184.25*** (171,062.63)	787,050.89*** (182,280.82)	824,044.78*** (175,011.45)	801,200.09*** (186,224.78)	-686,167.62 (601,079.09)	-635,715.54 (603,349.93)
Y ממוצע	819,942.48	819,202.42	831,837.15	831,057.48	683,340.11	683,340.11
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00	0.00	0.02	0.01	0.26	0.25
N	634	635	617	618	404	404

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על ילדים, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על ילדים. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.

טבלה א' 19: הסתמכות על רשת חברתית בארצות הברית עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	-55,562.08 (93,150.70)		-156,928.43 (99,081.24)		-151,611.34* (67,302.82)	
הסתמכות על רשת חברתית		-55,472.23 (93,484.80)		-220,284.76* (104,081.55)		-171,336.80* (72,706.80)
אחרים יכולים להסתמך עליי			385,909.25*** (99,789.94)	428,289.70*** (104,160.53)	69,252.21 (70,003.27)	88,262.24 (72,207.52)
קבוע	863,424.34*** (93,816.25)	862,694.11*** (93,766.48)	870,758.22*** (95,771.31)	869,141.64*** (95,661.72)	-267,631.08 (628,106.56)	-282,162.40 (627,785.91)
Y ממוצע	863,807.23	863,304.14	867,999.52	867,481.01	843,158.31	843,158.31
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00	0.00	0.01	0.01	0.10	0.10
N	1,716	1,717	1,673	1,674	1,053	1,053

דערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם האמריקאי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיהסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על רשת חברתית, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על רשת חברתית. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.

טבלה א' 20: אפקט דחיקה וסיכון צדקה עם משתנים

מתוקננים בישראל

	סכום חסכון	סכום חסכון
Panel A		
ביטוח לאומי ידאג לי	-384,658.71*** (51,938.25)	-257,162.34*** (55,963.97)
קבוע	1,069,435.29*** (51,905.98)	1,086,185.33* (524,713.63)
y ממוצע	1,069,435.29	1,096,446.53
R-squared	0.06	0.19
N	805	716
Panel B		
הסתמכות על הממשלה	-205,492.37*** (51,788.28)	-185,763.51*** (50,499.78)
קבוע	1,057,291.79*** (51,758.02)	816,421.44 (492,921.23)
y ממוצע	1,057,291.79	1,079,566.16
R-squared	0.02	0.18
N	856	756
משתני בקרה	לא	כן

הערות: שגיאות תקן בסוגריים $p < 0.10$ **, $p < 0.05$ **, $p < 0.01$ ***. התוצאות בעמודות 1-2 בפאנל A מייצגות את נוסחה מספר 2, כפי שתוארה לעיל, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה סכום חיסכון כולל מתוכנן, ביחס למשתנה המסביר ביטוח לאומי ידאג לי. התוצאות בעמודות 1-2 בפאנל B מייצגות את נוסחה מספר 4, ומציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים דיווחו כי יחסכו לצורך פרישה, ביחס למשתנה המסביר הסתמכות על הממשלה, במדגם הישראלי. המודל מציג את התוצאות בשימוש משתנים מתוקננים. עמודה 2 מציגה את התוצאות עם סט משתני הבקרה הזוהה למשתני בקרה בטבלאות 4-7.

טבלה א' 21: הסתמכות על בן זוג בישראל עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על בן זוג	-183,093.24*		-176,207.95*		-94,842.37	
	(73,828.15)		(76,229.57)		(71,443.42)	
הסתמכות על בן זוג		-193,673.00**		-204,167.10**		-97,787.82
		(70,806.72)		(73,704.19)		(69,348.94)
אחרים יכולים להסתמך עליי			49,594.90	76,790.01	-70,904.06	-55,443.86
			(68,356.45)	(69,195.23)	(65,709.02)	(66,814.66)
קבוע	1,126,621.57***	1,106,805.79***	1,131,198.49***	1,116,505.96***	1,562,569.05**	1,554,466.45**
	(71,499.09)	(69,045.76)	(72,966.87)	(70,835.39)	(594,156.57)	(593,866.28)
Y ממוצע	1,060,274.21	1,054,455.26	1,075,928.25	1,072,376.65	1,082,247.01	1,078,751.15
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.01	0.01	0.01	0.02	0.22	0.22
N	513	509	498	492	495	489

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על בן זוג, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על בן זוג. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה X_i . סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.

טבלה א'22: הסתמכות על ילדים בישראל עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על ילדים	-274,394.36*** (67,017.40)		-329,506.80*** (70,762.27)		-189,972.28** (68,541.50)	
הסתמכות על ילדים		-136,837.27* (68,239.51)		-183,590.86* (73,016.27)		-95,863.61 (68,931.12)
אחרים יכולים להסתמך עליי			175,096.13* (69,756.07)	154,484.49* (71,315.21)	16,952.07 (67,579.16)	4,689.86 (68,081.24)
קבוע	1,033,102.27*** (66,529.11)	1,020,579.46*** (67,127.34)	1,032,768.71*** (67,441.19)	1,017,131.45*** (68,172.00)	1,354,096.26* (651,331.76)	1,492,490.99* (644,306.86)
Y ממוצע	1,005,424.74	1,010,737.38	1,017,097.94	1,019,419.92	1,017,097.94	1,019,419.92
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.03	0.01	0.05	0.02	0.23	0.23
N	487	483	476	473	476	473

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על ילדים, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על ילדים. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.

טבלה א'23: הסתמכות על רשת חברתית בישראל עם משתנים מתוקננים

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון	סכום חסכון
הסתמכות נוכחית על רשת חברתית	-13,443.49 (51,892.36)		-29,051.41 (55,352.36)		-70,042.24 (52,791.34)	
הסתמכות על רשת חברתית		-94,557.01 (53,004.18)		-133,500.81* (56,596.67)		-132,784.36* (53,212.52)
אחרים יכולים להסתמך עליי			95,169.47 (55,334.91)	136,220.24* (56,387.50)	-15,443.27 (53,058.57)	16,357.60 (54,062.36)
קבוע	1,030,456.21*** (51,860.75)	1,054,545.30*** (52,971.37)	1,050,545.08*** (53,644.69)	1,066,079.91*** (54,134.57)	1,215,632.79** (425,560.27)	1,342,845.34** (432,566.20)
Y ממוצע	1,030,456.21	1,054,545.30	1,050,286.79	1,066,680.49	1,054,198.88	1,072,113.98
משתני בקרה	לא	לא	לא	לא	כן	כן
R-squared	0.00	0.00	0.00	0.01	0.21	0.21
N	821	808	785	779	780	773

הערות: טעויות תקן בסוגריים, * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$. הטבלה מציגה את תוצאות נוסחאות הרגרסיה 7-8 שהוזכרו לעיל, בקרב המדגם הישראלי. התוצאות בעמודות 1-6 מציגות את סכומי החיסכון שהמשתתפים הצהירו שיחסכו לפנסיה סך סכום החיסכון המתוכנן, ביחס למשתנים המסבירים. עמודה 1 מייצגת את נוסחה מספר 7, כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות נוכחית על רשת חברתית, התוצאה בעמודה 2 מייצגת את נוסחה מספר 8 כאשר המשתנה המסביר העיקרי הוא הסתמכות על רשת חברתית. עמודות 3 ו-4 תואמות את עמודות 1 ו-2, אך מכילות בנוסף את המשתנה אחרים יכולים להסתמך עליי, ועמודות 5 ו-6 מכילות גם סט של משתני בקרה Xi. סט משתני הבקרה הינו כפי שמתואר בפרק המתודולוגיה, עם שימוש במשתנים מתוקננים.